

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MENKUL REHNİNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ

Burcu Ece TUNA

Danışman

Doç. Dr. Muhammet ÖZEKES

2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Burcu Ece TUNA
5 Aralık 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı :
Anabilim Dalı :
Programı :
Tez Konusu :
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

	Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	O
Tez mevcut hali ile basılabilir.	O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	O
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi

Burcu Ece TUNA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Çalışmamız İcra ve İflâs Kanunu m. 145, 146, 147, 150/e, 150/f, 150/h, 151 ve 152’de düzenlenen “Menkul Rehninin Paraya Çevrilmesi”ni içermektedir. Rehin ilişkisi çerçevesinde ekonomik olarak sıkıntıda olan kişi, aldığı borca karşılık kendine veya başkasına ait bir mal üzerinde, borcunu ödeyeceği ve rehni geri alacağı inancıyla alacaklı lehine rehin kurabilmektedir. Böylece alacaklıya borcun ödenmemesi hali için güvence sağlamış olmaktadır. Ancak rehin, alacağın tamamını temin etmekte olduğundan borcun çok küçük bir miktarı dahi ödenmemiş olsa, alacaklının rehinden alacağını tahsil etme hakkı gereği, rehnin paraya çevrilmesi gündeme gelmektedir. Taraflar bu şekildeki bir rehin sözleşmesini hem menkul hem de gayrimenkuller için yapabilmektedirler.

Bizim yüksek lisans çalışmamızda ise, sadece menkul rehninin paraya çevrilmesi ayrıntılarıyla incelenmiştir. Çalışmamızda İcra ve İflâs Kanunu hükümlerinin yanı sıra, menkul rehninin paraya çevrilmesinde önemli bir etken olan taşınır rehninin kuruluşu ilkeleri ve hükümleri doğrultusunda Türk Medeni Kanunu’nun 939- 961. maddelerini de ayrıntılı olarak inceleme gereği duyulmuştur. Menkul rehninin kurulmasının ve hükümlerinin işleyiş sürecinde paraya çevrilme işleminden önce gelmesi nedeniyle çalışma planı içinde öncelikle Türk Medeni Kanun çerçevesinde genel olarak menkul rehninin ilkelerine ve ardından rehin tiplerine göre de kuruluşuna ve hükümlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte menkul rehni türleri karşılaştırmalı olarak açıklanmış, takip aşaması ise geçerli olarak kurulan bir menkul rehninin olduğu varsayılarak, türlerine göre gruplandırılma yapılmadan anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Menkul Rehni, Menkul Rehninin Kuruluşu, Menkul Rehninin İlkeleri, Menkulün Paraya Çevrilmesi, İcra Hukukunda Rehin.

ABSTRACT

Master's Thesis

Foreclosure of Chattel Mortgage

Burcu Ece TUNA

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Private Law**

This study involves information on “Foreclosure of Chattel Mortgage” which is stipulated under Articles 145, 146, 147, 150/e, 150/f, 150/h, 151 and 152 of the Execution and Bankruptcy Law. Within pledge relation, having a belief of discharging his debt and releasing the pledge, a person under economic distress may grant a pledge either on his own chattel mortgage or on chattel mortgage belonging to a third party. Thus, a security has been provided in favor of the creditor in case of a default on a debt. However, since a pledge provides security for the total amount of the debt, due to creditor’s right to foreclosure, even a small amount of debt is outstanding, it is possible to request foreclosure of the movable assets. The parties may conclude such an agreement in relation to both movable and immovable assets.

In our master’s thesis, only the foreclosure of chattel mortgage has been analysed in details. In this study, together with the provisions of the Execution and Bankruptcy Law, Articles 939-961 of the Civil Law have been also investigated in details in accordance with the principles and provisions in relation to setting a pledge. Since setting a pledge is prior to foreclosure proceeding, in our study plan; setting a pledge and relevant provisions are studied according to types of pledge following the study of principles in relation to pledge on chattel mortgage in accordance with the Civil Law. In addition, types of pledge on chattel mortgage have been explained comparatively and execution proceeding is explained supposing that the pledge is set validly and without making any classification according to types of pledge.

Key Words: Chattel Mortgage, Setting a Chattel Mortgage, Principles in relation to Chattel Mortgage, Foreclosure of Chattel, “Pledge” in Execution Law.

MENKUL REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİ VE REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

§1 TAŞINIR REHNİ KAVRAMI	3
A. Taşınır Kavramı	3
B. Taşınır Rehni Kavramı	4
C. Taşınır Rehnine İlişkin İlkeler	5
I. Kamuya Açıklık (Aleniyet) İlkesi	5
II. Kamu Güveni İlkesi	6
III. Belirlilik İlkesi	7
1. Rehin Konusu Yönünden	7
2. Alacak Yönünden	8
IV. Fer'îlik (Alacağa Bağlılık) İlkesi	8
V. Talilik İlkesi	9
VI. Bölünmezlik İlkesi	9
VII. Öncelik İlkesi	10
VIII. Rehnin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip Yapma Zorunluluğu	11
1. Genel Olarak	11
2. İİK 45. Maddenin Hukuki Niteliği	12
a. Kuralı Emredici Kabul Eden Görüş	13
b. Tamamlayıcı Olarak Kabul Eden Görüş	14

c. Yargıtay'ın Görüşü	14
d. Görüşümüz	16
3. Önce Rehne Başvurma Kuralının İstisnaları	19
a. İİK 45. Maddesinde Düzenlenen Ayrık Durumlar	20
b. Diğer Kanuni Ayrık Durumlar	21
c. Öğretide Kabul Edilen Ayrık Durumlar	22
aa. Alacaklıya adi takip yoluyla rehnin paraya çevrilmesi yolu arasında seçim şansı verilmesi	23
bb. Alacaklının rehne ikinci derecede başvuracağıının kararlaştırılması	23
cc. Borçlunun adi takibe muhalefet etmemesi	24
dd. Alacaklının rehin hakkından feragat etmesi	25
ee. Alacaklıya rehinli malı bizzat satma yetkisi verilmesi	27
ff. Rehinli malın yabancı bir memlekette bulunması	28
IX. Lex Commissoria Yasağı	28
§ 2 TAŞINIR REHNİ TÜRLERİ	31
A. Teslim Şartlı Taşınır Rehni	31
B. Teslim Şartına Bağlı Olmayan Taşınır Rehni	33
I. Tescilli, Teslim Şartsız Taşınır Rehni	34
1. Hayvan Rehni	35
2. Ticarî İşletme Rehni	36
3. Gemi İpoteği	37
4. Motorlu Araçların Rehni	37
II. Kanundan Doğan Tescilsiz, Teslim Şartsız Taşınır Rehni	38
1. Kamuya Açık Yerlerin İşletilmesinden Doğan Amme Borçları İçin Rehin Hakkı	38
2. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ortaklarına Verdikleri Krediler Karşılığında Rehin Hakkı	39
3. Gemilerin Tescilsiz, Teslimsiz Kanunî Rehni	39
C. Hapis Hakkı	40
I. Genel Olarak	40
II. Hapis Hakkının Teslim Şartlı Taşınır Rehni ile Farklı Yönleri	40
III. Hapis Hakkının Konusu	42
IV. Hapis Hakkının Şartları	42

1. Borçlunun Rızası İle Zilyetlik	43
2. Muaccel Bir Alacak	43
3. Hapis Hakkı Kurulacak Taşınır veya Kıymetli Evrak İle Alacak Arasında Bağlantının Bulunması	45
4. Hapis Hakkının Bertaraf Edilmemiş Olması	45
V. Hapis Hakkının Hükümleri ve Alacaklıya Sağladığı Haklar	47
VI. Hapis Hakkının Özel Çeşitleri	49
D. Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin	49
§ 3 REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ YOLUYLA TAKİP	52

II. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ YOLU İLE TAKİP

§ 4 TAŞINIR REHNİNİN İLÂMSIZ TAKİP YOLUYLA PARAYA ÇEVİRİLMESİ	55
A. Genel Olarak	55
B. Takibin Tarafları	56
C. Yetkili İcra Dairesi	59
D. Takip Talebi	60
E. Ödeme Emri ve İhbarname Gönderilmesi	64
I. Ödeme Emri Gönderilmesi	64
II. İhbarname Gönderilmesi	66
F. Takibin Kesinleşmesi	67
I. Borcun Ödenmesi	68
II. Ödememe ve İtiraz Etmeme	70
III. Ödeme Emrine İtiraz Edilmesi	70
1. Genel Olarak	70
2. İtirazın Türleri	72
a. Sadece Borca İtiraz Edilmesi	72
b. Sadece Rehin Hakkına İtiraz Edilmesi	73
c. Borca ve Rehin Hakkına Birlikte İtiraz Edilmesi	75
3. İtirazın Hükümden Düşürülmesi	75
§ 5 TAŞINIR REHNİNİN İLÂMLI TAKİP YOLUYLA PARAYA ÇEVİRİLMESİ	77
A. Genel Olarak	77
B. Takibin Tarafları	80

C. Yetkili İcra Dairesi	80
D. Takip Talebi	81
E. İcra Emri ve İhbarname Gönderilmesi	83
I. İcra Emri	83
II. İhbarname Gönderilmesi	84
F. İcranın Geri Bırakılması ve Takibin Kesinleşmesi	84
G. İcranın İadesi	86

III. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİNİN ORTAK HÜKÜMLERİ

§ 6 PARAYA ÇEVİRİME VE PAYLAŞTIRMA	88
A. Paraya Çevirme	88
I. Satış Talebi	88
II. Satışın Yapılması	91
B. Paraların Paylaştırılması (Ödenmesi)	93
§ 7 REHİN AÇIĞI BELGESİ	95
A. Genel Olarak	95
B. Geçici Rehin Açığı Belgesi	95
C. Kesin Rehin Açığı Belgesi	96
SONUÇ	97
KAYNAKLAR	102

KISALTMALAR

ABD	Ankara Barosu Dergisi
aşa.	Aşağıda
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BBD	Balıkesir Barosu Dergisi
BK	Borçlar Kanunu
bkz.	Bakınız
BTHAE	Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
C.	Cilt
c.	Cümle
çev.	Çeviren
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Dn.	Dipnot
f	Fıkra
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HİGM	Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
HUMK	Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İİD	İcra ve İflâs Dairesi
İİK	İcra ve İflâs Kanunu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
Kn.	Kanun
m.	Madde
MK	Medeni Kanun
MBD	Manisa Barosu Dergisi
Örn.	Örneğin
s.	Sayfa
S.	Sayı
TBBM	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİRK	Ticari İşletme Rehni Kanunu
TNB	Türkiye Noterler Birliği

TTK	Türk Ticaret Kanunu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
Yön.	İcra ve İflâs Kanunu Yönetmeliği
yuk.	Yukarıda

GİRİŞ

Ticari yaşamda kişiler kredi temin etme ihtiyaçları için bir malları üzerinde rehin kurmayı göze aldıklarında daha hızlı bir şekilde istedikleri krediye kavuşmaktadırlar. Alacaklı da rehin alma suretiyle kendine eşya üzerinde öncelikli bir hak elde etmiş olmaktadır. Böylece borçlu ileride borcunu ödeyemediğinde alacaklı alacağını tahsil için öncelikle söz konusu rehinli eşyaya başvurduğundan borçlunun bu süreçteki ekonomik durumunun değişiminden çok fazla etkilenmemesi sağlanmış olmaktadır.

Rehin sözleşmesinin borçlu için hızlı kredi sağlama, alacaklı için de yeterli güvence karşılığında borç verebilme şeklinde sayacağımız başlıca iki avantajı bulunmaktadır. Alacaklı ve borçlu için alelade bir ödünç sözleşmesinden farkları olan rehin ilişkisinde, işte bu avantajlar ve sınırları iyi belirlenerek taraflardan birinin çıkarı diğerine üstün tutulmamalıdır. Çünkü rehin sözleşmesi her ne kadar tarafların malvarlığına yönelmiş bir sözleşme olsa da, kamu düzenini yakından ilgilendiren kısımları vardır. Kamu düzenini ilgilendiren bu hususlarda, kanun koyucu tarafından emredici hükümlerle düzenlemeler yapılmış ve sözleşme serbestisine kısıtlamalar getirilmiştir.

Bu emredici hükümler *lex commissoria* yasağına (TMK m. 949) ve önce rehne başvurarak takip yapma zorunluluğuna (İİK m. 45) ilişkindir. Çalışmada bu hükümler taşınır rehninin ilkeleri¹ olarak, diğer ilkelere nazaran daha geniş anlatılarak rehin ilişkisinin amacı ve ruhu daha iyi kavratılmaya çalışılacaktır.

Rehnin paraya çevrilmesi aşamasına gelinebilmesi için öncelikle geçerli olarak kurulmuş bir rehin hakkı mevcut olmalıdır. Bu nedenle çalışmamızın birinci bölümünde taşınır (menkul) rehninin ilkeleri, kuruluşu ve hükümlerine yer verilecektir. Taşınır rehni başlığını taşıyan Türk Medeni Kanunu m. 939–972. hükümlerine göre taşınır rehni hükümlerinin, “teslime bağlı rehin ve hapis hakkı”, “hak ve alacaklar üzerinde rehin”, “rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar” ve “rehinli tahvilat” şeklinde dört ana başlık altında düzenlendiği görülür. Çalışmadaki grupta ise, teslime bağlı taşınır rehninin istisnaları

¹ Bu ilkeler aynı zamanda taşınmaz rehni için de geçerlidir.

olduğundan, yani kanunen teslimine bağlı olmayan taşınır rehni kurulması mümkün olduğundan, teslimine bağlı olmayan taşınır rehni tipleri olarak ayrı bir başlığa ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Buna karşılık “rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar” ve “rehinli tahvilat” konularına yer verilmeyecektir. Çünkü çalışma kapsamında asıl incelenen taşınır rehninin paraya çevrilmesi olduğundan, sadece paraya çevrilmesi taşınır rehni hükümlerine tâbi olan taşınır rehni türlerine yer vermek uygun görülmüştür. İcra ve İflâs Kanunu 23. maddede İcra ve İflâs Kanunu açısından nelerin taşınır rehni olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Buna göre İcra ve İflâs Kanunu’ndaki taşınır rehni tabiri, teslimine bağlı rehinleri, hayvan rehnini, tescilli rehinleri, ticarî işletme rehnini, hapis hakkını, alacak ve sair haklar üzerindeki rehni ile sicile kayıtlı olmayan gemilerin rehnini ifade etmektedir. İcra ve İflâs Kanunu’nda, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar ile rehinli tahvilat, taşınır rehni olarak sayılmadığı için çalışmada da bu konular incelenmeyecektir. Kaldı ki rehinli tahvilata ilişkin hükümlerin yer alacağı özel kanun² halen çıkarılmadığı için rehinli tahvilatın uygulaması yoktur.

Çalışmanın ikinci bölümünde taşınır rehninin paraya çevrilmesi yolu anlatılacaktır. Taşınır rehninin ilâmlı ve ilâmsız olarak iki şekilde paraya çevrilmesi mümkündür. Bu bölümde her iki takip yolu ayrı ayrı anlatılacaktır. Taşınır rehninin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan takibin ilâmlı olması, asıl etkisini takibin kesinleşmesinde gösterir; genel haciz yolu ile takipte olduğu gibi takip ilâma dayandığında icra emrine itiraz edilememektedir. Çalışmada da bu nedenle iki takip yolu kesinleşme aşamalarına kadar ayrı anlatılacak, kesinleştikten sonra ortak olan hükümleri ise üçüncü bölümde yer alacaktır.

Üçüncü bölümde, ortak hükümler olarak rehnin paraya çevrilmesi, paraların paylaşılması ve rehin açığı belgesi konularına yer verilecektir.

İkinci ve üçüncü bölümlerde, taşınır rehninin paraya çevrilmesi anlatılırken karşılaştırmalı olması amacıyla genel haciz yoluyla yapılan takip hükümlerinden de bahsedilmeye çalışılacaktır.

Daha sonra çalışma boyunca vardığımız sonuçların değerlendirildiği sonuç bölümü ile çalışma son bulacaktır.

² Rehinli tahvilatın düzenlendiği TMK m. 972’de, tahvil çıkaracaklar ile tahvil çıkarmaya ilişkin koşullar ve çıkarma izni vermeye yetkili makamın özel kanunla belirleneceği belirtilmiştir.

I. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİ VE REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

§ 1 TAŞINIR REHNİ KAVRAMI

A. Taşınır Kavramı

Eşyanın taşınır (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) olarak ayrımını yapmak o kadar zor olmasa da; taşınır kavramına nelerin dâhil olduğunu tespit etmek daha karmaşık ve konumuz açısından da bir o kadar önemli bir meseledir.

Taşınır mülkiyetinin konusu, Türk Medeni Kanunu'nun 762. maddesinde *“nitelikleri itibariyle taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçler”* olarak belirtilmiştir. Bu hükümden; gerçek anlamda eşyalar ile birlikte doğal güçlerin de taşınır kabul edildiğini anlamaktayız.

Türk Medeni Kanunu anlamında taşınır eşya, bir yerden diğer bir yere taşınması mümkün olan, bir maddi varlığa sahip şeylerdir³. Bu anlamda para, kıymetli evrak, altın gümüş gibi değerli eşyalar da bir yerden başka bir yere taşınabildiklerinden taşınır eşya hükmündedirler. Bir eşyanın bütünleyici parçası konumuna gelmiş taşınır eşyalar ise, artık taşınır eşya olarak kabul edilemez. Çünkü bütünleyici parça niteliğindeki eşyaların özüne zarar vermeksizin taşınması mümkün olmadığından, kendi başına taşınır eşya ve mülkiyete konu olma niteliğini de yitirir⁴.

Türk Medeni Kanunu'nun ikinci sırada taşınır eşya olarak kabul ettiği şey ise, doğal güçlerdir. Bu gruba elektrik, atom ve hidrojen enerjileri örnek olarak verilebilir⁵. Ancak Kanun, bu güçlerin taşınır eşya sayılması için bazı şartlar öngörmüştür. Buna göre; öncelikle söz konusu doğal güçlerin üzerinde hâkimiyet kurmanın ve mülk edinmenin olanaklı olması; ayrıca taşınmaz mülkiyetine dâhil olmamaları gereklidir. İşte bu nitelikteki doğal güçler eşya hukuku açısından taşınır eşyadır.

³ ERTAŞ, s. 465.

⁴ Öğretide taşınır eşyanın tanımını *“Özüne zarar vermeksizin, kendi kuvvetiyle veya başka bir kuvvet aracılığı ile bir yerden başka bir yere taşınabilen eşyadır”* şeklinde yaparak özüne zara vermeksizin niteliğini tanıma dâhil eden yazarlar mevcuttur, bkz. ÖĞÜTÇÜ / DOĞRUSÖZ, s. 33.

⁵ ERTAŞ, s. 466; TEKİNAY, s. 1.

Şimdiye kadar Türk Medeni Kanunu'nun taşınır eşya olarak kabul ettiği şeyleri incelemiş bulunmaktayız. Hukukumuzda farklı kanunlar ve Yargıtay içtihatlarıyla da kimi şeylere taşınır mülkiyetine konu olma sonucu bağlanmıştır. Buna ilk örnek olarak Türk Ticaret Kanunu 867/I hükmüdür. Hükümde “*Bir Türk gemi siciline kayıtlı bulunmayan gemiler üzerindeki mülkiyet ve sınırlı aynı haklar hususunda, Medeni Kanun'un taşınırlara müteallik hükümleri tatbik olunur.*” denilerek gemi siciline kayıtlı olmayan Türk gemilerinin taşınır hükmünde olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık yabancı gemiler sicile kayıtlı olsun olmasın her şekilde taşınır sayılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Türk Ticaret Kanunu'nun gemiye ilişkin maddelerinde bir eşyanın taşınır olarak nitelendirilmesinde maddi niteliklerinden ziyade hukuki gerekliliklerden doğan durumlar esas alınmıştır. Sonuç itibarıyla; Türk Ticaret Kanunu 866 vd. maddelerine göre, sicile kayıtlı Türk gemileri taşınmaz, sicile kayıtlı olmayan Türk gemileri taşınır ve sicile kayıtlı olsun olmasın tüm yabancı gemiler de taşınır hükmüne tâbi tutulmuşlardır.

Yargıtay uygulaması bakımından telefon hattından yararlanma hakkının haczi, taşınır malların haczine tâbi tutulmaktadır⁶. Bu nedenle telefon hattından yararlanma hakkı da taşınır eşya olarak kabul edilmelidir.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 106/II. maddesi, borçlunun üçüncü kişilerdeki hak ve alacaklarının da taşınır hükmünde olduğunu düzenlemektedir.

B. Taşınır Rehni Kavramı

Taşınır rehni Türk Medeni Kanunu'nun Aynı Haklar Kitabında 939–972. maddeleri arasında düzenlenmiş olup; kanunda tanımına yer verilmemiştir. Öğretideki yaygın görüş çerçevesinde taşınır rehnini, “muaccel alacağını tahsil edemeyen alacaklıya borçluya veya başkasına ait olan rehin konusu taşınır malı paraya çevirerek alacağını tahsil etme yetkisi veren sınırlı aynı⁷ bir haktır”⁸ şeklinde tanımlayabiliriz.

Türk Medeni Kanunu'nda taşınır rehni düzenlenirken tanımına yer verilmemiş de olsa, nelerin taşınır rehni olacağı düzenlenerek çeşitli rehin türlerine

⁶ 21. HD, 23.05.2000, E. 2000/4172, K. 2000/4109 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁷ Taşınır rehninin haklar üzerinde kurulması mümkün olduğuna ve aynı haklar ancak cismani varlığı mevcut olan eşyalar üzerinde kurulabildiğine göre bu durumda, taşınır rehninin genel tanımında aynı hak kavramına yer verilmemesi gerektiği yönünde, bkz: **ERGÜNE**, s. 11.

⁸ **CANSEL**, s. 11; **ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ**, s. 69; **UYAR**, Rehin, s. 20.

yer verilmiştir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu dışında başka kanunlarla⁹ da taşınır rehni ile ilgili hükümler getirilerek, taşınır rehni çeşitlendirilmiştir. Bu bakımdan taşınır rehni'nin konusu, yukarıda incelemiş olduğumuz taşınır mülkiyetine nazaran daha geniştir. Örneğin, Türk Medeni Kanunu 954. maddede alacak ve haklar taşınır rehni'nin konusuna dâhil edilerek, taşınır olarak nitelendirilmeyen hak ve alacakların da taşınır rehnine konu olmaları mümkün kılınmıştır. Bu nedenle, aslında farklı rehin türleri olmaları ve konularını cismani varlığa sahip taşınır eşyalar oluşturmadığı halde, taşınmaz rehni karşısında bir birlik teşkil ettiklerinden dolayı kanun koyucu tarafından “taşınır rehni” başlığında toplandıklarını söyleyebiliriz¹⁰.

Türk Medeni Kanunu taşınır rehni başlığı altında başlıca üç farklı türde rehin tipine yer vermiştir: Teslime bağlı rehin (TMK m. 939–949), hapis hakkı (TMK m. 950–953) ve alacaklar üzerinde rehin hakkı (TMK m. 954–961). Türk Medeni Kanunu'nun 953. maddesiyle, bu rehin türlerinden teslim şartlı rehinine ilişkin hükümlerin diğer taşınır rehni tipleri için de tamamlayıcı hükümler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu hükümlerin de yetersiz olması durumunda taşınmaz rehinine ilişkin genel hükümlerin taşınır rehinine uygulanması mümkündür¹¹.

C. Taşınır Rehnine İlişkin İlkeler

I. Kamuya Açıklık (Aleniyet) İlkesi

Kanun koyucu taşınırların el değiştirmesinde gerekli güven ortamının sağlanması bakımından bir taşınır mal üzerinde rehin tesis edilmesi işleminin, dışarıdan anlaşılacak şekilde olmasını amaçlamıştır. Bu nedenle de, Türk Medeni Kanunu 939. maddede taşınır rehni'nin kurulabilmesi için genel kural olarak zilyetliğin alacaklıya nakledilmesi öngörülerek, kamuya karşı açıklık sağlanmak istenilmiştir. Hemen belirtelim ki zilyetliğin yediemin sıfatıyla üçüncü bir kişiye nakli de mümkündür¹². Bu üçüncü kişi alacaklı'nın temsilcisi olabileceği gibi, tarafların ortaklaşa olarak üzerinde anlaştığı bir kişi de olabilir.

⁹ Örneğin, Ticarî İşletme Rehni Kanunu, Maden Kanunu'nun 39. maddesi, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesi, Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanununun 12. maddesi gibi.

¹⁰ DAVRAN, s. 77; ERGÜNE, s. 13.

¹¹ CANSEL, s. 17–19; DAVRAN, s. 78; ERGÜNE, s. 14; ERTAŞ, s. 551.

¹² CANSEL, s. 20; DAVRAN, s. 82; UYAR, Rehin, s. 27; ERTAŞ, s. 552.

Aleniyetin sağlanması için genel kural zilyetliğin devri olmakla beraber, kanun koyucu ayrı durumlarda da öngörmüştür. Bunun en belirgin örnekleri, hapis hakkı¹³ ile teslimli taşınır rehninin istisnasını oluşturan teslimsiz taşınır rehini türleridir¹⁴.

Aleniyet ilkesi ile öncelikli olarak iyiniyetli üçüncü kişilerin korunması amaçlanmakla birlikte, aynı zamanda bu ilke sayesinde borçlunun, alacaklının zararına olarak rehin konusu mal üzerinde fiilî ve hukukî işlemde bulunması önlenmiş olmaktadır¹⁵.

II. Kamu Güveni İlkesi

Bir taşınırı, üzerinde tasarrufta bulunmaya yetkili bulunmayan bir kimseden iyiniyetle rehin alan alacaklı rehin hakkını kazanmış olur. Kanun koyucu bu hususu Türk Medeni Kanunu 939/II. maddede düzenleyerek, taşınırlar üzerinde iyiniyetle aynî hak kazanımlarını koruyan genel düzenleme niteliğindeki Türk Medeni Kanunu 988. maddenin özel bir halini öngörmüştür¹⁶. Bu nedenle aslında Türk Medeni Kanunu m. 939/II. hükmü olmasaydı da rehnin kurulmasında iyiniyetli kazanımların korunacağını söylemek mümkündür¹⁷.

Bu ilkeye göre rehin hakkını elde etmek için şu iki hususun rehin hakkı kurulurken var olması gereklidir: İlki, rehin konusu taşınırı rehin veren kimse emin sıfatıyla zilyet olmalıdır. Bunun anlamı malikin elinden rızası dışında çıkan taşınırlar üzerinde bu ilkeye göre rehin hakkı kurulamayacağıdır¹⁸. İkincisi ise, rehin alan kişinin, rehin anlaşması yapıldığı sırada iyiniyetli olması, yani rehin verenin taşınır üzerinde tasarrufta bulunmaya hakkı olmadığını bilmemesi ya da bilemeyecek durumda olmasıdır. Rehin alacaklısı kişideki iyiniyetin, rehin konusu eşyayı teslim alırken bulunması yeterli olup; sonradan gerçeğin öğrenilmesi rehin anlaşmasının geçerliliğini etkilemez¹⁹.

¹³ Hapis hakkında alacaklı zaten hapis hakkına konu eşyanın zilyedi durumundadır, bkz: **ERTAŞ**, s. 552.

¹⁴ Örneğin TMK md. 940'a göre *hayvan rehni*, TİRK md. 3'e göre *ticarî işletme rehni*.

¹⁵ **DAVRAN**, s. 81; **UYAR**, Rehin, s. 28.

¹⁶ **CANSEL**, s. 23; **UYAR**, Rehin, s. 28; **KARAHASAN**, s. 271; **ERGÜNE**, s. 163; **ERTAŞ**, s. 552.

¹⁷ **ERGÜNE**, s. 163.

¹⁸ Bu durumun istisnası da, para ve hamiline yazılı senetler oluşturur. TMK md. 990'dan anlaşılacağı üzere sahibinin elinden rızası dışında çıkmış paralar ve hamiline yazılı senetler hakkında taşınır davası açılmayacağından; bunlar üzerinde iyiniyetle aynî hak kazanımları geçerli olmaktadır.

¹⁹ **ÖGÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ**, s. 73; **UYAR**, Rehin, s. 28; **KARAHASAN**, s. 271

Türk Medeni Kanunu 950. maddeye göre, taşınır rehninin bir türü olan hapis hakkında da rehin alacaklısının iyiniyetli olması durumunda, alacaklı borçludan başkasına ait eşya üzerinde hapis hakkı elde eder²⁰.

III. Belirlilik İlkesi

Taşınır rehninde rehin konusu ve rehinli alacak yönlerinden belirli olma şartı aranmıştır.

1. Rehin Konusu Yönünden

Bu ilkeye göre rehin konusu olan taşınır eşya ya da hak ve alacağın ferden belirlenmiş olması şarttır. Yalnızca ferden belirli şeyler taşınır rehinin konusunu oluşturabilir. Bir malvarlığının tümü veya bir kısmı üzerinde tek bir işlemle taşınır rehni kurulamaz; malvarlığındaki taşınırların tek tek teslimi gereklidir²¹. Taşınır mal bir taşınmazın bütünleyici parçası olmamalıdır; bağımsız olmalıdır²².

Rehin sözleşmesiyle pul koleksiyonu ve koyun sürüsü gibi eşya toplulukları üzerinde ya da birden çok taşınır mal üzerinde yasal şartlar yerine getirilerek (özellikle zilyetliğin nakli) taşınır rehni kurulabilir²³.

Belirlilik ilkesi *rehnin kapsamı* ile yakından ilgilidir. Rehin kapsamını düzenleyen Türk Medeni Kanunu'nun 947/I maddesinde rehnin, taşınırı eklentileri ile birlikte kapsadığı belirtilmiştir. Bu durumda eşyanın bütünleyici parçaları da evleviyetle rehne dâhildir. Yine aynı maddenin üçüncü fıkrası ile rehnin paraya çevrilmesi sırasında bütünleyici parça niteliğindeki doğal semereleri de kapsayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hükümde sadece doğal semereler kapsama alınmış olduğundan medeni semerelerin paraya çevrilmesi aşamasında rehne dâhil olamayacağı açıktır.

Bu ilke, koşula bağlı olan ya da ileride doğacak bir hak veya alacağın rehin konusu olmasına engel değildir²⁴. Bu durumda ileride doğacak alacağın ayırt edilecek şekilde açıklanması gereklidir.

²⁰ KARAHASAN, s. 271; ERTAŞ, s. 552.

²¹ CANSEL, ss. 20–21; DAVRAN, s. 90; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 74; UYAR, Rehin, s. 28; KARAHASAN, s. 271; ERTAŞ, s. 553.

²² DAVRAN, s. 90.

²³ DAVRAN, s. 90; ERTAŞ, s. 553.

²⁴ KARAHASAN, s. 272.

2. Alacak Yönünden

Taşınır rehni ile hangi alacağın teminat altına alındığının ferden belirlenmesi gerekir²⁵. Ancak taşınmaz rehnindeki temin edilen alacağın miktar olarak belirli olmasını öngören Türk Medeni Kanunu'nun 851. maddesi gibi yasal bir zorunluluk taşınır rehniinde yoktur. Alacağın, rehin konusu taşınırın paraya çevrilmesi sırasında parayla ifade edilebilmesi yeterlidir²⁶.

Taşınır rehni için de geçerli olan, ipoteğin amaç ve konusunu düzenleyen Türk Medeni Kanunu'nun 881. maddesi karşısında ileride doğacak olan ya da şarta bağlı bir alacağın da rehinle teminat altına alınması geçerlidir²⁷. Ancak ileride doğacak bilumum alacaklar için rehin hakkı tesisi Türk Medeni Kanunu 23. madde uyarınca kişilik haklarına aykırı olduğundan geçerli değildir²⁸.

IV. Fer'îlik (Alacağa Bağlılık) İlkesi

Taşınır rehni güvence altına aldığı alacağa bağlı olduğundan *fer'î* bir haktır²⁹. Rehin hakkı alacakla birlikte doğar ve alacağın son bulmasıyla kalkar. Bu nedenle alacağın doğmasından son bulmasına kadar çeşitli ihtimaller karşısında rehin hakkının varlığı da incelenmelidir.

Rehin hakkı ancak geçerli bir alacak varsa doğar, geçersiz bir alacağa bağlı olarak rehin hakkı kurulamaz. Bu nedenle eksik borç niteliğindeki evlenme tellallığı, kumar ve bahisten doğan alacaklar için rehin kurulamaz. Hemen belirtelim ki, zamanaşımına uğramış bir alacak da eksik borç niteliğinde olmasına rağmen bu alacak için rehin kurulabilir. Bu durumda borçlunun zamanaşımı def'inden vazgeçtiği kabul edilir³⁰.

Borçlar Kanunu 168. madde gereği rehinli alacağın devredilmesi durumunda, alacağa bağlı olarak rehin hakkı da alacağı devralana geçer. Taşınır rehni hakkının alacaktan bağımsız olarak devri mümkün değildir.

Borçlar Kanunu 109. madde çerçevesinde borcu ödeyerek alacaklıya halef olan üçüncü kişi, alacağa bağlı olarak rehin hakkını da elde eder.

²⁵ ERTAŞ, s. 553.

²⁶ CANSEL, ss. 21–22.

²⁷ CANSEL, s. 22.

²⁸ CANSEL, s. 22; ERTAŞ, s. 554.

²⁹ CANSEL, s. 26; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 70; UYAR, Rehin, s. 27; ERTAŞ, s. 551.

³⁰ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 71.

Borcun naklinde de rehin hakkı alacağına bağlı olarak devam etmekle beraber, üzerinde rehin tesis edilen taşınırın borçluya ait olmadığı durumlarda üçüncü kişi konumundaki taşınır malikinin nakil işlemine rıza göstermesi gereklidir. Aksi takdirde Borçlar Kanunu 176/II hükmü³¹ gereği taşınır rehni sona erer.

Alacağın son bulması durumunda rehin hakkı da sona ermektedir. Ancak, alacağın zamanaşımı nedeniyle son bulması durumunda rehin hakkı son bulmaz. Borçlar Kanunu 138. maddede öngörüldüğü üzere, alacaklı rehlin paraya çevrilmesini talep etme hakkına sahiptir. Ancak rehlin satış bedeli borcu ödemeye yetmezse rehin açığı belgesi verilmez³².

V. Talilik İlkesi

Üzerinde rehin kurulan eşyanın paraya çevrilmesi, ancak güvence altına aldığı alacağın tediye edilmemesine bağlıdır. İşte rehin edilenin ancak alacak tediye olunmadığı takdirde paraya çevrilmesine *talilik ilkesi* denir³³. Borç ödendiği takdirde, alacaklının rehni borçluya geri verme yükümlülüğü doğar.

VI. Bölünmezlik İlkesi

Bölünmezlik ilkesi etkisini hem rehin konusu taşınır eşya üzerinde, hem de güvence altına aldığı alacak üzerinde gösterir.

Bölünmezlik ilkesinin alacaktır etkisi, taşınır rehlinin, alacağın bütünü ve her parçası için teminat teşkil etmesiyle açıklanır. Bu nedenle alacağın tamamı tediye edilmedikçe, borçlu rehin olarak alacaklıya vermiş olduğu taşınırın tamamının veya bir kısmının iadesini isteyemez. Türk Medeni Kanunu 946/II hükmü uyarınca, alacak ile birlikte gecikme faizi, akdi faiz, takip masrafları gibi fer'î unsurları da rehlin teminatı altındadır. Rehlin sözleşmesiyle alacak miktarı belli bir miktar olarak tayin edildiğinde, bu miktar anaparayı ifade eder. Bu durumda rehinli mal hem anaparayı hem de sözleşme faizi, geçmiş günler faizi, takip masrafları gibi fer'î unsurları temin eder. Bu nedenle alacağın tamamının tediyesinden bu edimlerin de yerine getirilmesi

³¹ Anılan hüküm şöyledir: “Bununla beraber borcu temin için bir rehin tesis etmiş olan üçüncü şahsın ve kefilin mesuliyetleri ancak borcun nakline razı oldukları halde devam eder.” Kanunun açık hükmü karşısında rehin maliki üçüncü kişinin rızasının olması şarttır.

³² ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 71.

³³ CANSEL, s. 27.

anlaşılmalıdır³⁴. Hemen belirtelim ki, tarafların aksini kararlaştırması mümkündür. Yani, fer'î unsurların teminat dışı bırakılması ya da alacağın tamamı tediye edilmeden rehin konusu eşyanın iadesi kararlaştırılabilir. Ancak genel ilke yukarıda belirttiğimiz gibi, rehin konusu taşınırın alacağın tümünü güvence altına almasıdır.

İlkenin taşınır eşya üzerindeki etkisine gelince; rehin konusu taşınır eşyanın kapsamı Türk Medeni Kanunu 947. maddede düzenlenmiştir. Buna göre rehin hakkı, rehin konusu eşyanın aslı ile birlikte bütünleyici parça ve eklentilerini de kapsar. Yine burada da anlaşma ile teferruatların rehinin dışında tutulması mümkündür. Rehinin paraya çevrilmesi sırasında bütünleyici parça niteliğindeki doğal ürünleri de rehne dâhil olarak paraya çevrilir.

Bölünmezlik ilkesinin bazı özel durumlardaki görünümüne değinmek gerekir. Örneğin, aynı alacak için birden fazla şeyin rehnedildiği durumlarda, rehnedilen şeylerin her biri alacağın tamamından sorumludur. Borcun bir bölümü ödendiği için, orantısal olarak, rehin konusu şeylerden bir kısmının geri verilmesi beklenemez³⁵.

Bir diğer görünümü de birden fazla alacak için tek bir şeyin rehnedilmesi halindedir. Burada da rehinle güvence altına alınan tüm alacaklar tediye edilmeden, rehinin herhangi bir bölümünün geri verilmesi istenemez³⁶.

VII. Öncelik İlkesi

Bu ilke, aynı taşınır eşya üzerinde birden çok rehin kurulması durumunda alacaklılara sıralarına göre ödeme yapılacağını ve sıranın kuruluş tarihine göre belirleneceğini ifade eder.

Rehin hakları arasındaki sıranın nasıl olacağı Türk Medeni Kanunu'nun 948. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*Aynı taşınır üzerinde birden çok rehin hakkı bulunduğu takdirde, alacaklılara rehin haklarının sırasına göre ödeme yapılır./ Rehin hakkının sırası kuruluş tarihine göre belirlenir*". Hükümden de anlaşılacağı üzere rehin sırası rehin kuruluş tarihine göre belili olur.

³⁴ "Menkul rehinin anapara, sözleşme faizi, takip masrafları ve geçmiş günler faizini de teminat altına aldığı yasa ile hükme bağlandığından, kredi sözleşmesinden doğan alacağın rehin kapsamında olduğu kabul edilerek sıra cetvelinde öncelik tanınmasında bir isabetsizlik yoktur." Y19. HD, 4.10.2001, E. 2001/3958, K. 2001/6158 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

³⁵ UYAR, s. 29.

³⁶ UYAR, s. 29.

Rehnin kuruluş tarihinden, her rehin türü için kurulmasındaki yasal koşulların gerçekleştiği an anlaşılmalıdır³⁷. İleride doğacak alacak üzerinde kurulan rehin hakkında da yine rehnin kuruluş günü dikkate alınır, alacağın doğduğu gün esas alınmaz³⁸.

VIII. Rehlin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip Yapma Zorunluluğu

1. Genel Olarak

Bu ilkenin kaynağı İcra ve İflâs Kanunu 45. maddedir³⁹. İcra ve İflâs Kanunu m. 45/I, c.1'e göre "*Rehinle⁴⁰ temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflâsa tâbi şahıslardan olsa bile alacaklı yalnız rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilir.*" Hükümün maddî hukuka ait bir hüküm olduğu konusunda öğretide görüş birliği vardır. Gerçekten de, usûle ilişkin hükümler içeren İcra ve İflâs Kanunu'nda yer almasına rağmen, takipte bulunma hakkına ve borçlunun sorumluluk şekline ilişkin bir kural olduğundan aslında maddî hukuku⁴¹ ilgilendiren bir hükümdür⁴².

Bu hüküm alacaklının yapacağı icra veya iflâs takiplerine ilişkin olup, alacaklının borçluya karşı genel hükümlere dayanarak alacak davası açmasını

³⁷ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 78.

³⁸ DAVRAN, s. 92; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 78; KARAHASAN, s. 273.

³⁹ Anılan hükümün tam metni; "Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflâsa tâbi şahıslardan olsa bile alacaklı yalnız rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapabilir. Ancak rehinin tutarı borcu ödemeğe yetmezse alacaklı kalan alacağını iflâs veya haciz yolu ile takip edebilir.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 38/A maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan konut finansmanından kaynaklanan rehinle temin edilmiş alacaklar ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığının rehinle temin edilmiş alacaklarının takibinde, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılabilir veya haciz yoluna başvurulabilir.

Police ve emre muharrer senetlerle çekler hakkındaki 167. madde hükmü mahfuzdur.

İpotekle temin edilmiş faiz ve senelik taksit alacaklarında alacaklının intihabına ve borçlunun sıfatına göre, rehlin paraya çevrilmesi veya haciz yahut iflâs yollarına müracaat olunabilir." şeklindedir.

⁴⁰ Kanundaki rehin terimi hem taşınır hem de taşınmaz rehnini ifade etmektedir. Bu nedenle konunun incelenmesinde taşınmaz rehni ile ilgili olan eserlere ve örnek Yargıtay Kararlarına da yer verilmiştir.

⁴¹ Maddî hukuka ait bir kanun yerine, usûli hükümler içeren İcra İflâs Kanunu içerisinde yer verilmesinin nedeni, mehz İsviçre Kanunu ile ilgili bir husustur. İsviçre'de, İcra İflâs Yâsası, Medeni Yasa'dan önce oluşturulmuştur. Borçlar Yasası ise sadece taşınır rehlinin düzenleyip, "rehnin paraya çevrilmesi yolunu" kantonlar hukukuna bırakmıştır. Bu nedenle İsviçre'de kantonların rehin ile ilgili uyguladıkları genel hükümler ile İİK 45'e karşılık gelen bu hüküm öncelikle İcra İflâs Kanununda yer almış, daha sonra Medeni Yasa oluştururken de eski düzenlemeye dokunulmamıştır. Mehz kanunun alınışı sırasında da İsviçre Hukukundaki düzenleme yerine sadık kalınmıştır. Bu konuda bkz: GUISAN, s. 455 vd.

⁴² GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 10; CANSER, s. 223; UYAR, Rehin, s. 82; UYAR, Rehinli Alacaklı, s. 16.

engellemez⁴³. Alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte bulunmadan alacak davası açması İcra ve İflâs Kanunu'nun 45. maddesine uygundur. Nitekim Yargıtay kararları da bu yöndedir⁴⁴.

Ayrıca bu hüküm borçlu için geçerli olup, müteselsil kefil⁴⁵ için uygulanmaz⁴⁶. Kefile karşı alacaklının haciz veya iflâsa tâbi kişilerden olması halinde iflâs yoluyla takip yapması mümkündür. Ancak kefilin kendi kefaleti için rehin kurmuş olması durumunda, İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünden kefil de yararlanacaktır⁴⁷. Çünkü artık kendisi de rehin vermiş borçlu durumundadır. Ancak, kefil asıl borç için hem malını rehin vermiş hem de kefil olmuşsa, artık bu durumda kendisine karşı hem rehnin paraya çevrilmesi yoluyla hem de genel haciz veya iflâs yoluyla takip yapılabilecektir⁴⁸.

2. İcra ve İflâs Kanunu 45. Maddenin Hukukî Niteliği

İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün maddî hukuk kuralı olması karşısında, maddi hukuk hükümlerini ilgilendiren emredici bir kural olup olmadığı hususu bu madde için de gündeme gelmektedir. Gerçekten de bu tartışma büyük

⁴³ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 232; UYAR, İİK Şerhi, s. 3545; KURU, s. 843.

⁴⁴ a) “Dava konusu alacak için daha önce ipotek gösterilmiş olması davacının tahsil davası açmasına engel değildir. İcra İflâs Kanunu'nun 45 inci maddesinde yazılı olan ve rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusunun yalnız rehinin paraya çevrilmesi yolu ile takip edilebileceğine ilişkin hüküm, icra takibi ile ilgilidir. Alacaklı, ipoteğe rağmen tahsil davası açabilir. Ancak, ipoteğe dayanarak rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takipte de bulunabilir.” 13. HD, 18.01.1988, E. 1987/5926, K. 1988/91 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

b) ” İpotekle güvence altına alınmış bir alacağın, alacaklısının yalnız rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapabileceğine ilişkin İİK m.45, Yasa'da öngörülen öteki takip yollarının engellenmesini sağlamak amacıyla getirilmiştir. Böyle bir teminatı sağlamış olan alacaklının, iyi niyet kurallarına aykırı düşen bir davranışı ya da özel bir durum olmadıkça, genel hükümlerin sağladığı yola başvurmasına engel yoktur. Sözü edilen Yasa kuralının dava yolunu da kapsadığını benimsemeye yararlı bir yorum yolu bulunmamaktadır. Öte yandan, hükmün amacı dışında uygulanmasını sağlayacak bir kural bulunmadıkça, alacaklıyı dava hakkından yoksun bırakmak gereksiz olur. Ayrıca, bu durumda dava hakkının tanınmasının yararı da vardır. Bu yarar, takip sırasında ileri sürülüp, ancak yargı yolu ile çözülmesi gerekli olan itirazların da giderilerek, Yasa'nın amacı olan çabukluğun gerçekleşmesidir.” 4. HD, 08.01.1971, E: 1970/9781, K: 1971/108 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

c) Ayrıca aksi yönde bkz.: “Dava, acentelik sözleşmesine dayalı alacağın tahsili istemine ilişkindir. Dairemiz uygulamasına göre ipotek miktarı bakımından ipoteğin paraya çevrilmesi yoluna başvurulmadan asıl borçlu hakkında adi takip yoluna başvurulamayacağı gibi, alacak davası da açılmaz. Aksi halde ilâmlı icra suretiyle alacağın mükerrer tahsiline yol açılacaktır.” 11 HD, 22.01.2007, E: 2005/13826, K: 2007/623 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁵ Kural olarak adi kefile karşı zaten ikinci derecede başvurulabileceğinden, rehne başvurmadan adi kefile karşı takibe girişilmesi düşünülemez. Bu nedenle bu konuda kefile anlaşılmaması gereken müteselsil kefiledir.

⁴⁶ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 232; UYAR, İİK Şerhi, s. 3543; KURU, s. 843.

⁴⁷ UYAR, İİK Şerhi, s. 3543.

⁴⁸ KURU, s. 843.

önem arz etmektedir. Çünkü öğretilerde bu maddenin getirmiş olduğu kuralın emredici olmaması nedeniyle istisnaları olduğu⁴⁹ savunulmuş ve Yargıtay içtihatları da dönem dönem değişiklikler göstermiştir. Hükümün emredici olup olmamasına göre geçerliliği tartışılacak olan başlıca hususlar şunlardır: Borçlu ile alacaklının aralarında yapacakları anlaşma ile alacaklının ikinci derecede rehne başvuracağına kararlaştırılması, borçlunun alacaklıya “rehnin paraya çevrilmesi yolu” ile “adi takip” arasında seçim hakkı vermiş olması, alacaklının rehin hakkından feragat etmesi, borçlunun adi takibe muhalefet etmeyerek örtülü şekilde kabul etmiş olması, borçlunun adi takibe, itiraz ve şikâyet yollarından hangisi ile karşı koyabileceği, şikâyet ise süreye bağlı olup olmadığıdır.

a. Kuralı Emredici Kabul Eden Görüş

İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün emredici olduğunu savunan görüşe⁵⁰ göre, borçlunun malvarlığı adeta tüm alacaklıların *ortak rehni* niteliğindedir. Rehinli alacaklı, belirli bir malı rehin almakla, zaten ayrıcalıklı duruma kavuşmuş olmaktadır. Bu hüküm borçlunun diğer alacaklılarını korumak, zaten ayrıcalıklı durumda olan rehinli alacaklının diğer alacaklılar aleyhine yarar sağlamasını önlemek için konulmuştur. Rehinli alacaklı rehin aldığı malı ortak rehne iade etmeden (rehin hakkından feragat etmeden) bu ortak rehne başvurmamalıdır. Borçlunun malvarlığının bütün alacaklılarının ortak rehni olmasından dolayı, alacaklı ile borçlunun rehin sözleşmesine koyacakları bir hükümle, alacaklının rehinin paraya çevrilmesi yoluna gitmeden haciz veya iflâs yoluna gidebilmesini kararlaştıramazlar. Bu nedenle, alacağı rehinle güvence altına alınan kimse, öncelikle rehne başvurmak zorundadır; borçlu hakkında haciz ya da iflâs istenilebilen kişilerden olsa bile iflâs yoluna gidilemez⁵¹. Ayrıca, yine bu görüşe göre, alacaklı ile borçlu arasındaki rehin sözleşmesi, aynı zamanda taraflar arasında, alacaklının önce rehne başvuracağına ilişkin örtülü bir anlaşmayı da kapsamaktadır. Bu nedenle bu hüküm, alacaklının borçlunun rehin dışındaki malvarlığına el atmasını önleyerek borçluyu korumaktadır.

⁴⁹ Hemen belirtelim ki, bu maddenin kanundan kaynaklanan istisnaları mevcut olup; ileride ayrıntılı olarak incelenecektir. Öğretilerde ileri sürülen ayrık durumlar ise, emredici olmaması nedeniyle tarafların aksini kararlaştırabileceği veya örtülü olarak rıza gösterilebileceği, böylece rehne başvurmadan farklı takip yollarına gidilebileceği yolundadır.

⁵⁰ UYAR, Rehin, s. 82; KURU, s. 461; ERTURGUT, s. 48; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 341.

⁵¹ UYAR, Rehin, ss. 82–83.

b. Kuralı Tamamlayıcı Olarak Kabul Eden Görüş

İcra ve İflâs Kanunu 45. maddenin tamamlayıcı nitelikte bir hüküm olduğunu savunan görüşe⁵² göre ise, hüküm maddî hukuka ait olmakla birlikte, kamuya ait bir duruma ilişkin değildir. Bir hükmün emredici nitelik kazanması için toplum yararının bu hükümle korunmasında mutlak bir zorunluluk bulunmalıdır. Bu hükümle ne borçlu, ne de borçlunun diğer alacaklıları korunmak istenmiştir; kamuya ilişkin olduğu ve dolayısıyla emredici olduğu söylenemez. Bu hükümle alacaklı, borçlu ve varsa rehin maliki üçüncü kişi arasındaki ilişki düzenlenmiştir. Bu nedenle de tarafların bu alanda sözleşme yapmaları, kanunî düzenlemenin aksi bir durumu kararlaştırmaları irade serbestisi çerçevesinde mümkündür. Bu madde aynî bir hakkın hüküm ve sonuçlarını değil, malvarlığının kişisel bir borçtan dolayı ne miktarda sorumlu olacağını belirtmektedir. Bu nedenle aynı haklarda irade serbestisi bulunmadığı kuralının bu hükümle ilgisi yoktur. Serbest iradesine dayanarak rehin sözleşmesi yapan borçlunun, yine bu serbestiden dolayı malvarlığının hangi kısmının ne şekilde sorumlu olacağını düzenleme hakkı olduğu da kabul edilmelidir. Ayrıca böyle bir anlaşma olmadığı halde, alacaklı adi takip yoluna başvurmuşsa borçlunun takibe muhalefet etme hakkı vardır. Kaldı ki borçluyu alacaklıya karşı ya da borçlunun diğer alacaklılarını rehinli alacaklıya karşı koruyacak, “hakkın kötüye kullanımı” kurumu ve “iyiniyet” kuralı mevcuttur⁵³.

c. Yargıtay’ın Görüşü

Öğretide görüş birliği olmadığı gibi Yargıtay uygulamasının da dönem dönem değiştiği ya da aynı dönemde daireler arası içtihat ayrılığının olduğu görülmüştür. Yargıtay’ın İcra ve İflâs Dairesi’nin (İİD) daire numarası almadan önce İcra ve İflâs Dairesi adı altında karar verdiği dönemde ilk önceleri İcra ve İflâs Kanunu 45. maddenin *emredici değil, tamamlayıcı bir hüküm olduğu* yönünde karar verdiği⁵⁴ görülmektedir. Ancak İcra ve İflâs Dairesi 1966 yılında bu içtihadından dönerek

⁵² **GUİSAN**, s. 467; **GÜRDOĞAN**, Türk-İsviçre, s. 17; **CANSEL**, s. 223; **ERYILMAZ**, ss. 654–655. Açıkça belirtmemekle beraber, alacaklı ile borçlu arasında yapılacak anlaşma ile önce rehne başvurma zorunluluğunun iptal edilebileceğini savunarak dolaylı şekilde İİK 45 hükmünün tamamlayıcı olduğunu kabul eden görüş için bkz. **ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ**, s. 233.

⁵³ **GUİSAN**, ss. 455–456; **GÜRDOĞAN**, Türk-İsviçre, s. 15; **CANSEL**, ss. 225–226.

⁵⁴ İİD, 28.12.1959, E: 1959/8831, K: 1959/7939, İBD, 1961, S. 3-4, s. 102.

hükümün emredici nitelikte olduğu yönünde bir karar⁵⁵ vermiştir. Daha sonra 12. Hukuk Dairesi⁵⁶ tarafından da günümüze kadar hep aynı yönde kararlar⁵⁷ verilmiştir. Farklı dairelerden de çeşitli zamanlara rastlayan yine emredici olduğu yönünde içtihatların verildiği⁵⁸ görülmüştür. Ancak 11. Hukuk Dairesi'nin uzun bir zaman İcra ve İflâs Kanunu 45. maddenin tamamlayıcı bir hüküm olduğu şeklinde kararlar⁵⁹ vermesi sonucu 12. Hukuk Dairesi ile içtihat farklılığı meydana gelmiştir. Sonra 11.

⁵⁵ "İİK 45. maddesinde belirtildiği gibi, rehinle temin edilmiş bir paranın alacaklısı ancak rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilir. Kanunun emredici bu hükmü mukaveleye konulacak bir kayıt ile değiştirilemez, takip konusu alacağın ipotekle temin edilip edilmediği araştırılarak sonucuna göre bir karar verilmek gerekirken, mücerret taraflar arasındaki anlaşmaya dayanılarak, şikâyetin reddi, usûl ve kanuna aykırıdır." İİD 14.10.1966, E. 9801, K. 9894; UYAR, Rehin, 1/A-VI no.lu içtihat, s. 93.

⁵⁶ Yargıtay Hukuk Dairelerinin iş bölümü esaslarına göre Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin bakacağı dava türlerinden biri de "Rehin (taşınır ve taşınmaz) paraya çevrilmesi yolu ile yapılan takiplerle ilgili olarak alacaklı, borçlu ve ipotek veren üçüncü kişinin itiraz ve şikâyetleri üzerine İcra Tetkik Merciiince verilen kararlar," şeklinde belirtilmiştir.

⁵⁷ "İİK'nın 45. maddesine göre ipotek ile temin edilmiş alacağın sahibi bu maddede yazılı istisnalar dışında ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takip açmak zorundadır. Bu madde hükmü emredici olup, takibin her safhasında ve süreye tâbi olmaksızın ileri sürülebilir. Mercii aksine düşüncesinde isabet görülmemiştir." 12. HD, 02.04.1987, E. 1986/16184, K. 1987/4721 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

"İİK'nın 45. maddesi buyurucu nitelikte bir hükümdür. Bu nedenle bu yöne dayalı şikâyetler süreye tâbi değildir. Borçlunun şikâyetinin niteliği göz önüne alınarak mercice işin esasının incelenmesi gerekir. Duruşma açılarak ve talepten önceki kayıt da göz önüne alınarak taraflar arasında ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla bir takip olup olmadığı, varsa takip edilen alacağın limit dışında kalan kısma ait bulunup bulunmadığı saptanıp sonuca göre karar verilmesi gerekirken 49 örnek ödeme emri tebliğ edildiği cihetle her türlü itirazın icra müdürlüğüne yapılacağından bahisle yazılı şekilde şikâyetin reddi isabetsizdir." 12. HD, 29.11.1994, E. 1994/15152, K. 1994/15168 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

"Verilen borç karşılığı gayrimenkul ipoteği alındığından alacaklı İİK'nun 45. maddesine göre öncelikle ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmak zorundadır. Bu husus kamu düzeni ile ilgili olduğundan mercice kendiliğinden gözönüne alınarak itirazın kaldırılması isteğinin reddine karar vermek gerekir." 12. HD, 26.03.2002, E. 2002/5233, K. 2002/6166 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁸ 15. HD, 11.11.2003, E. 2003/5503, K. 2003/5364; 19. HD, 8.5.2003, E: 2002/7622, K: 2003/4894 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁹ "Rehinle temin edilmiş bir alacağın borçlusu iflâsa tâbi şahıslardan olsa bile, alacaklı yalnız rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilir. Ancak rehinin tutarı borcu ödemeye yetmezse, alacaklı kalan alacağını iflâs veya haciz yoluyla takip edebilir." yolundaki anılan yasa hükmünün buyurucu bir nitelikte bir kural olup olmadığının belirlenmesi; tamamlayıcı nitelikli bir kural olduğu sonucuna varılırsa, bu niteliği uyarınca da bir kısım ayrıcalıkların bulunacağı yönünden önem kazanmaktadır. Bilimsel öğretilerde de baskın biçimde kabul edildiği gibi; kişisel borçlar konusunda sözleşme özgürlüğünün asıl olması (BK. m. 19) ve borçlunun mal varlığının genel sorumluluğunu sınırlayan anlaşmalar yapılmasını yasaklayan yasal bir hüküm bulunmadığına göre; borçlunun sorumluluğunun kapsamını belirleyen ve bu nedenle maddi hukuk kuralı niteliği taşıyan söz konusu hükmün, buyurucu (emredici) değil, tamamlayıcı nitelikte olduğunun kabulü gerekir (Doç. Dr. Burhan Gürdoğan "İpoteğin Paraya Çevrilmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar" Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 97, Ankara 1979, ss. 3-10 ve Dn. 15, 32).", 11. HD, 18.3.1982 T., E. 1982/619, K. 1982/1108, (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası)., ayrıca bkz.:11. HD, 01.12.1987 T., E: 1987/4208, K. 1987/6980, UYAR, İİK Şerhi, 19/B-I no.lu içtihat, s. 3570.

Hukuk Dairesi de içtihat değiştirerek, İcra ve İflâs Kanunu 45. maddeyi emredici bir hüküm olarak kabul etmiştir⁶⁰.

d. Görüşümüz

Bir taraftan öğretilerdeki farklı ve çeşitli görüşler, diğer yandan Yargıtay'ın uzun bir dönem yerleşmiş bir uygulamasının olmaması İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün çok tartışılır olmasına ve tartışmanın güncelliğini korumasına neden olmuştur.

Öğretilerde her iki görüş de kendi görüşlerine kanunun hazırlık aşamasını destek olarak göstermektedir. Şöyle ki, 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu'nun bazı hükümlerinin değiştiren 538 sayılı yasanın hazırlık çalışmaları sırasında Bakanlık ve Hükümet tasarılarında 45. maddeye “*Rehne rağmen alacaklının daha önce haciz yoluyla takibe geçmek hakkının saklı olduğu hususunda borçluyla yapılan anlaşma muteberdir.*” ibaresinin eklenmesi teklif olunmuş idi. Ancak daha sonra TBMM Adalet Komisyonu bu ibareyi metinden çıkarmıştır. Emredici olmadığını savunan görüşe göre, bu ibareyi metinden çıkarırken, olumsuz bir görüşün de belirtilmemiş olması, sorunun öğretilere ve içtihatlara bırakılmış olması ve ayrıca mehzaz kanunun bunu karşılayan kanun maddesi metininde de böyle açık bir hüküm bulunmaması göz önüne alınarak, bu maddenin emredici karakterde olmadığı ve madde hükmünün hilafına anlaşma yapılabileceği kabul edilmelidir⁶¹.

Hükümün emredici olduğunu savunan görüşe göre ise, yasanın hazırlık çalışmalarında, maddenin görüşülmesi sırasında, bir milletvekilinin, haciz veya iflâs yoluna gitme imkânı sağlayan üçüncü fıkradaki ayrık duruma itiraz ederek, “iflâs yoluna gitmeyi ipoteğin satılmasından sonraya bırakalım, komisyonun gerekçesi bunu gerektirir” şeklindeki önerisine komisyon sözcüsünün verdiği cevaptan yasa hükmünün emredici olduğu anlaşılmaktadır. Komisyon sözcüsünün cevabı da “alacak ister taşınır rehni ile ister taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış olsun,

⁶⁰ “Davacı, kısmen ipotekle temin edilmiş alacağının ödenmemesi üzerine başlattığı icra takibinin itirazla durduğunu iddia ederek itirazın iptali talebinde bulunmuştur. İİK'nın 45. maddesine göre rehin ile temin edilen alacaklarda önce rehne başvurma zorunluluğu bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, önce ipoteğin paraya çevrilmesi yoluna gidilmesi, şayet ipotek alacağı karşılamıyorsa kalan kısım için ilâmsız takip yapılması gerekir. Bu durumda ipotekle temin edilmiş alacak miktarı yönünden davanın reddi gerekir.” 11. HD, 16.2.2007, E. 2007/824, K. 2007/2980 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁶¹ GÜRDOĞAN, Karar İncelemesi, s. 14.

bunun takibi için iflâs yoluna gidilemez. Maddenin ilk fıkrası bu kuralı belirtiyor. Rehin satıldıktan sonra, tutarı borcu karşılamazsa, kalan alacak için herhangi bir yasal yola başvurulabilir. İtiraz olunan son fıkradır. İpotekle güvence altına alınan bir alacaktan dolayı, ancak faiz ve taksitler için, bütün yollar açıktır. İpotek ve rehin, alacağın tümüne karşılık tutulmuştur” şeklindedir. Öğretide de işte bu cevaptan hareketle, yasa yapıcının kanun hükmünü emredici olarak kabul ettiği, bu nedenle de tamamlayıcı olarak nitelendirilemeyeceği belirtilmiştir⁶².

Görüşümüze göre İcra ve İflâs Kanunu’nun 45. maddesi emredici nitelikte bir hükümdür. Yasa maddesinin yoruma ihtiyaç duyması karşısında, yaptığımız yorum bizi bu sonuca götürmektedir. Bir yasa maddesinin yorumlanmasında başvuru yöntemlerinden biri de *sübjektif tarihî yorum yöntemi*dir. Bu yoruma esas teşkil edecek unsurlar da yasa koyucunun hükmü koyarken hangi gereksinimi karşılama amacıyla hareket ettiği, yasa koyduğu sıradaki iradesi ve hükümlerin konuluş nedenlerinin araştırılmasıdır⁶³. Bu araştırmaya da yasama organı tutanakları, yasa tasarıları ve gerekçeleri ışık tutacaktır. Belli bir hükmün yasaya konulmasındaki amaç belirlenerek yasa koyucunun amacına en uygun yorum yapılabilecektir⁶⁴. İşte elimizdeki tüm veriler mevcutken yapılan bu türde bir tarihî yorum, yasa koyucunun amacının hükmü “emredici olarak” düzenlemek şeklinde olduğunu ortaya koymaktadır. Zira yasanın hazırlık aşamasında Adalet Komisyonu sözcüsünün açıkça ifade ettiği de yasanın “emredici şekilde” anlaşılması gerektiğidir. Bu nedenle bu çözüm tarzını daha sağlıklı buluyoruz.

Ayrıca yasanın emredici olması kamu düzeninin buna gerek duymasıyla açıklandığına göre, *amaçsal (gaî) yorum* sonucu, bu hükümde *korunmak istenen kamu düzeninin* üzerinde durmak gerekir. Sadece borçluyu rehinli alacaklıya karşı korunmak mı istenmiştir, yoksa borçlu, rehinli alacaklı, varsa rehin maliki üçüncü kişi ve borçlunun diğer alacaklıları gibi menfaatleri çakışan bir kişiler arasında çıkarlar dengesi sağlanmak mı amaçlanmıştır? Fikrimizce, İcra ve İflâs Kanunu’nun 45. maddesi, rehin veren borçluyu alacaklıya karşı korumakla birlikte, bundan daha öte bir amaç taşımaktadır. Borçlunun dışında, aynı zamanda borçlunun rehinli alacaklı dışındaki alacaklılarının da korunması, daha doğrusu daha âdil bir paylaşım

⁶² UYAR, İİK Şerhi, ss. 3536–3537.

⁶³ ADAL, s. 178.

⁶⁴ ADAL, s. 180.

ortamının (borçlunun malvarlığından alacağını elde etme sırası ve şekline ilişkin süreç) yaratılması amaçlanmıştır.

Gerçekten de rehinli alacaklının elinde borçluya ait bir mal bulunuyorken, bunun haricinde borçlunun diğer mallarına başvurması diğer alacaklılar için adaletsiz olacaktır. Gerçi hükmün tamamlayıcı nitelikte olduğunu savunan görüşte bu duruma cevap olarak, “Alacaklı öncelikle rehinli mala başvurduğunda, rehinli mal alacağını karşılamaya yetmezse, rehinli alacaklı diğer alacaklılardan kötü duruma düşecektir. Geçici rehin açığı belgesi ile rehinli alacaklı için bu olumsuz durumun sonuçları giderilmek istenilmişse de yeterli değildir. Çünkü rehinli alacaklı geçici rehin alacağı belgesini alana kadar bir zaman kaybı olacaktır. Ayrıca diğer alacaklıları, rehinli alacaklının rehne başvurmadan genel takip yolu ile takip yapmasından dolayı zarara uğramaları ihtimallerine karşı, Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu’nun genel hükümleri koruyacaktır.” denilmektedir.

Bizce bu çözüm tarzı elverişli değildir. Bu görüşte rehinli alacaklının çıkarı açıkça üstün tutularak, adaletsiz bir sonuca varılmıştır. Çünkü rehinli alacaklıyı, yine de olası bir geç kalmaya karşı koruyan geçici rehin açığı kurumu varken, bu hukuki kurum rehinli alacaklı için zaman kaybı görülmüş; buna karşın, diğer alacaklılarının rehinli alacaklıya genel hükümlere dayanarak mücadele etmesi yeterli görülmüştür. Aslında aynı zaman kaybı, hatta çok daha fazlası genel hükümlere dayanarak rehinli alacaklıya karşı mücadele vermek zorunda kalacak diğer alacaklılar için söz konusudur. Bu nedenle borçlunun diğer alacaklılarını korumak için de hükmün emredici olarak değerlendirilmesi gerekir düşüncesindeyiz.

Hükmün emredici özelliğinin borçluyu koruma amacını da incelemek gereklidir. Öğretide hükmün emredici olmamasına bağlanan sonuçlar, alacaklı ile borçlunun rehne ikinci derecede başvurulabileceğinin kararlaştırılması, alacaklıya rehinli takip ile genel takip yolları arasında seçim sansı verilmesi ve alacaklının rehin hakkından feragat ederek genel takip yoluna gidebilmesi olarak belirtilmiştir.

Gerçekten İcra ve İflâs Kanunu 45. maddesi tamamlayıcı bir hüküm olarak kabul edildiğinde borçlunun irade serbestîsi çerçevesinde anılan şekilde sözleşme yapması, tasarrufta bulunması doğaldır. Bunun sonucunda borçlunun yapacağı anlaşmayı geçerli saymak gerekecektir. Alacaklı sözleşmeye uygun davranırsa zaten borçlu sözleşmeyi bilip hazırlıklı olduğundan borçlunun korunması gibi bir sorun

gündeme gelmeyecektir. Şayet böyle bir anlaşma olmadan, alacaklı borçlu aleyhine genel yolla takip yapmışsa, borçlu bu takibe rıza göstermediğini bildirerek karşı koyabilecektir. Ancak alacaklının rehin hakkından feragati, alacaklının tek taraflı iradesine dayanmakta olduğundan, kanaatimizce borçluyu koruma işlevi en çok *rehin hakkından feragat* durumunda öne çıkmaktadır. Çünkü öğretide haklı olarak belirtildiği gibi rehin sözleşmesi aynı zamanda, alacaklı ile borçlu arasında alacaklının alacağını rehinden tahsil edeceğine ilişkin örtülü bir anlaşmayı da içerir.

Alacaklının tek başına kullanabileceği bir yetkiye dayanarak, borçlunun iradesi aranmadan rehin hakkından feragat etmesi, borçlunun yukarıda belirtilen örtülü iradesine ters düşmüş olacaktır. Bu nedenle alacaklının rehin hakkından feragat ederek genel haciz yolu ile takip yaptığında, rehinli mal ortak rehine⁶⁵ iade olmuş olacağından borçlunun diğer alacaklıları zarar görmeyecektir. İşte bu noktada sadece borçlunun rehin sözleşmesi kurulurken mevcut olan örtülü iradesine ters düşen bir durum söz konusu olacaktır ve feragatin mümkün olup olmadığı bu noktadan hareketle tartışılmalıdır. Öğretideki, feragati geçerli sayan genel eğilime uygun olarak, bir haktan vazgeçmenin daima mümkün olduğunu⁶⁶ da dikkate alarak; alacaklının rehin hakkından feragat etmesini geçerli kabul ediyoruz.

3. Önce Rehne Başvurma Kuralının İstisnaları

Alacağı rehinle temin edilmiş olan alacaklının ancak rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurabileceği, borçlunun rehin dışındaki malvarlığına başvuramayacağına ilişkin emredici bir hüküm koyan İcra ve İflâs Kanunu 45. maddenin istisnaları mevcuttur. Bu istisnaların bir kısmı İcra ve İflâs Kanunu 45. maddede, bir kısmı da farklı kanunlarda açıkça düzenlenmiş olup, bunların geçerliliği hakkında öğretide ve uygulamada herhangi bir görüş ayrılığı yoktur.

Ancak anılan kanun maddesinin hukukî niteliğinin tartışmalı olması nedeniyle, yukarıda yer verilen görüşler ve Yargıtay uygulaması çerçevesinde bir takım daha istisnalarının olduğu savunulmaktadır. Bu istisnaların temeli, İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün emredici olmaması nedeniyle aksinin kararlaştırılmasının mümkün olduğuna dayandırılmaktadır.

⁶⁵ Ortak rehin hakkında bkz. § 1, C, VIII, 2, a.

⁶⁶ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 17.

a. İcra ve İflâs Kanunu'nun 45. Maddesinde Düzenlenen Ayrık Durumlar

İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmü bir yandan emredici bir kural getirirken, hemen aynı maddenin içinde ayrık durumlarının da neler olacağını saymak suretiyle belirtmiştir.

İlk fıkrada belirtilen rehinin alacağı karşılayamamasına ilişkin durumdur. Buna göre rehin paraya çevrildiğinde elde edilen tutar, alacağı karşılamaya yetmiyorsa, alacaklı kalan alacağı için borçlunun sıfatına göre haciz veya iflâs yollarından birine başvurabilir.

İcra ve İflâs Kanunu m. 45/II. hükmü “2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 38/A maddesinin birinci fıkrasında⁶⁷ tanımlanan konut finansmanından kaynaklanan rehinle temin edilmiş alacaklar ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın rehinle temin edilmiş alacaklarının takibinde, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılabilir veya haciz yoluna başvurulabilir.” hükmünü ihtiva etmektedir. İcra ve İflâs Kanunu 45. maddede en baştan beri öngörülen diğer istisnai durumların aksine, bu istisnai durum çok daha sonra, 5582 sayılı Konut Finansmanı Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 21.02.2007 tarihinde, yürürlüğe girmiştir. Buna göre konut finansmanı kapsamına giren alacakları için bankaların, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından konut finansmanı faaliyetinde bulunması uygun görülen finansal kiralama şirketleri ile finansman şirketlerinin ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın rehinle temin edilmiş alacakları için önce rehne başvurma zorunluluğu bulunmamaktadır. Öğretide İcra ve İflâs Kanunu m. 45 hükmünün emredici olarak kabul edilmesi durumunda, en büyük zararın, önce rehine başvurma zorunluluğunda olan alacaklı bankalara olduğuna ilişkin bir endişe mevcut idi⁶⁸. Kanuna eklenen bu fıkra ile öğretideki bu endişe de giderilmiş olmaktadır.

İcra ve İflâs Kanunu m. 45/III. hükmünde “Poliçe ve emre muharrer senetlerle çekler hakkındaki 167 nci madde hükmü mahfuzdur.” şeklinde ifade edilerek alacağın kambiyo senedine bağlanmasına ilişkin istisnaya yer verilmiştir.

⁶⁷ Bahsi geçen kanun hükmü, “Konut finansmanı, konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kredi kullanılması, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanması, sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullanılmasıdır. Bu kapsamdaki kredilerin yeniden finansmanı amacıyla kullanılan krediler de konut finansmanı kapsamındadır.” şeklindedir.

⁶⁸ GÜRDOĞAN, Karar İncelemesi, s. 11; ERYILMAZ, s. 655.

Alacaklının alacağı kambiyo senedine bağlı olması durumunda, rehinle teminat altına alınmış olsa bile istediği takdirde kambiyo senedine özgü haciz veya iflâs yoluna başvurabilecektir. Alacaklının bu hakka dayanarak her iki takibe birlikte başvurması, yani rehine hem de kambiyo senedine dayanılarak ayrı ayrı takip yapması mümkündür. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir⁶⁹.

Kanun maddesinde yer verilen son ayrık durum da, ipotekle temin edilmiş olan faiz ve senelik taksit alacaklarına ilişkindir. Hüküm, “*İpotekle temin edilmiş faiz ve senelik taksit alacaklarında, alacaklının intihabına ve borçlunun sıfatına göre, rehnin paraya çevrilmesi veya haciz yahut iflâs yollarına müracaat olunabilir.*” şeklindedir. Buna göre, rehin⁷⁰ alacaklısı, rehnin paraya çevrilmesi, haciz veya borçlunun iflâsa tâbi şahıslardan olması halinde iflâs yollarından birine başvurmak hususunda seçim hakkına sahiptir⁷¹. Bu hükümle öngörülen amaç, kuşkusuz *senelik taksit ve faiz* gibi küçük alacaklar için taşınmazın satışının önlenmesidir⁷².

b. Diğer Kanunî Ayrık Durumlar

İcra ve İflâs Kanunu 45. madde dışında da rehne başvurmadan diğer takip yolları ile borçlu aleyhine takibe geçilebilme imkânı veren kanunî istisnalar mevcuttur.

İcra ve İflâs Kanunu 147. maddeye göre, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte, borçlu sadece rehin hakkına itiraz ederse, alacaklı rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek, takibin haciz yolu ile devamını isteyebilir. Öğretide bu durum da diğer istisnalar arasında sayılmıştır⁷³. Gerçekten de rehin hakkının varlığı

⁶⁹ a) “İİK'nun 45. maddesine göre ipotekle temin edilmiş bir alacak ayrıca senede bağlanmış ise, senede dayanılarak takip yapılmasında da yasal bir engel yoktur. Tahsilde tekerrürüne meydan verilmemek suretiyle hem ipoteye hem de senede dayanılarak ayrı ayrı takip yapılabilir.” 12. HD, 17.9.1990, E. 1990/435, K. 1990/8495 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

b) “İİK. 167nci maddede alacağı çek, poliçe veya emre muharrer senede müstenit olan alacaklının, alacak rehinle temin edilmiş olsa bile bu bölümdeki hususi usûllere göre haciz yoluyla veya borçlu iflâsa tâbi şahıslardan ise iflas yoluyla takipte bulunabileceği hükme bağlanmıştır. Aynı alacak için değişik takip yollarına başvurulmasında Yasal bir engel mevcut değildir. Asıl olan tahsilde tekerrür olmamasının sağlanmasıdır.” HGK, 7.6.1995, E. 1995/12-409, K. 1995/592 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁷⁰ Kanunda açıkça ipotek denilerek, inceleme konumuz olan taşınır rehni bu istisnanın kapsamına alınmamıştır. Yasa koyucunun amacının *senelik taksit ve faiz* gibi küçük alacaklar için taşınmazın satılmasını önlemek olduğu düşünüldüğünde, taşınır rehninin madde kapsamına alınmaması mantıklıdır.

⁷¹ KURU, s. 842.

⁷² UYAR, İİK Şerhi, s. 3540.

⁷³ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 234; UYAR, İİK Şerhi, s. 3541.

devam etmekte olduğu halde, haciz yolu ile takip yapılabileninden bu durum da bir istisna teşkil etmektedir.

Elinde geçici rehin açığı belgesi olan alacaklı bu belgeye dayanarak borçlunun diğer mallarının haczini isteyebilir, İcra ve İflâs Kanunu 100. madde çerçevesinde diğer alacaklıların koydurduğu hacizlere iştirak edebilir. Geçici rehin açığı belgesi, İcra ve İflâs Kanunu 150/f. hükmüne göre, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip devam ederken, satıştan önce rehlinli mala takdir edilen kıymete göre, rehlin alacağı karşılamadığı anlaşıldığı durumlarda alacaklıya verilen rehin açığı belgesidir. Takip henüz sonlanmadan verildiği için geçici nitelikte bir belgedir ve alacaklı bu belgeye istinaden borçlunun diğer mallarına da yönelebildiğinden İcra ve İflâs Kanunu 150/f. hükmü de istisnalar arasında sayılmaktadır.

Bu ayrık durumlardan bir tanesi yine İcra ve İflâs Kanunu'nda düzenlenmiş bulunan *kiralayanın hapis hakkına* ilişkindir. İcra ve İflâs Kanunu 270. maddeye göre, kiralayan, kira alacağı için hapis hakkına konu olan eşyanın defterinin tutulmasını istemeden haciz veya borçlunun sıfatına göre iflâs yoluyla takibe geçebilmektedir.

Bir diğer ayrık durum da Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun gemi alacaklılarının rehin hakkının paraya çevrilmesine ilişkin 1242. maddesine göre, İcra ve İflâs Kanunu'nun rehlinle temin edilmiş alacaklar için ihtiyati haciz istenmeyeceğine dair olan hükmüyle rehin paraya çevrilmeden iflâs yoluyla takip yapılmasına engel olan hükmü rehne bağlanmış gemi alacaklarında uygulanmayacaktır. Dikkat edilirse burada genel haciz yoluna cevaz verilmemiş, sadece iflâs yoluyla takip edebilme şansı verilmiştir⁷⁴.

c. Öğretide Kabul Edilen Ayrık Durumlar

İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün tamamlayıcı bir hüküm olduğunu, dolayısıyla aksinin kararlaştırılmasının mümkün olduğunu savunan görüşe göre, hükmün bu niteliğinden ortaya çıkan istisnalar vardır.

⁷⁴ TTK Tasarısı'nın 1379. maddesi ile gemi üzerinde kanunî bir rehin hakkına sahip olan alacaklılara, haciz yolu ile veya kambiyo senetleri hakkındaki özel usûllere göre takip yapabilme hakkı getirilmiştir. Ancak bu takdirde kanunî rehin hakkından feragat etmiş sayılacakları belirtilmiştir. Buna göre rehin hakkından feragat ile haciz yoluyla takip yapılabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **TÜRKEKEL**, ss.40-46.

Yukarıda belirtildiği gibi her ne kadar hükmün emredici karakterde olduğunu düşünsek ve bu çerçevede genel olarak aşağıdaki istisnaların geçerli görmesek de konuyla ilgili bütünlüğü nedeniyle bu ayrık durumlara da yer verme gereği duyulmuştur.

aa. Alacaklıya adi takip yoluyla rehnin paraya çevrilmesi yolu arasında seçim şansı verilmesi

Borçlu ile alacaklı arasında yapılacak bir anlaşma ile alacaklıya adi takip yolu ile rehnin paraya çevrilmesi suretiyle takip yollarında birini seçme şansı verilebilir. Rehin konusu malın üçüncü kişiye ait olması durumunda bu anlaşma mutlak olarak geçerlidir. Borçluya ait olması durumunda ise olayın özelliğine, özellikle, rehinli malın alacağı karşılayıp karşılamamasına göre hakkın kötüye kullanılmasına girmeyen hallerde geçerli olacaktır⁷⁵.

Acaba alacaklıya bu hak rehin sözleşmesi ile birlikte yani rehin kurulurken verilmeli midir, yoksa daha sonra da bu hususta anlaşma yapılabilir mi? Rehin konusu mal borçluya ait ise zaten borçlunun bilgisinde gelişeceği için bir sakınca olmayacaktır. Eğer rehin konusu mal üçüncü kişiye ait ise, üçüncü kişinin durumunda kötüleşme meydana gelmediğinden, fikrimizce bu durumda da anlaşmanın rehin sözleşmesinden sonra yapılması mümkündür. Hatta İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün borçluyu koruma amacı da dikkate alındığında, borçlu rehin sözleşmesi sırasında alacaklıya böyle bir yetki vermiş ise, bunun bir an önce borç paraya kavuşmak için alacaklı baskısı altında gerçekleşmesi ihtimaline karşı rehin sözleşmesinden sonra da alacaklıya bu yetkinin verilebileceğini kabul etmek uygundur.

bb. Alacaklının rehne ikinci derecede başvuracağını kararlaştırılması

Öğretide İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün emredici olmadığı kabul ederek alacaklının rehne ikinci derecede başvuracağını öngören anlaşmalar da geçerli görülmüştür⁷⁶. Alacaklıya rehinli mala dokunmadan öncelikle borçluya karşı genel yolla takip yapmasını öngören bu anlaşmalar, genellikle rehin konusu malın üçüncü

⁷⁵ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, ss. 20–21.

⁷⁶ BELGESAY, İİK Şerhi, s. 51; GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 21 CANSSEL, s. 225.

kişiyeye ait olduğu durumlarda görölür. Çünkü bu durumda alacaklı öncelikle borçlunun malvarlığına yönelecek, alacağını elde edemezse rehne başvuracaktır. Böylece rehin maliki üçüncü kişi adi kefil konumunda olmaktadır⁷⁷.

Elbette rehinli malın borçluya ait olduğu durumda da bu anlaşmanın yapılması mümkündür. Özellikle borçlu kendisi için manevî değeri olan bir eşyası üzerinde rehin kurmak istediğinde alacaklıyla bu yönde bir anlaşma yapmak isteyebilir⁷⁸.

cc. Borçlunun adi takibe muhalefet etmemesi

Yine İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün emredici olmamasına dayandırılarak savunulan görüşe göre, alacak rehinle temin edilmiş olsa bile, İcra ve İflâs Kanunu 45 hükmü emredici olmadığından, alacaklı borçluya karşı adi takip yoluna gider ve borçlu da takibe karşı koymazsa, bu durum da yine bir istisna teşkil edecektir.

Genel haciz yoluna başvuran alacaklının rehin hakkı bu sebeple son bulmayacaktır. Ancak bu takip sonucunda alacağının tamamını elde ederse, rehin hakkının fer'îliği ilkesi gereği, asıl alacağa bağılı olarak rehin hakkı da son bulacaktır.

Borçlunun adi takibe karşı nasıl muhalefet edeceği de öğretilde tartışma konusu olmuştur. Bir kısım yazarlar hükmün emredici olmadığından hareketle, borçlunun takibe itiraz edebileceğini ileri sürmüşlerdir⁷⁹. Borçlu itiraz süresi⁸⁰ içerisinde itiraz etmediğinde takip kesinleşecek ve böylece alacaklı adi takibe devam edebilecektir. Bu düşünceye göre, şikâyet ancak icra memurunun bir işlemine karşı yapılır. Burada rehne rağmen adi takip yolunu talep eden alacaklıdır, bu nedenle icra memurunun işlemi söz konusu değildir. Ayrıca taraflar arasındaki rehin ilişkisini çoğu zaman icra memurunun bilmesine imkân yoktur. Hükmün emredici olduğunu savunan görüşe göre ise, alacaklının adi takip yoluna başvurusu açıkça kanuna aykırılık teşkil eder, icra memuru rehine rağmen adi yolla takip yapmak isteyen

⁷⁷ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 21 UYAR, İİK Şerhi, ss. 3541–3542.

⁷⁸ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 21.

⁷⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 22.

⁸⁰ İtirazın süresiz olarak yapılabileceği yönündeki görüş için, bkz. ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 233. Ancak İcra İflâs Hukuku Mevzuatımızda şikâyetin aksine süresiz itiraz hali öngörülmediği için yazar şikâyet yolunu kastetmiş olabilir.

alacaklının talebini reddetmelidir. Bu nedenle borçlu adi takibe karşı süresiz şikâyet yoluna başvurabilir⁸¹.

Yargıtay uygulaması da İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünü emredici olarak kabul ettiğinden, adi takibe karşı borçlunun süresiz şikâyet yoluna başvurabileceği yönündedir⁸². Hükmün emredici niteliği karşısında borçlunun süresiz şikâyet hakkının olduğunu kabul etmek gerektiğini düşünüyoruz.

dd. Alacaklının rehin hakkından feragat etmesi

Öğretide, yukarıda yer verilen diğer ayrık durumları geçerli saymakta temkinli davranıldığı halde, alacaklının feragat hakkına çok katı yaklaşılmamış, alacaklının rehin hakkından feragat etmesi geçerli sayılmıştır⁸³. Hükmü emredici olarak kabul eden yazarlar⁸⁴ bile alacaklının feragat edebileceğini kabul etmişlerdir.

Rehin hakkından feragat edilmesini yasaklayan bir kanun hükmü olmadığına ve alacaklının elinde olan rehin konusu maldan vazgeçerek borçlunun bir başka malına yönelmesinde kamu düzeni ile ilgili bir zaruret bulunmadığına, ayrıca gerçekten rehinli malın alacağı karşılamayacağı çok açık bir şekilde ortadayken alacaklının bir an önce borçlunun diğer mal varlığına yönelebilmesi için rehin hakkından vazgeçme riskini alma konusunda seçim hakkının alacaklıda olması gerekliliğine göre, bu konuya daha yumuşak yaklaşmak ve feragati geçerli saymak gerektiğini düşünüyoruz.

Alacaklı rehin hakkından, adi takip yoluyla takibe başvurmadan önce feragat edebileceği gibi, takipten sonra da feragat edebilir. Ancak en geç ödeme emrinin tebliği ile borçluya rehin hakkından vazgeçilmiş olduğu açıkça bildirilmiş

⁸¹ PEKCANITEZ, s. 58; KURU, s. 841; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 341.

⁸² a) “İİK’nın 45. maddesi buyurucu nitelikte bir hükümdür. Bu nedenle bu yöne dayalı şikâyetler süreye tâbi değildir. Borçlunun şikâyetinin niteliği gözönüne alınarak mercice işin esasının incelenmesi gerekir.” 12. HD, 29.11.1994, E. 1994/15152, K. 1994/15168 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

b) “Borçlunun mercieye başvurusu takip konusu alacağın ipotekle teminat altına alındığı, genel haciz yolu ile takip yapılamayacağına ilişkindir. İİK’nın 45. maddesine yönelik şikâyet süreye tâbi değildir.” 12. HD, 08.06.2001, E. 2001/9216, K. 2001/10254 UYAR, İİK Şerhi, s. 3546.

⁸³ BELGESAY, İİK Şerhi, s. 51; GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 17; CANSEL, s. 226, BERKİN, s. 150; KURU, s. 842.

⁸⁴ KURU, s. 842. Ayrıca, hükmün tamamlayıcı olduğunu savunduğu halde, emredici olarak kabul edilmesi halinde feragatin geçerli kabul edilemeyeceği yönünde, bkz. GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, ss. 14–15.

olmalıdır⁸⁵. Bu durumda borçlu aleyhine başlanmış olan adi takibe devam edilir. Ancak feragat edilmeden borçluya ödeme emri tebliğ edilmişse, artık bu durumda alacaklı rehin hakkından feragat ederek bu takibe adi takip olarak devam edemez. Çünkü artık ödeme emrinin tebliği ile borçlunun da bu takibe itiraz etme hakkı mevcuttur. Ancak bu halde, yani adi takipte ödeme emrinin tebliğ edilmiş olduğu halde feragat edememe durumu takip hukukuna ilişkindir⁸⁶. Alacaklının feragat etmesi, aynı takibe devam edebilmesi için sonuç doğurmayacaktır. Yoksa başlamış olduğu takipten de vazgeçerek ve feragatini açıkça bildirerek yeni bir takibe başvurabilir. Ancak bu durumda takip masrafları borçluya yükletilmemelidir.

Alacaklının ilk başta açmış olduğu takip rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip ise, artık bu durumda da rehinden feragat ederek takibin adi takip olarak devamını isteyemez⁸⁷. Adi takip yolundakinin aksine ödeme emrinin tebliğ edilmiş olup olmamasının önemi yoktur.

Alacaklının rehin hakkından feragat etmesi alacaklının bu yöndeki tek taraflı iradesi ile gerçekleşmekte olup, rehin konusu malı iade etmesi gerekmez. Rehinli malın iade edilmesi feragatin sonuçlarıyla ilgilidir⁸⁸. Elbette borçlunun feragate rağmen teslim edilmeyen rehin konusu malı alacaklıdan, isteme hakkı vardır. Ancak rehin konusu mal birden fazla alacağı temin amacıyla alacaklıya verilmişse diğer alacaklar ödenmeden alacaklın rehni teslimden kaçınma hakkı vardır⁸⁹.

Son olarak belirtelim ki, bizce rehinden feragat edilmesi hali İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün gerçek bir istisnası durumunda değildir. Çünkü artık feragatle rehin hakkı son bulmakta, kesin olarak ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla İcra ve İflâs Kanunu 45. maddenin ön şartı durumundaki rehin hakkı mevcut değilken istisnasından söz edilemez. Bu nedenle alacaklının rehin hakkından feragat durumunu İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün istisnası değil, başlı başına ayrı bir konu olarak düşünmek gereklidir. Ancak incelememizde, öğretilerdeki alışılmış yerine uygun şekilde yer verilmek istenilmiştir.

⁸⁵ UYAR, İİK Şerhi, s. 3541.

⁸⁶ UYAR, İİK Şerhi, s. 3542.

⁸⁷ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, ss. 17-18.

⁸⁸ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 17; CANSEL, s. 226; BERKİN, s. 150. Feragatin geçerliliği için rehin konusu malın da iadesi gerektiği yönünde, bkz. ÖGÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 234.

⁸⁹ CANSEL, s. 226.

ee. Alacaklıya rehinli malı bizzat satma yetkisi verilmesi

Öğretide rehinli taşınır malın icra takibine başvurmadan bizzat alacaklının satabilmesi hususunda rehinli alacaklıya rehin sözleşmesiyle yetki verilebileceği kabul edilmiştir⁹⁰. Mevzuatımızda, özel yasalarla daha önceden alacaklı olan bazı bankalara bu yetki kanunen verilmişken, daha sonra bu yasalar yürürlükten kaldırılmış olup, günümüzde bu konuda kanunî bir düzenleme mevcut değildir⁹¹.

Taşınır rehni ilkelerine göre, zaten rehin konusu eşyaya zilyet olan alacaklının bu yetkiyi kullanarak malı satması pratik olacaktır. Ancak alacaklıya verilen rehinli malı bizzat satma yetkisinin lex commissaria (borcun vadesinde ödenmediğinde rehin konusu malın mülkiyetinin alacaklıya geçmesi) yasağına⁹² aykırı olmaması gerekir. Alacaklı ile borçlu arasındaki bu anlaşma ile lex commissaria yasağı dolambaçlı olarak ihlal edilmemelidir⁹³. Alacaklı kendisine verilmiş olan bu yetkiyi anlaşmada kararlaştırılmış şekil ve usûller dâhilinde kullanmalıdır, aksi halde doğabilecek zararı tazmin etmek zorundadır⁹⁴.

Alacaklıya sözleşme ile bu yönde bir yetki verilmiş olsa dahi, alacaklının bu yetkiyi kullanamayacağı bazı durumlar vardır. Rehın konusu mal hacizli (haczin ihtiyaten veya icraen olması fark etmez) olursa bu durumda malın satışının haciz koyduran icra müdürlüğünce yapılması gerekecektir. Yine borçlunun iflâs etmesi halinde de, rehinli mallarında iflâs masasına girerek satışının iflas idaresi tarafından yapılması gereklidir⁹⁵.

Üzerinde rehin konulan eşya bir alacak olduğunda da yine alacaklıya bu yetki verilebilir. Bu durumda da alacaklı sözleşmedeki usûl ve şartlara uygun olarak paraya çevirme işlemini yapmalı, sözleşmede bu konuda bir hüküm yoksa doğruluk ve güven kurallarına dikkat edilmelidir. Rehın konusu alacak kıymetli evraka bağlanmış bir alacak ise, rehin verenin duruma uygun temlik veya ciroyu yapması gereklidir⁹⁶.

⁹⁰ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 18; BERKİN, s. 150; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 235; ERTURGUT, s. 49.

⁹¹ UYAR, İİK Şerhi, s. 3543.

⁹² Bkz. aşa. § 1, C, IX.

⁹³ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 19; ERTURGUT, s. 49.

⁹⁴ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 19.

⁹⁵ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 20; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 236.

⁹⁶ SİRMEN, s. 125.

ff. Rehinli malın yabancı bir memlekette bulunması

Bu istisna da İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmünün maddî hukuka ilişkin olmasından kaynaklanmaktadır. Maddî hukuka ilişkin olduğu için Devletler Özel Hukuku kurallarından olan “mallar üzerindeki haklara, bu malların bulunduğu yerdeki yasalar uygulanır” ilkesi⁹⁷ rehin konusu taşınır mallar için de uygulanacaktır. İşte rehin konusu taşınır malın bulunduğu yerde İcra ve İflâs Kanunu 45. madde hükmü gibi bir hüküm bulunmadığı hallerde, alacaklı adi takip yoluna başvurabilecektir⁹⁸.

IX. Lex Commissoria Yasağı

Kanun koyucu, Türk Medeni Kanunu 949. maddede⁹⁹ yer alan bu ilke ile borçluyu, borcunu ödeyememesi durumunda, alacaklının alacağını tahsil için rehlin mülkiyetinin alacaklıya geçmesi gibi ağır sonuçlardan korumaktadır. Her ne kadar rehlin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takibin sonucunda da borçlunun rehinli malının satılma ihtimalinden dolayı mülkiyetini kaybedeceği söylenebilirse de, takip sırasında borçlunun borcu ödeyerek her zaman için malını satılmaktan kurtarma şansı vardır. Bu ilkede rehin edilen malın değerinin genelde borçtan büyük olacağından hareket edilerek borçluyu, alacaklının istismarından korumak amaçlanmıştır.

Borçlunun, borcunun tamamını ya da bir bölümünü ödeyememesi durumunda kanun, alacaklıya, borçlunun rehinli taşınırdan borcunu tahsil etmesine olanak sağlamakta, ancak Türk Medeni Kanunu 949. maddede belirtildiği gibi bunun söz konusu taşınırın doğrudan alacaklının mülkiyetine geçmesi şeklinde gerçekleşmesine izin vermemektedir.

Yasal düzenleme alacaklının alacağına teminat olarak yalnızca taşınırın nakde çevrilmesi yönteminden yararlanmasına izin vermektedir. Bu nedenle *lex commissoria yasağı*¹⁰⁰ (*alacaklının rehini temellük yasağı*) olarak bilinen ilke ile bu duruma dolaylı bir gönderme yapılmakta, borcun ödenmemesi durumunda ortada bir

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz, NÖMER/ŞANLI, ss. 291-292.

⁹⁸ BELGESAY, İcra ve İflâs, ss. 228-229; GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 23; UYAR, İİK Şerhi, s. 3541.

⁹⁹ Anılan hüküm şöyledir: “Borcun ödenmemesi halinde rehlinli taşınırın mülkiyetinin alacaklıya geçmesini öngören sözleşme hükmü geçersizdir”.

¹⁰⁰ Temeli Roma Hukukuna dayanan *lex commissoria* anlaşması, öncelikle geçerli olarak kabul edilmiş, ancak borçluyu uğrattığı ağır zarar fark edilerek yine Roma Hukuku çerçevesinde M.S. 326 yılında yasaklanmıştır. Bkz. KARADENİZ ÇELEBİCAN, s. 300.

anlaşma dahi olsa alacaklının alacağına karşılık, borçlunun malının mülkiyetine doğrudan sahip olamayacağı belirtilmektedir¹⁰¹. Bu noktada asıl amaç borçlunun mülkiyetindeki malının maddî değeriyle borcun ederi arasında, borçlunun aleyhinde oluşabilecek bir dengesizliğin önünü kesmektir. Öğretideki baskın görüş de buna paralel olarak, yasağın amacının borçlunun gabine karşı korunması olduğu yönündedir¹⁰². Çünkü rehin satılarak paraya çevrildiğinde, rehinli malın satışıyla elde edilen gelirden borç ödendikten sonra arta kalan miktar rehin verene iade edilecekken, malın mülkiyeti doğrudan alacaklıya geçerse alacaklının bu fiyat farkından dolayı haksız bir kazancı olacaktır. Borçlu bir an önce kredi temin etme ihtiyacında olduğundan ve genellikle borcun ödenebileceği kanısıyla malını rehin verdiği için, borçlu alacaklının lex commissoria şartını kabul etmekte sakınca görmeyecektir. Ancak daha sonra borcun en ufak bir kısmını bile ödeyemediğinde rehinli malını, değerinin çok altında olarak elinden çıkarmış olacaktır. İşte öğretide bu haklı sebeplerle lex commissoria şartının geçersiz olduğu ifade edilmiştir. Kanun da bu noktada öğretiyeye paralel olarak borçlunun tecrübesizlikle aldığı kararlar nedeniyle zarara uğramasını engelleyerek borçluyu korumaktadır¹⁰³.

Lex commissoria yasağından söz edilebilmesi için, öncelikle alacaklı ile borçlu arasında borcun ödenmemesi halinde taşınırın mülkiyetinin alacaklıya devri hakkında bir anlaşmanın yapılmış olması gereklidir. Öğretide bu anlaşmanın yapıldığı zamanın da yasak kapsamı açısından belirleyiciliği üzerinde durulmuş ve borcun muaccel olmasında sonra yapılan anlaşmaların yasak kapsamında olmadığı savunulmuştur¹⁰⁴. O halde lex commissoria yasağı için bir diğer şart olarak bu anlaşmanın borcun muaccel olmasından önce yapılması gerekliliğidir. Borcun muaccel olmasından sonra yapılan bu tarzda bir anlaşma artık borçlunun ifa uğruna ya da ifa yerine edimi olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁵. Ayrıca yasağın amacı, borçluyu gabine karşı korumak olduğuna göre borcun muaccel olmasından sonra borçlunun

¹⁰¹ KUNTALP, s. 153.

¹⁰² CANSEL, s. 188; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 281, 462; TEKİNAY, s. 104; HELVACI, s. 75; ERTAŞ, s. 536. Öğretide *Budak* tarafından, lex commissoria yasağının, önce rehne başvurma kuralı ile aynı amaca hizmet ettiği savunulmuştur. Bu görüşe göre, borçlunun malvarlığı “alacaklıların ortak rehni” niteliğindedir ve rehinli alacaklının tatmini için zorunlu olan ölçüden fazlayı alarak borçlunun malvarlığının azalmasına engel olmaktadır (BUDAK, İpotek, s.57). Gerçekten de bu yönüyle, tıpkı “önce rehne başvurma kuralı” gibi hem borçluyu hem de borçlunun diğer alacaklılarını korumaktadır.

¹⁰³ KUNTALP, s. 153; HELVACI, s. 75.

¹⁰⁴ CANSEL, ss. 189–190; OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 975; KUNTALP, s. 153; ESENER/GÜVEN, s. 459.

¹⁰⁵ CANSEL, s. 190; OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 975; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 462.

kanun tarafından böyle bir korumaya ihtiyacı yoktur. Çünkü borcun muaccel olmasından sonra borçlunun bu anlaşmayı yapmayıp yine rehnin icra kanalıyla satılmasını sağlama şansı vardır. Dolayısıyla borçlu borç miktarını ve rehinli malın ederini karşılaştırarak kendisi için en avantajlı olacak şekilde hareket edebilir. Artık süreç rehin verenin kontrolünde olup, onun istemi dâhilindedir¹⁰⁶. Ayrıca rehnin icra yolu ile satılması muhtemelen çok düşük fiyata olacağından, borçlunun bunu beklemektense alacaklının da kabul etmesi durumunda rehinli malın mülkiyetinden vazgeçerek borcunu ödemesi kabul edilmelidir¹⁰⁷.

Yasak kapsamına girmeyen bir başka durum da rehin verenin, bir üçüncü şahısa ve hatta alacaklısına bu malı satma hakkına her zaman sahip olmasıdır¹⁰⁸. Bu satış işlemi borcun muaccel olmasından önce de gerçekleşse yine geçerlidir¹⁰⁹. Yine burada da satış işlemi rehin sözleşmesinden bağımsız olduğundan ve satıp satmamaya karar verici borçlu olduğundan bir sakınca görülmemiştir.

Bununla birlikte borcun tamamının ya da bir kısmının ödenmemesi durumunda alacaklıya rehni paraya çevirme hakkı verilmesine paralel olarak alacaklı, malı bizzat satıp paraya çevirme hakkına da her zaman sahiptir¹¹⁰.

Lex commissoria şartının, rehin anlaşmasıyla birlikte kararlaştırılması ile sonradan ayrı bir anlaşma olarak yapılmış olması arasında bir fark yoktur, yani her iki durumda da şart geçersizdir¹¹¹. Ancak az önce değindiğimiz gibi yasak kapsamında geçersiz olması için her şekilde borcun muaccel olmasından önce yapılmalıdır.

Yasak kapsamına girdiğinde kanunda belirtilen hükümsüz sayılma etkisi tüm rehin sözleşmesini etkilemez; yani rehin sözleşmesi geçerliliğini korur, bâtil olan lex commissoria şartıdır¹¹². Ancak taraflardan biri (bu durumda özellikle alacaklı) Borçlar Kanunu 20/II. madde hükmü çerçevesinde, eğer bu şart olmaksızın sözleşmeyi yapmayacağını iddia ederse o halde rehin sözleşmesinin tümünü geçersiz saymak gerekecektir. Ancak sözleşmenin tümünün geçersiz sayılması için lex commissoria şartının rehin sözleşmesiyle birlikte kabul edilmiş olması gereklidir.

¹⁰⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 975.

¹⁰⁷ ESENER/GÜVEN, s. 459.

¹⁰⁸ CANSEL, s. 194; KUNTALP, s. 156.

¹⁰⁹ KUNTALP, s. 156.

¹¹⁰ CANSEL, s. 194.

¹¹¹ HELVACI, s. 78.

¹¹² AYİTER, s. 185; HELVACI, s. 103.

Aksi durumda, yani taraflar lex commissoria hususunda, rehin sözleşmesinin yapılmasından sonra anlaşmışlarsa, alacaklı artık lex commissoria anlaşması olmadan rehin sözleşmesi yapmayacağını ileri süremez¹¹³.

§ 2 TAŞINIR REHNİ TÜRLERİ

A. Teslim Şartlı Taşınır Rehni

Teslim şartlı taşınır rehni, rehin konusu taşınır eşyanın vasıtasız zilyetliğinin rehinli alacaklıya veya mutemet üçüncü kişiye sağlanması suretiyle kurulan iradî¹¹⁴ taşınır rehni türüdür¹¹⁵.

Türk Medeni Kanunu'nun 939. maddesi "*Kanunda öngörülen ayırık durumlar dışında taşınırlar, ancak zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle rehnedilebilir.*" hükmünü içermektedir. Hükümden anlaşılacağı üzere, kural olarak taşınır rehni, *zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle* olur, ancak bu kuralın *kanunda öngörülen istisnaları* da vardır. Örneğin Türk Medeni Kanunu'nun 957. maddesi gereği, emtiayı temsil eden evrakın rehnedilmesi suretiyle, o emtia rehnedilmiş olur.

Teslim esasına dayanılarak kurulan rehin hakkında, malikin eşya üzerinde vasıtasız zilyetliğine son verilir, alacaklı veya üçüncü bir şahsın vasıtasız zilyetliği sağlanır¹¹⁶. Ancak geçerli bir rehin hakkının doğumu için öncelikle taraflar arasında bir rehin sözleşmesi olmalıdır, yani zilyetliği devir işlemi rehin kurmak amacıyla yapılmalıdır.

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı üzere, teslim şartlı rehin hakkı iki aşamada kurulur: Rehin sözleşmesinin yapıldığı "*borçlanma aşaması*", zilyetliğin devrinin sağlandığı "*tasarruf aşaması*"¹¹⁷.

Teslim şartlı taşınır rehininin ilk aşaması olan rehin sözleşmesinin şekli ile ilgili olarak Türk Medeni Kanunu'nda özel bir düzenleme yer almadığı için şekil

¹¹³ HELVACI, s. 106.

¹¹⁴ Rehin alan ve rehin verenin karşılıklı anlaşmalarına dayanarak kurulan rehine iradî rehin, rehin alanın kanunun verdiği bir haktan yararlanması suretiyle, rehin verenin iradesi aranmaksızın kurulan rehin türüne ise kanunî rehin denilmektedir. Hemen belirtelim ki, teslim şartlı taşınır rehni, kanunî rehin olarak kurulamaz, hukukî sebep olarak bir sözleşmeye dayanması gereklidir, bkz. CANSEL, s. 43.

¹¹⁵ CANSEL, s. 10; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 79; KARAHASAN, s. 274.

¹¹⁶ TEKİNAY, s. 136; ERTAŞ, s. 561.

¹¹⁷ KARAHASAN, s. 271.

serbestîsi ilkesi geçerlidir¹¹⁸. Ancak kanunda düzenlenen ayırık durumlar da mevcuttur¹¹⁹. Rehin sözleşmesi için bir şekil şartının öngörülmemiş olmasının bazı sakıncaları vardır. Şöyle ki, Türk Medeni Kanunu 985. madde çerçevesinde zilyetlik, mülkiyet hakkına karine teşkil ettiğinden, mülkiyetin devri amacıyla da zilyetliğin devri yapılabilmektedir. Bu itibarla dışarıdan bakıldığında satış ve rehin işlemleri aynı görünüme sahip olmaktadır. İşte bu nedenle, taşınırın zilyetliğini elinde bulunduran alacaklı, sonradan zilyetliğin devir amacının satış olduğunu iddia ederse, taşınırını rehin veren borçlu aksini ispat etmek zorunda kalacaktır. Bu bakımdan sözleşme için herhangi bir şekil şartı aranmamış olmasının sakıncalı olduğu açıktır¹²⁰.

Teslim şartlı taşınır rehininin kurucu unsurlarından birinin zilyetliğin devri olduğunu belirtmiştik. İşte bu nedenle kurucu işlevi haiz zilyetliğin, alacaklıya geçmeyip borçluda kaldığı ya da zilyetliği alacaklının sonradan kaybettiği durumların rehin hakkına doğrudan bir etkisi olmaktadır. Buna göre, taşınır rehni, alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve onu zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hale gelmesiyle son bulur (TMK m. 943/I). O halde, taşınır alacaklının elinden rızası dışında çıkarsa (çalınma, gasp vb.) rehin hakkı devam etmektedir.

Eğer alacaklı kendi rızası ile taşınır borçluya iade ederse yine bu hükme göre rehin hakkı son bulmuş olur. Ancak taşınır, alacaklının rızasıyla geçici bir süre için rehin verenin zilyetliğinde kalırsa bu durumda rehin hakkı son bulmaz, hükümleri askıda kalır. Bu husus Türk Medeni Kanunu 943/II. maddede “*Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hâkimiyeti altında bulunduğu sürece rehnin hükümleri askıda kalır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Burada dikkat edilecek husus, her ne kadar kanunda açıkça ifade edilmese de, askıda olduğu durumda alacaklının iradesinin geçici bir süre için olmasıdır. Rehin hakkının son bulunduğu durumda ise, alacaklı taşınırı kesin olarak, bir daha geri almamak üzere iade etmektedir¹²¹.

¹¹⁸ **ERGÜNE**, s.105, **AKYAZAN**, s. 326.

¹¹⁹ Örn. bazı sicilli taşınır rehni türlerinde, rehin sözleşmeleri için özel düzenlemeler ile geçerlilik şartı getirilmiştir, bkz. **ERGÜNE**, s. 105.

¹²⁰ **AKYAZAN**, s. 326.

¹²¹ **CANSEL**, s. 207.

Borçlunun borcuna karşılık mutlaka kendi taşınır üzerinde rehin hakkı kurması şart değildir. Başka bir kimse de borçlu için kendi malı üzerinde alacaklı lehine rehin kurabilir¹²².

Teslime bağlı taşınır rehnine ilişkin kurallar genel nitelikli olup; yasalarda aksi belirtilmediği sürece diğer taşınır rehni tipleri için de geçerlidirler¹²³.

B. Teslim Şartına Bağlı Olmayan Taşınır Rehni

Türk Medeni Kanunu'nun 939. maddesinin, taşınırın kanunda öngörülen ayrık durumlar dışında, ancak zilyetliğin devri suretiyle rehnedilebileceğini belirtmesi; teslim şartlı taşınır rehnini genel rehin tipi olarak kabul ettiğini göstermektedir. Taşınırın zilyetliğinin devredilmesi, daha önce aleniyet ve kamu güveni ilkesi konularında değinildiği gibi birçok açıdan gereklidir. Ancak her iki taraf için olumlu yönleri olduğu kadar, olumsuz yönleri de vardır.

Borçlu için olumsuz yanı, kullandığı ve her an için gereksinim duyabileceği bir eşyasını alacaklıya teslim ettiğinde, bu faydadan, hatta belki de gelir elde etmekten mahrum kalmasıdır¹²⁴. Bu nedenle borcu ödemekte gecikmesi bile söz konusu olabilecektir. Aynı zamanda alacaklı da, Türk Medeni Kanunu'nun 945. maddesi gereği, kendisine teslim olunan malı bakma ve saklama külfeti ile karşı karşıya kalacaktır¹²⁵.

Zilyetliğin devrinin bu sakıncaları nedeniyle, başta Türk Medeni Kanunu olmak üzere diğer kanunlarda da teslim şartına bağlı olmayan taşınır rehni türlerine yer verilmiştir. Bu rehin tiplerinin bir kısmı sicile tâbiyeti öngördüğü için "*tescilli teslim şartsız taşınır rehni*", diğer kısmı da kanundan doğan bir hakka dayanarak kurulduğundan ve tescil zorunluluğu aranmadığından "*kanundan doğan tescilsiz teslim şartsız taşınır rehni*" olarak adlandırılıp gruplandırılabilir.

Türk Medeni Kanunu'nda teslim şartsız rehin türlerine 940. maddede yer verilmiştir. Bu hükümde öngörülen rehin tipleri aynı zamanda **tescilli teslim şartsız taşınır rehni** çeşitleridir. Hüküm şöyledir:

¹²² ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 79; KARAHASAN, s. 274.

¹²³ CANSEL, s. 8; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 79; KARAHASAN, s. 274; ERGÜNE, s. 99.

¹²⁴ Öğretide, *Ergüne* tarafından, zilyetliğin devredilmesinin bu sakıncası nedeniyle, borçlu borcunu da bir an önce ödemeye çalışacağından, aslında bu sakıncanın beraberinde bir faydayı getirdiği de haklı olarak ifade edilmiştir (ERGÜNE, s. 100).

¹²⁵ CANSEL, s. 12; ERGÜNE, s. 100.

“Yetkili makamlar tarafından izin verilen kuruluşlar ile kooperatiflerin alacaklarının güvence altına alınması için, zilyetlik devredilmeden de, icra dairesinde tutulacak özel sicile yazılmak suretiyle hayvanlar üzerinde rehin kurulabilir. Bu amaçla tutulacak sicil tüzükle belirlenir. / Gerçek veya tüzel kişilerin alacaklarının güvence altına alınması için, kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar üzerinde, zilyetlik devredilmeden de, taşınır malın kayıtlı bulunduğu sicile yazılmak suretiyle rehin kurulabilir. Rehnin kurulmasına ilişkin diğer hususlar tüzükle belirlenir.”

Kanun hükmünün ilk fıkrasında hayvan rehni düzenlenmiş, ikinci fıkrasında ise sicile tescil ettirilmesi zorunlu olan taşınırın teslimsiz olarak sadece sicile yazılmaları suretiyle rehnedilmeleri olanağı getirilmiştir. Önceki Medeni Kanun’da yer almayıp yeni Medeni Kanun’da yer verilen ikinci fıkra, özellikle motorlu araçların rehninde büyük kolaylık sağlamış, önceki kanun döneminde sıkça yaşanan muvâzaalı işlemlere yönelme gereksinimini ortadan kaldırmıştır.

Türk Medeni Kanunu dışında, çeşitli kanunlarda da tescilli teslim şartsız taşınır rehni tipleri düzenlenmiştir: Gemi ipoteği, ticarî işletme rehni, maden cevheri rehni gibi. Ayrıca teslimsiz taşınır rehninin diğer türü olan **kanundan doğan tescilsiz rehin** türleri yine Türk Medeni Kanunu dışındaki diğer kanunlarda düzenlenmiştir. Bunlar çoğunlukla özel kanunlarla, ziraî kredi kurumları lehine tanınan kanunî rehin haklarıdır.

I. Tescilli, Teslim Şartsız Taşınır Rehni

Tescilli teslim şartsız taşınır rehinleri Türk Medeni Kanunu’nda ve diğer kanunlarda düzenlenen ve genel özelliği rehnin sicile tescil edilmek suretiyle, taşınırın zilyetliğinin borçluda kaldığı rehin türüdür.

Hayvan rehni, ticarî işletme rehni, gemi ipoteği, motorlu araçların rehni bu rehin türüne dâhil olup; önemine binaen ayrı başlıklar altında inceleneceklerdir.

Bu rehin türüne bir diğer örnek de maden cevheridir. Maden Kanununun 39. maddesine göre, çıkarılmış maden cevheri maden siciline tescil edilmek şartıyla teslim şartı aranmaksızın rehnedilebilmektedir. Türk Sivil Havacılık Kanunu’nun 70. maddesine göre, hava araçları üzerlerinde, malik ve alacaklıların yazılı şekilde ve imzaları noterce onaylanmış şekilde anlaşmaları halinde sicile kaydedilmek suretiyle rehin kurulabilir.

1. Hayvan Rehni

Hayvan rehni, Türk Medeni Kanunu'nun 940. maddesinde “*Yetkili makamlar tarafından izin verilen kuruluşlar ile kooperatiflerin alacaklarının güvence altına alınması için, zilyetlik devredilmeden de, icra dairesinde tutulacak özel sicile yazılmak suretiyle hayvanlar üzerinde rehin kurulabilir. Bu amaçla tutulacak sicil tüzükle belirlenir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Hüküm önceki Medeni Kanun zamanındaki düzenlemeyle (m.854) hemen hemen aynıdır. Hem önceki Medeni Kanun'da hem de yürürlükteki Türk Medeni Kanunu'nda hayvan rehninin hükümleri ile ilgili başkaca bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Türk Medeni Kanunu'nun 940. maddesi çerçevesinde teslim bağli olmadan kurulan hayvan rehninin, aksi şekilde yani teslim bağli olarak da kurulması mümkündür. Teslim şartsız kurulması ile rehin karşılığı kredi almak isteyen hayvan sahiplerini korumak ve hayvanlarından yararlanmaya devam ederek aldığı krediyi ödemede kolaylık sağlamak amaçlanmıştır¹²⁶. Türk Medeni Kanunu'nun 940. madde emredici bir düzenleme olmadığından, hayvanlar üzerinde genel şartlarda da taşınır rehni kurulabilir¹²⁷.

Kanun hükmünde hayvanın çeşidi hakkında herhangi bir ayırım yapılmamış olmakla birlikte mehz kanun İsviçre Medeni Kanunu'nda teslimsiz hayvan rehni, sürü hayvanlarına hasredilmiştir. Öğretide de büyük çoğunluk mehz kanundaki gibi anlaşılması gerektiğini belirterek teslimsiz hayvan rehninin sadece çiftlik hayvanları için geçerli olduğunu savunmuştur¹²⁸. Özellikle yürürlükteki Türk Medeni Kanunu döneminde kanunun gerekçesiyle bu konuya açıklık getirildiğinden tartışmanın eski önemi kalmamıştır. Gerçekten de kanunun gerekçesinde açıklandığı gibi, bu çeşit rehin alacaklısı olma hakkı sadece belirli kurumlara verilerek, “hayvancılık” yapan çiftçilere teslim koşulsuz rehin ile kredi temini amaçlandığından, bu madde hükmünün uygulaması yine İsviçre'den farklılık göstermeyecektir. Bu nedenle kanun hükmü bu şekilde yorumlanmalı ve anlaşılmalıdır. Çok değerli bile olsa çiftlik hayvanı dışında kalan kedi, köpek, papağan gibi hayvanlar ancak yine teslim şartına bağli olarak rehnedilebilir¹²⁹.

¹²⁶ KARAHASAN, s. 279; ERGÜNE, s. 16.

¹²⁷ ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 96; ERGÜNE, s. 15.

¹²⁸ REİSOĞLU, s. 13; ÖĞÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 96.

¹²⁹ ERTAŞ, s. 556; ERGÜNE, s. 15.

Sicile tescil suretiyle hayvan rehninin rehin alacaklısının kimler olacağı Türk Medeni Kanunu'nda belirtilmiş olup, bunun dışındaki kuruluşlarla teslimsiz hayvan rehni sözleşmesi yapılması mümkün değildir. Buna göre ancak yetkili makamlarda tarafından izin verilen kuruluşlar ile kooperatiflerin alacakları için teslimsiz olarak rehin kurulabilir. Bu düzenlemenin amacı hayvanları karşılığında kredi alacak kimseleri hayvan tacirlerine karşı korumaktır¹³⁰.

Hayvan rehni sicile tescil edilmekle doğmakta olup, tescilin kurucu etkisi vardır¹³¹. Hayvan rehni sicili herkese açık olmakla birlikte, sicilin incelenmemiş olması iyiniyetin varlığını etkilemez. Yani hayvan üzerinde aynı bir hak kazanmak isteyen kişilerin sicili inceleme zorunlulukları yoktur¹³².

Hayvan rehniyle ilgili olarak Türk Medeni Kanunu ve Hayvan Rehni Tüzüğü'nde ayrıntılı düzenleme olmadığından, hüküm bulunmayan hallerde Türk Medeni Kanunu'nun teslim şartlı taşınır rehnine ilişkin hükümleri uygun düştüğü ölçüde hayvan rehnine de uygulanmalıdır¹³³.

Hayvan rehninin son bulma halleri Hayvan Rehni Tüzüğü'nde belirtilmiştir. Genel olarak taşınır rehninin son bulma hallerinden olan "rehin alanın taşınırın zilyetliğini kaybetmesi nedeniyle son bulma" burada geçerli değildir. Zira rehin alan taşınırın zilyetliğini hiçbir zaman kazanmamaktadır¹³⁴.

2. Ticari İşletme Rehni

Ticari yaşamda teminat verildiği takdirde kredi alma şansı artmaktadır. İşte bu noktada zilyetliğin devrinin gerekmediği, sicile kaydedilmekle gerçekleşen rehmin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu alanda en önemli gelişmelerden biri, 1971 tarihli 1447 sayılı Ticarî İşletme Rehni Kanunu ile *ticarî işletme rehninin* getirilmiş olmasıdır. Buna göre, bir ticarî işletmeye giren taşınır mallar ve diğer ticari, sınaî hakların, ticaret veya esnaf sanat siciline tescili suretiyle teslim şartı aranmaksızın,

¹³⁰ REİSOĞLU, s. 12; ERGÜNE, s. 14.

¹³¹ Hayvan rehni sicili, tıpkı tapu sicilinde olduğu gibi olumsuz etkiye sahiptir. Ancak olumlu etkisi yoktur. Buna göre sicildeki yolsuz tescile güvenerek alacağı devralan kimse iyiniyetli olsa dahi hayvan rehni güvencesinden yararlanamaz, bkz. KARAHASAN, s. 280; ERGÜNE, s. 18.

¹³² KARAHASAN, s. 280; ERGÜNE, s. 18.

¹³³ ÖGÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 98.

¹³⁴ KARAHASAN, s. 282.

rehnedilmesi mümkündür. Böylece, ticarî işletme rehin verdiği taşınırlarını kullanmaya devam etmekte, hem de kredi alma imkânını sağlamış olmaktadır¹³⁵.

3. Gemi İpoteği

Tescilli teslim şartsız taşınır rehnine bir örnek de gemilerin rehnidir. Taşınır eşya niteliğinde olan gemiler için bilindiği gibi sicile kayıtlı olma-olmama ayrımı vardır¹³⁶. İşte sicile kayıtlı gemilerin Türk Ticaret Kanunu 875. vd. maddeleri gereğince, teslim şartına tâbi olmadan sicile tescil ettirilmekle rehnedilebilmeleri mümkündür¹³⁷. Sicile kayıtlı olmayan gemiler ise bu durumda, teslim şartlı taşınır rehni hükümlerine göre rehnedilebileceklerdir. İcra ve İflâs Kanunu 23. maddede sicile kayıtlı gemi rehni için “*gemi ipoteği*” ifadesi kullanılmış, yine İcra ve İflâs Kanunu’nun 26. maddesinde de gemi siciline kayıtlı gemi taşınmaz olarak kabul edilmiştir. Gemi ipoteği denilmesinin nedeni de kanunun sicile kayıtlı gemiyi, önemi bakımından taşınmaz mal gibi görmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa gemi gerçekte taşınır bir mal olduğuna göre ve kanunun bu düzenlemedeki amacı gemiye kanunî düzenleme içerisinde taşınmaz mal gibi önem vermek olduğuna göre, sicile kayıtlı gemilerin rehnini de tescilli taşınır rehni olarak kabul etmek yerindedir¹³⁸.

4. Motorlu Araçların Rehni

Motorlu araçların rehnedilmesi ile ilgili olarak önceki Medeni Kanun zamanında bir düzenleme olmadığı için genel kural çerçevesinde “teslime bağlı” şekilde rehnedilebiliyordu. Yukarıda belirttiğimiz teslim şartlı taşınır rehninin olumsuz özellikleri motorlu araç rehniinde daha da çok öne çıkıyor ve kişileri muvâzaalı işlemlere yöneltiyordu. Bu nedenle önceki Medeni Kanun döneminde motorlu araç rehni kurmak isteyen kişiler bunu mülkiyeti saklı tutma şartıyla satış şeklinde gerçekleştiriyorlardı¹³⁹. Ya da teslim şartını sağlamak için bankanın

¹³⁵ ERTAŞ, s. 557.

¹³⁶ Bkz. yuk. § 1, A.

¹³⁷ Hemen belirtelim ki, sicile kayıtlı gemilerin sicile tescil ettirilmeden de tescilsiz ve teslimsiz şekilde kanundan doğan bir rehin hakkına dayanılarak rehnedilmesi mümkündür. Tersane sahibinin kanunî rehin hakkı, gemi alacaklısının kanunî rehin hakkı ve birlikte gemi ipoteğinde alacağı ödeyen gemi malikinin sahip olduğu kanunî rehin hakkı bu türe örnektir. Ayrıntılı bilgi için, bkz. KALPSÜZ, s.11.

¹³⁸ Ayrıntılı bilgi için, bkz. CANSEL, s. 14–15.

¹³⁹ ERTAŞ, s. 556.

müessesilerinden birine teslim edilmiş şekilde göstererek rehin veren borçlu aracı kullanmaya devam ediyordu¹⁴⁰.

İşte yeni Medeni Kanunu'nun 940. maddesine eklenen “...*kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar üzerinde, zilyetlik devir edilmeden de taşınır malın kayıtlı bulunduğu sicile yazılmak suretiyle rehin kurulabilir*” hükmü sayesinde artık sicile yazılmak suretiyle rehin kurulabilmektedir.

II. Kanundan Doğan Tescilsiz, Teslim Şartsız Taşınır Rehni

Bu taşınır rehni tipinde rehin alacaklısının rehin hakkı kanundan doğduğundan rehin sözleşmesine bile gerek olmaksızın, sözleşmesiz şekilde rehin hakkı kurulmuş olur. Ayrıca teslim şartına bağlı olmadığı gibi bir sicile tescil ettirme zorunluluğu da yoktur. Bu rehin tipinde sözleşmesiz, teslimsiz ve tescilsiz olmakla aleniyet ilkesinden uzaklaşmıştır¹⁴¹.

Kanundan doğan tescilsiz, teslimsiz taşınır rehni çeşitlerinin kamu alacakları için öngörülmüş olması nedeniyle, kanun koyucunun aleniyet ilkesinden vazgeçmiş olabileceği de öğretilde haklı olarak dile getirilmiştir. Bu gruptaki rehinler arasında, kamu alacağına ilişkin olmayan tek rehin tipi deniz ödücüdür ki, zaten deniz ödücü önceden rehin sözleşmesini gerektirmesi bakımından da yine bu rehin tipi için bir istisnadır¹⁴².

1. Kamuya Açık Yerlerin İşletilmesinden Doğan Amme Borçları İçin Rehin Hakkı

Hazinenin, kamuya açık yerlerin işletilmesinden doğan amme borçları karşılığında bu yerlerdeki eşya ve emtialar üzerinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanun'un 12. maddesinden kaynaklanan bir rehin hakkı vardır. Hükme göre, bar, otel, han, pansiyon, çalgılı yerler, sinemalar, oyun ve dans yerleri, birahane, meyhane, genelevlerin içerisinde bulunan eşya ve malzeme İcra ve İflâs Kanunu'nun 270, 271 'inci maddeleri hükümleri mahfuz kalmak şartıyla bu müesseselerin işletilmesinden doğan amme borçlarına karşı teminat hükmündedir.

¹⁴⁰ REİSOĞLU, s. 22.

¹⁴¹ ERGÜNE, s. 95.

¹⁴² ERGÜNE, s. 95.

2. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Ortaklarına Verdikleri Krediler Karşılığında Rehin Hakkı

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nun 13. maddesine¹⁴³ göre, tarım kredi kooperatifi ortaklarının kooperatiflerinden kredi alırken kredilerine dayanak olarak gösterdikleri ürünlerinin, hayvanlarının ve üretimleriyle ilgili makine ve araçlarının üzerinde kredi aldıkları kooperatiflerinin rehin hakkı vardır. Yine burada da öncesinde bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmayan, doğrudan kanundan kaynaklanan ve teslim, tescil gerektirmeyen bir taşınır rehni söz konusudur¹⁴⁴.

3. Gemilerin Tescilsiz, Teslimsiz Kanuni Rehni

Gemilerin tescile tâbi olmaları veya olmamaları, gemiler üzerinde kanundan doğan rehin türlerini de etkiler. Bazı kanundan doğan rehin türleri sadece bir gruba özgüken, deniz ödücü hem tescilli hem tescilsiz gemiler için mümkündür.

Deniz ödücü teslimsiz ve tescilsiz bir taşınır rehni çeşidi olmakla birlikte, yukarıda aynı başlık altında yer verdiğimiz örneklerden, önce tasarruf aşamasının¹⁴⁵ olması ve borcun amme borcu niteliği taşımaması¹⁴⁶ yönleriyle ayrılır. Deniz ödücüne göre rehin konusu olabilen gemi, yük veya navlunun üzerinde rehin hakkının doğması için, deniz ödücü senedinin düzenlenmesi yeterlidir; bunun dışında rehnedilenin teslimine ve rehin hususunun tesciline gerek yoktur.

Tescile tâbi olmayan gemiler üzerinde deniz ödücü dışında bir diğer kanunî rehin, Türk Ticaret Kanunu 1235 vd. hükümlerinden kaynaklanan *gemi alacaklısının gemi ve teferruatı üzerindeki rehin hakkıdır*. Gemi alacaklısının gemi ve teferruatı üzerindeki bu rehin hakkı için rehin sözleşmesi yapılmasına, teslim ve tescil edilmesine gerek yoktur. Bu nedenle deniz ödücünden farklı olarak¹⁴⁷ doğrudan doğruya kanunî rehin hakkı niteliğindedir¹⁴⁸.

¹⁴³ Anılan hüküm şöyledir: “Ortakların kredilerine mesnet olarak gösterdikleri ürünleri, hayvanları ve üretimleri ile ilgili her türlü makine ve araçları üzerinde ortağı buldukları kooperatiflerin mutlak rehin hakları vardır. Bunlar, borçlu ortaklara yediemin sıfatıyla teslim edilmiş sayılırlar ve üçüncü şahıslar tarafından hiçbir suretle haciz olunamazlar”.

¹⁴⁴ **ERGÜNE**, s. 96.

¹⁴⁵ TTK 1164'e göre düzenlenen *Deniz Ödücü Senedi* rehin sözleşmesine karşılık gelir.

¹⁴⁶ Amme borcu olmaması aslında tüm gemi rehinleri için geçerlidir.

¹⁴⁷ Deniz ödücü senedine ihtiyaç duyulduğu için deniz ödücünün sözleşmesel niteliği vardır.

¹⁴⁸ **KALPSÜZ**, s. 9.

Sicile kayıtlı gemilerin de deniz ödöncü dışında üç halde kanundan doğan, teslimsiz ve tescilsiz rehni mümkündür. Birincisi Türk Ticaret Kanunu 1235 ve 1236. maddelere göre *gemi alacaklısı hakkında* kaynaklanan rehin hakkıdır. Bir diğeri birlikte *gemi ipoteğinde alacağı ödeyen gemi malikinin sahip olduğu ipotek* hakkıdır. En sonucusu da Türk Ticaret Kanunu 877. maddede düzenlenen, *tersane sahibinin, bir geminin inşâ ve tamirinden doğan alacakları için o gemi üzerinde doğan rehin* hakkıdır¹⁴⁹.

C. Hapis Hakkı

I. Genel Olarak

Türk Medeni Kanunu'nun 950–953. maddeleri arasında düzenlenen hapis hakkı, kanundan doğan, konusunu sadece taşınırın ve kıymetli evrakın oluşturduğu, kanundaki şartların oluşması halinde hak sahibine, borçluya ait malı teslimine bağlı taşınır rehni hükümlerine göre paraya çevirme yetkisi veren bir aynî¹⁵⁰ haktır.

Hapis hakkı, Türk Medeni Kanunu'nun 950. maddesinde “*Alacaklı, borçluya ait olup onun rızası ile zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibariyle bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması halinde borç ödeninceye kadar hapsedebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Alacaklının hapsedtiği malı paraya çevirme usûlü, Türk Medeni Kanunu 953. maddede belirtildiği üzere *teslime bağlı taşınır rehni hükümlerine* göre olacaktır.

II. Hapis Hakkının Teslim Şartlı Taşınır Rehni ile Farklı Yönleri

Taşınır rehni türleri arasında sayılan hapis hakkının, teslimine bağlı taşınır rehninden bazı farklılıkları vardır. Hapis hakkının kanundan doğması ve böylece teslimine bağlı taşınır rehni aksine öncesinde iradî bir işleme (rehin sözleşmesine) gerek duyulmaması bu farkların başında gelir. Gerçekten de hapis hakkı anlaşmayla

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. KALPSÜZ, s. 11 vd.

¹⁵⁰ Öğretide aynî hak olup olmadığı tartışmalıdır. Aynî hak olduğunu savunanlar (OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 987; TEKİNAY, s. 142; DEMİRER, s. 8; KARAHASAN, s. 283.) çoğunlukta olmakla birlikte, ancak paraya çevrilme aşamasında aynî hak niteliği kazandığını ileri süren yazarlar da (CANSEL, Hapis, s. 19 vd.) vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ERGÜNE, s. 19.

önlenebilse de, anlaşmayla kurulması mümkün değildir¹⁵¹. Hapis hakkı ancak kanunda yer alan şartların gerçekleşmesiyle doğar. Eğer taraflar, borçlunun bir eşyasının zilyetliğinin alacaklıya geçtiğinde bu eşyanın hapsedilebileceği konusunda anlaşılırsa bu bir rehin akdi olur, hapis hakkı olmaz¹⁵².

Bir diğer farklılık da, taşınır rehinde rehnedilen eşyaların değeri alacağın değerini geçse bile borçluya iade edilmesi gerekmezken, hapis hakkında alıkonan eşyalardan¹⁵³ ancak alacağı yetecek kadarının hapsedilebilmesi ve bundan fazlasının borçluya iade edilmesinin gerekmesidir. Bir başka fark da, hapis hakkında borçlunun teminat göstererek paraya çevrilmesini durdurma imkânı olduğu halde, taşınır rehinde böyle bir hakkın olmamasıdır¹⁵⁴.

Taşınır zilyetliğinin yitirilmesi de hapis hakkı ve teslim şartlı taşınır rehni açısından farklı sonuçlar doğurur. Hapis hakkında alacaklının rızası ile geçici olarak vasıtasız zilyetlik borçlunun eline geçerse hapis hakkı sona ermektedir¹⁵⁵. Oysa teslim şartlı taşınır rehinde, rehin hakkı Türk Medeni Kanunu 943/II. madde gereği sona ermemekte, askıda kalmaktadır. Hapis hakkının şartları kanunda sayılmış olup, bu şartlardan biri bile eksik olsa hapis hakkı oluşmaz. Bu nedenle hapis hakkında zilyetlik geçici olarak yitirilse¹⁵⁶ dahi hapis hakkı son bulmaktadır¹⁵⁷. Şayet tekrar zilyetlik kazanılsa bile hapis hakkı kendiliğinden doğmamaktadır. Artık bu durumda hapis hakkının diğer bütün kanunî şartları mevcutsa yeni bir hapis hakkı doğmuş olacaktır¹⁵⁸.

¹⁵¹ DAVRAN, s. 94, DEMİRER, s. 13.

¹⁵² CANSEL, s. 52.

¹⁵³ Üzerine hapis hakkı kullanılacak eşya, bölünemeyen bir eşya ise o halde burada da taşınır rehinde olduğu gibi eşyanın değeri alacağın miktarını geçse bile eşya üzerinde hapis hakkı kurulabilecek ve borcun tamamı ödenmediği hallerde hapis hakkı alacaklısına eşyayı iade etmekten kaçınma hakkı verecektir.

¹⁵⁴ DAVRAN, s. 94, TEKİNAY, s. 146.

¹⁵⁵ ERTAŞ, s. 566.

¹⁵⁶ TMK 950–953. maddeler arasında düzenlenen ve burada anlatılan hapis hakkı *Genel Hapis Hakkı* olup, diğer kanunlarda özel olarak düzenlenmiş olan ve alacaklının eşyaya zilyet olmadan da hapis hakkından yararlanabileceği hapis hakkı türleri vardır. Kiralayanın, otelcinin sahip olduğu hapis hakları gibi.

¹⁵⁷ CANSEL, s. 53; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 100.

¹⁵⁸ CANSEL, s. 54. Öğretide aksi yönde, alacaklının zilyetliği rızası dışında kaybettiği durumlarda malı dava yoluyla kazanıncaya kadar hapis hakkının askıda kalacağını savunanlar yazarlar da vardır: OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 995.

III. Hapis Hakkının Konusu

Hapis hakkının konusunu taşınır eşya ve kıymetli evrak oluşturur. Bu husus kanunda açık ve net olarak düzenlenmiş olup, bunun dışında başka eşyalar üzerinde hapis hakkı kurulması mümkün değildir.

Ayrıca kural olarak, bu taşınır ve kıymetli evrakın borçlunun mülkiyetinde olması gereklidir. Ancak, Türk Medeni Kanunu 950/III. maddede belirtildiği üzere, alacaklının zilyetliği iyiniyetli elde etmiş olduğu durumlarda borçlunun mülkiyetinde olmayan eşyalar üzerinde de hapis hakkı kurulabilir. Buna göre alacaklı, Türk Medeni Kanunu 3. maddeye göre iyiniyetli olmalıdır; yani, zilyetliğindeki taşınır mal veya kıymetli evrakın borçlunun mülkiyetinde olmadığını bilmemeli ve bilmesi de gerekmemelidir¹⁵⁹.

Üzerinde hapis hakkı kurulabilecek taşınırların, Türk Medeni Kanunu 951. madde de düzenlendiği üzere, paraya çevrilmeye elverişli olması gerekmektedir. Bu nedenle mektup, fotoğraf, diploma gibi paraya çevrilme niteliği olmayan eşyalar üzerinde hapis hakkı kurulamaz.

Hapis hakkı taşınırlar için bir rehin türü olup taşınmazların Türk Medeni Kanunu 950. madde çerçevesinde rehnedilmelerine olanak yoktur. Ancak burada, iyiniyetle zilyet olan kişinin malı iade ederken, yapmış olduğu zorunlu ve faydalı masrafların kendisine ödeninceye kadar hapsedebileceğini düzenleyen Türk Medeni Kanunu 994. madde hükmüne kısaca değinmek gerekir. Bu hükümde her ne kadar kanun metninde hapsedilmek şeklinde geçse de, aslında burada alacaklının hakkı sadece bir alıkoyma hakkıdır, yani iade etmekten kaçınmadır. Bu hak hapis hakkı gibi paraya çevirme yetkisi vermemektedir¹⁶⁰. Bu nedenle bu hükümde sözü edilen hapis hakkını incelemekte olduğumuz genel hapis hakkı ile karıştırmamak gerekir.

IV. Hapis Hakkının Şartları

Hapis hakkı yasada belirtilen şartların gerçekleşmesiyle kendiliğinden doğar. Bu şartlar şunlardır:

¹⁵⁹ Alacaklının iyiniyetli kabul edilmesi için illa borçluyu malik sanması gerekmez, borçlunun mal üzerinde tasarruf yetkisinin olduğunu zannetmesi de yeterlidir. Bu yönde bkz. **DAVRAN**, s. 93.

¹⁶⁰ **CANSEL**, Hapis, s. 52; **OĞUZMAN/SELİÇİ**, s. 988; **DEMİRER**, s. 9; **KARAHASAN**, s. 283.

1. Borçlunun Rızası İle Zilyetlik

Alacaklı, hapis hakkının konusu olan taşınır veya kıymetli evraka borçlunun rızası ile zilyet olmalıdır. Tıpkı teslim şartlı taşınır rehnindeki gibi, borçlunun mal üzerindeki vasıtasız zilyetliğine son verilerek, alacaklıya vasıtasız zilyetlik sağlanmalıdır. Ancak, alacaklı borçluya ait malı üçüncü kişiye teslim etmiş olup, üçüncü kişi alacaklı için zilyet durumunda ise, alacaklı vasıtalı zilyet olarak hapis hakkını kullanabilir¹⁶¹. Hatta alacaklı ile borçlu mala iştirak halinde zilyet olduğu durumda dahi hapis hakkı kurulması mümkündür¹⁶². Ancak müşterek zilyetlik, borçluya mal üzerinde tek başına fiilî hâkimiyet kurma imkânı verdiği için hapis hakkı kurulamaz¹⁶³.

Kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı kurmak için kıymetli evraka alacaklının borçlunun rızasıyla zilyet olması gerekli ve yeterlidir¹⁶⁴. Kıymetli evrakın emre yazılı ise ciroya, nama yazılı ise temlikine gerek yoktur¹⁶⁵. Türk Medeni Kanunu'nun 957. maddesi, "üzerinde hapis hakkı bulunan nama yazılı kıymetli evrakın paraya çevrilmesi için icra dairesi, borçlu yerine gerekli işlemleri yapar" hükmünü içermektedir. Öğretide, bu hükümden hareketle, nama yazılı senetlerin temlik edilmemiş olmasını üzerinde hapis hakkının kurulması için zorunlu gören bir düşünce vardır. Gerçekten de icra memurunun borçlu adına hareket edebilmesi için kıymetli evrakın hâlâ borçlu namına yazılı olması, yani alacaklıya temlik edilmemiş olması şarttır¹⁶⁶. Yine bu görüşe göre, kanunda sadece nama yazılı senetler düzenlenmiş olmakla birlikte emre yazılı senetler için de aynı hüküm uygulanmalıdır¹⁶⁷.

2. Muaccel Bir Alacak

Alacaklının borçlunun taşınır eşyası veya kıymetli evrakı üzerinde hapis hakkını kullanabilmesi için borçludan olan alacağının muaccel olması gereklidir. Bu alacağın bir para alacağı olması şart değildir. Ancak hapis hakkında, alacaklının

¹⁶¹ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 988; KARAHASAN, s. 283.

¹⁶² CANSEL, Hapis, s. 52.

¹⁶³ CANSEL, Hapis, s. 53.

¹⁶⁴ Aksi yönde görüş sahibi olan yazarlar da vardır. Buna göre, emre yazılı senetlerin alacaklığının zilyetliğine ciro ile nama yazılı senetlerin ise temlik ile geçmesi gereklidir: KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 97.

¹⁶⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 989; KARAHASAN, s. 284.

¹⁶⁶ TEKİNAY, s.142.

¹⁶⁷ TEKİNAY, s.142.

borçluya ait bir malı paraya çevirerek alacağını tahsil etmesi sağlanmak amaçlandığına göre, alacağın parasal bir değerinin olması şarttır¹⁶⁸.

Kanunda da açıkça muaccel alacaklar için bu hakkın gündeme gelebileceği belirtilmiş olduğundan henüz muaccel olmamış alacaklar için hapis hakkının kurulması mümkün değildir. Ancak muacceliyet yeterli olup, ayrıca borçlunun temerrüde düşürülmesine gerek yoktur¹⁶⁹. Ayrıca muacceliyetin hapis hakkının kullanılacağı anda olması yeterli olup; zilyetliğin devredildiği anda muaccel olması aranmaz¹⁷⁰.

Kanunda muacceliyet şartının aranmayacağı bir ayrık durum da öngörülmüştür. Buna göre (m. TMK 952) borçlu aciz halinde ise, hapis hakkının kullanılabilmesi için alacağın muaccel olmasını beklemeye gerek yoktur.

Hapis hakkı doğduktan sonra alacağın zamanaşımına uğramış olması hapis hakkını etkilemez; alacaklının hapis hakkı devam eder. Bu durum hapis hakkı kurulduktan sonra da zamanaşımının işlemeye devam etmesinin bir sonucudur. Aynı durum taşınır rehni için de geçerlidir. Taşınır rehninde de rehin kurulduktan sonra zamanaşımı işlemeye devam eder, bu sırada alacak zamanaşımına uğrasa bile rehin sözleşmesi geçerliliğini korur, alacaklı rehlin paraya çevrilmesini talep edebilir. Alacağın zamanaşımına uğraması konusunda taşınır rehni ile hapis hakkının ayrıldığı nokta ise alacağın bu hakların kurulmasından önce zamanaşımına uğramış olması halinde görülür. Zamanaşımına uğramış olan alacak için hapis hakkı kurulmasına olanak yoktur. Çünkü hapis hakkının şartları kanunda sayılmış olup, bu şartlar tarafların arasında yapılacak sözleşme ile bertaraf edilemez. Taşınır rehninde ise alacak zamanaşımına uğramış olsa bile, zamanaşımı bir defa niteliğinde olduğundan ve rehin sözleşmesi ile borçlunun bu defa hakkından vazgeçmesi mümkün olduğundan zamanaşımına uğramış alacaklar için taşınır rehni tesis edilebilir¹⁷¹.

¹⁶⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 989; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 97; KARAHASAN, s. 284.

¹⁶⁹ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 990; KARAHASAN, s. 284.

¹⁷⁰ CANSEL, Hapis, s. 58.

¹⁷¹ ERGÜNE, s. 27.

3. Hapis Hakkı Kurulacak Taşınır veya Kıymetli Evrak İle Alacak Arasında Bağlantının Bulunması

Hapis hakkı, Türk Medeni Kanunu 950. maddede belirtildiği üzere, ancak niteliği itibarıyla alacaklının zilyetliğindeki eşyanın (taşınır veya kıymetli evrak) alacak ile arasında bir *bağlantının* olması halinde kullanılabilir.

Bu bağlantının varlığı dürüstlük kuralına göre belirlenir. Buna göre borç ifa edilmeden eşyanın alacaklıdan istenilmesinin dürüstlük kuralına aykırı düştüğü hallerde bu bağlantı var sayılır. Alacak, eşya veya kıymetli evrakın sebep olduğu bir zarardan kaynaklanmışsa, ya da bir şekilde alacağın doğum sebebi bu eşya veya kıymetli evrak ise kanundaki bağlantı şartı sağlanmış olur. Bu örneklerdeki bağlantı şekli *doğal bağlantı*dır. Önceki Medeni Kanun'da kabul edilen bağlantı bu şekilde doğal bağlantı olup, yürürlükteki kanun metninde doğal bağlantı olarak ayrıca belirtilmediğinden hukukî bağlantı olması da mümkündür¹⁷². Hukukî bağlantı, alacağın, eşya veya kıymetli evrakın alacaklıya verilmesine esas olan hukukî ilişkiden doğmasında söz konusu olur¹⁷³. Örneğin, bilgisayarıcıya program yüklemesi için bırakılan bilgisayar ile bilgisayarıcının ücret alacağı arasındaki ilişkide hukukî bağlantı vardır.

Kanunda (TMK m. 950/II) bu bağlantı kuralına ilişkin bir karine kabul edilerek, zilyetliğin veya alacağın ticari ilişkiden doğması halinde tacirler arasında bu bağlantının var sayılacağı düzenlenmiştir. Buna göre hem alacaklı hem de borçlu tarafın tacir olması ve alacak veya zilyetliğin ticari ilişkiden doğması halinde, artık ayrıca alacağın hapsedilen şeyle bağlantısının olması aranmayacaktır. Alacak taraflar arasındaki başka bir hukukî ilişkiden doğsa bile zilyet olduğu mal üzerinde hapis hakkını kullanabilecektir¹⁷⁴. Tacirler arasındaki bu bağlantının olduğuna ilişkin karine, kesin yasal karinelere olup aksi iddia ve ispat edilemez.¹⁷⁵

4. Hapis Hakkının Bertaraf Edilmemiş Olması

Türk Medeni Kanunu'nun 951/II. maddesi, "Alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya

¹⁷² Önceki yasa döneminde de hukuki bağlantıyı yeterli gören yazarlar mevcuttur. Bu yönde bkz.: CANSEL, Hapis, s. 66; TEKİNAY, s. 143; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 98.

¹⁷³ TEKİNAY, s. 143.

¹⁷⁴ TEKİNAY, s. 144.

¹⁷⁵ ERGÜNE, s. 30.

kamu düzeniyle bağdaşmayan hallerde hapis hakkı kullanılamaz.” hükmünü koymuştur. İşte kanunda açıkça belirtilen bu durumlarda hapis hakkı bertaraf edilmiş olmaktadır.

Kanun maddesinde ilk olarak, hapis hakkının alacaklının üstlendiği yükümlülükle bağdaşmamasına yer verilmiştir. Alacaklının üstlendiği yükümlülüğün nasıl bir yükümlülük olacağı ise kanun hükmünde açık şekilde düzenlenmemiştir. Alacaklının bu yükümlülüğünde ilk akla gelen alacaklının hapis hakkından feragat etmesidir¹⁷⁶. Ancak sadece bununla sınırlı değildir. Bu yükümlülüğün nasıl olduğu konusu Türk Medeni Kanunu 952/II. maddeden daha iyi anlaşılmaktadır. Buna göre bu yükümlülük, alacaklının zilyetliğindeki şeyleri (taşınır eşya veya kıymetli evrak) belirli bir yönde kullanma hususunda borç altına girmesidir. Örneğin taşıyıcı, taşımak üzere kendisine bırakılan eşyaları, hapis hakkını ileri sürerek taşımaktan kaçınmaz¹⁷⁷. Komisyoncuya satış için teslim edilen eşyalar için de durum böyledir.

Bu maddede düzenlenen hapis hakkını bertaraf eden bir diğer durum da borçlunun taşınırı alacaklıya teslimden önce veya teslimi sırasında vereceği talimatla, alacaklının hapis hakkını kullanmasını engellemesidir. Kanundan anlaşıldığı üzere borçlu bu talimatı en geç teslim sırasında vermelidir, teslimden sonra böyle bir talimat vermeye hakkı yoktur. Öğretide borçlunun vereceği bu talimatın, “teslim edilen malın her an kendi emrine veya üçüncü bir kişinin emrine hazır bulundurulmasının bildirilmesi” şeklinde olmasının yeterli olacağı belirtilmektedir¹⁷⁸.

Ayrıca, tüm bunların dışında hapis hakkının kullanılmasının kamu düzeni ile de bağdaşıyor olması gereklidir. Buna göre hapis hakkı kamu düzenine aykırı düşecek şekilde kullanılamaz. Örneğin haczi kabil olmayan eşyalar üzerinde hapis hakkı da kurulamaz. Yine satılması yasak olan şeyler üzerinde de hapis hakkı kurulması mümkün değildir.

İşte yukarıda yer verilen bu üç halde hapis hakkının kullanılması mümkün değildir. Ancak borçlunun aciz haline düşmüş olması halinde yukarıda sayılan ilk iki hal için kanunda ayırık durumlar öngörülmüştür. Türk Medeni Kanunu 952/II.

¹⁷⁶ Feragat zilyetliğin devrinden önce veya sonra olabilir.

¹⁷⁷ **ERGÜNE**, s. 31. Yazar bu örnekte taraflar arasındaki esas sözleşmeden doğan borcun ifası amacıyla eşyaların taşıyıcıya teslim edildiğini, ancak gönderilenin eşyaları teslim almaktan kaçınması durumunda taşıyıcının hapis hakkını kullanılabileceğini belirtmektedir.

¹⁷⁸ **OĞUZMAN/SELİÇİ**, s. 992; **KARAHASAN**, s. 286; **ERGÜNE**, s. 32.

maddeye göre, “Borç ödemedenden aciz, taşınırın tesliminden sonra meydana gelmiş veya daha önce meydana gelmiş olmakla beraber alacaklı bu durumu teslimden sonra öğrenmiş ise; o şeyin belli bir yönde kullanılacağı konusunda alacaklı tarafından yüklenilmiş bir yükümlülük veya borçlunun teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla bağdaşmasa bile alacaklı hapis hakkını kullanabilir”. Buna göre alacaklı hapis hakkından feragat etmiş veya borçlu kendisine hapis hakkını yasaklamış olsa bile, eşya, alacaklıya teslim edildikten sonra, borçlu aciz haline düşmüş veya daha önce düşmüş olmakla birlikte, alacaklı bunu malın tesliminden sonra öğrenmişse, yine hapis hakkını kullanabilir.

V. Hapis Hakkının Hükümleri ve Alacaklıya Sağladığı Haklar

Hapis hakkı alacaklıya bir takım haklar verdiği gibi bazı yükümlülükler de getirmektedir.

Alacaklının öncelikli yükümlülüğü hapis konusu malı korumaktır. Bir diğeri de hapis hakkı sonlandığında ya da borçlu borcuna karşılık teminat gösterdiğinde malı borçluya iade etmektir¹⁷⁹.

Hapis hakkı alacaklıya hapsedtiği malı borçluya iade etmekten kaçınma ve bu malı paraya çevirme olmak üzere başlıca iki hak vermektedir. Gerçekten Türk Medeni Kanunu 953. maddede “*Borç yerine getirilmez ve yeterli güvence de gösterilmezse alacaklı, borçluya daha önce bildirimde bulunarak, hapsedtiği şeylerin teslimine bağlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevrilmesini isteyebilir./ Üzerinde hapis hakkı bulunan nama yazılı kıymetli evrakın paraya çevrilmesi için icra dairesi, borçlu yerine gerekli işlemleri yapar.*” denilmek suretiyle bu husus açıkça düzenlenmiştir.

Alacaklı hapis hakkının doğumuna neden olan borç ödenmedikçe, zilyet olduğu malları borçluya geri vermekten kaçınma hakkına sahiptir. Alacaklının bu şekilde alıkoyma hakkını kullanabilmesi için borçluya bir bildirimde bulunması gerekli değildir. Borçlu kendisinden malın iadesini istediğinde, alacaklı hapis hakkına dayanarak geri vermekten kaçındığını bir defa olarak ileri sürebilir. Ayrıca alıkoyma hakkını kullanan alacaklının, hapis hakkının verdiği diğer bir hak olan

¹⁷⁹ DEMİRER, s. 14.

paraya çevirme hakkını kullanmasına gerek yoktur. Bir başka anlatımla alacaklının hapis hakkına dayanarak alıkoyduğu eşyaları paraya çevirmek zorunda değildir¹⁸⁰.

Alacaklı hapsediği malları paraya çevirmek isterse kanunda belirtilen şartlar gerçekleşmiş olmalıdır. Buna göre öncelikle alacaklı borçluya bir bildirimde bulunarak, malları paraya çevireceğini haber vermelidir. Kanun koyucunun bu şartı getirmekteki amacı, zaten borçlunun iradesine başvurulmadan kanun gereği kendiliğinden doğan hapis hakkına karşı borçluya, teminat gösterme ya da borcunu ödeme suretiyle malını satıştan kurtarma şansı vermektir¹⁸¹. Bu bildirim bir şekle tâbi değildir. İcra ve İflâs Kanunu 146. maddeye göre ödeme emrinin tebliği yeterli bir bildirim olarak görülmektedir¹⁸².

Alacaklının paraya çevirme hakkını kullanabilmesi için diğer şartta borçlu yeterli miktarda teminat göstermiş olmamalıdır. Teminat gösterdiği durumda borçlu satışı durdurabilir¹⁸³. Gösterilen teminatın aynî veya şahsî olması mümkündür¹⁸⁴. Ancak verilecek olan teminatın sadece teklif edilmesi yeterli değildir; gerçekten ve fiilen sağlanmış olması gereklidir¹⁸⁵.

İşte bu iki şartın birlikte gerçekleşmiş olması halinde alacaklı, hapsediği şeyleri teslim şartlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevirerek alacağını bu paradan tahsil edebilecektir. Hapis hakkı aynî haklardan biri olduğu için herkese karşı ileri sürülebilir. Ayrıca hapis hakkı alacağa bağlı bir fer'î hak olduğundan alacak temlik edildiğinde temlik alan kişi hapis hakkını da kazanır¹⁸⁶.

¹⁸⁰ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 993; KARAHASAN, s. 287.

¹⁸¹ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 994.

¹⁸² OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 994; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 98; KARAHASAN, s. 287.

¹⁸³ Öğretide teminat gösterilmesinin paraya çevirmeyi engelleyeceği konusunda görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar teminat gösterilmesi durumunda hapis hakkının sona ereceğini savunmaktadırlar: CANSEL, Hapis, s. 102; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 101. Paraya çevirmeyi engelleyeceği görüşünde olan yazarlar haklı olarak, güvencenin yetersizliğinin sonradan ortaya çıkması ihtimaline karşı hapis hakkını sonlandırmayacağını savunurlar: OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 994; KARAHASAN, s. 288.

¹⁸⁴ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 994.

¹⁸⁵ TEKİNAY, s. 145.

¹⁸⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 995; KARAHACIOĞLU/ DOĞRUSÖZ/ ALTIN, s. 101; KARAHASAN, s. 288. Aksi yöndeki görüşler ve konuyu daha geniş tartışması için bkz. OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 995; KARAHACIOĞLU/ DOĞRUSÖZ/ ALTIN, s. 101.

VI. Hapis Hakkının Özel Çeşitleri

Yukarıda incelenen Türk Medeni Kanunu'nun 950 ila 953. maddeleri genel hapis hakkını düzenlemektedir. Ancak genel hapis hakkı dışında da yine Türk Medeni Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu ile diğer bazı kanunlarda özel olarak düzenlenmiş hapis hakkı çeşitleri vardır. Bu hapis haklarının bazıları genel hapis hakkının belirli durumlarda uygulanması görünümündeyken; bir kısmı da hak sahibine sadece hapsettiği şeyi alıkoyma yetkisi vermektedir.

Borçlar Kanunu'nda düzenlenen komisyoncunun (m. 425) ve ardiyecinin hapis hakkı (m. 476) genel hapis hakkının özel uygulama halleridir. Bu nedenle genel hapis hakkından ayrılan önemli bir yönleri yoktur.

Yine Borçlar Kanunu'nda yer alan kiralayanın hapis hakkı (m. 267) ile otelci, hancı, umumi ahır ve garaj sahiplerinin (m. 482) hapis hakkı ise, alacaklının mala zilyet olmaması bakımından bir farklılık taşır. Burada borçlu vasıtasız zilyet durumundadır.

Zararda yakalanan hayvan üzerinde zarar görene tanınan hapis hakkı (BK m. 57) ile iyiniyetli zilyedin mala yaptığı masraflar için iade edeceği mal üzerinde tanınan hapis hakkında (TMK m. 994) malın zilyetliği alacaklıya, borçlunun rızası dışında geçmektedir. Ayrıca bu iki halde hapis hakkının en belirleyici unsuru olan paraya çevirme yetkisi yoktur. Bu örnekler, yukarıda belirtilen yönleriyle hapis hakkından ayrılırlar.

D. Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin

Türk Medeni Kanunu'nun 954 vd. maddelerine göre, hak veya alacak üzerinde kurulan rehin hakkı, alacaklıya rehinli hak veya alacağı paraya çevirme ve elde edilen değerden alacağını öncelikle tahsil etme yetkisi veren bir haktır. Kanun koyucu bu hükümleriyle, taşınır nesnelere yanı sıra maddî bir varlığa sahip olmayan hak ve alacakların da rehnedilmesine olanak getirmiştir. İşte hak ve alacaklar üzerindeki rehinin kuruluşunu, diğer taşınır rehni türlerinden ayıran en belirgin özellik rehin konusu şeyin maddî varlığa sahip olmayışıdır.

Öğretide de bu nedenle, hak ve alacaklar üzerindeki rehin hakkının, diğer taşınır rehni türlerinin ortak özelliği olan *aynî hak* özelliğini taşıyıp taşımadığı

önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bir kısım yazarlar¹⁸⁷ hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkını sınırlı aynî hak olarak kabul ederler. Buna göre hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkı, maddî varlığı olan eşyalar üzerinde kurulmuş rehin hakkı gibi aynî bir haktır.

Bazı yazarlara göre¹⁸⁸ ise aynî hak, sadece maddî varlığı olan eşyalar üzerinde kurulabilir ve bu nedenle hak ve alacaklar üzerinde kurulan rehin hakkının aynî hak olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Alacak ve hak rehninin kanun sistematigi içinde taşınır rehninin bir türü olarak düzenlenmesi bu hakkın aynî hak olarak kabul edilmesi için yeterli değildir. İşte bu düşüncedeki yazarlara göre hak ve alacak rehni, üzerinde rehin kurulan ana alacakla veya hakla eşdeğerdedir.

Hak ve alacak üzerinde kurulan rehin hakkı, alacağın rehin sahibine temlik anlamına gelmemektedir¹⁸⁹. Rehin hakkında, temlikin aksine hak sahibi hakkını korumaktadır, sadece borcunu ödemediği takdirde hak ve alacağın paraya çevrilmesini talep konusunda tasarruf yetkisini rehinli alacaklıya vermektedir¹⁹⁰.

Rehin konusu alacağın bağımsız, temlik edilebilir¹⁹¹ ve parayla değerlendirilebilir¹⁹² olması gereklidir. Ayrıca alacağın muaccel olması şart olmayıp doğacak veya şarta bağlı alacaklar üzerinde de rehin hakkı kurulabilir. Bu durumda rehin hakkı alacağın doğmasıyla birlikte hüküm ve sonuç doğuracaktır¹⁹³.

Kanunda alacaklar üzerinde rehin hakkının kuruluşu senede bağlanıp bağlanmadığına ve kıymetli evrak olup olmadığına göre ayrı şekilde düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu 955. madde, senede bağlanmış olsun veya olmasın tüm alacakların rehni için yazılı bir rehin sözleşmesi yapılmasını öngörmüştür. Bu sözleşme ile sadece rehin veren borç altına girdiğinden Borçlar Kanunu 12. madde gereği rehin verenin imzalamış olması yeterlidir¹⁹⁴. Kanun hükmü, senede bağlı

¹⁸⁷ CANSEL, s. 11; SİRMEN, s. 9; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ ALTIN, s. 29.

¹⁸⁸ TEKİNAY, s. 146; OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 997; ERGÜNE, s. 35; ÇAKIRCA, s. 20; ERTAŞ, s. 569.

¹⁸⁹ TEKİNAY, s. 146.

¹⁹⁰ ESENER/GÜVEN, s. 509.

¹⁹¹ Temlik edilebilirlik BK 162. maddeye göre belirlenir. Bir hak veya alacağın devir olunamamasının çeşitli nedenleri olabilir: Kanunen yasaklanmış olabilir, hukukî ilişkinin niteliği itibariyle mümkün olmayabilir veya taraflar kendi aralarında temlik yasaklayabilir.

¹⁹² Alacağın muhakkak bir para alacağı olması gerekmemektedir. Parayla değerlendirilebilen yapma, kaçınma gibi hakların da rehni mümkündür.

¹⁹³ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 998.

¹⁹⁴ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 33; KARAHASAN, s. 291; ÇAKIRCA, s. 35.

alacaklar için ayrıca senedin teslimini gerekli kılmıştır. Senedin teslimi ile taşınır rehninin ilkelerinden aleniyet sağlanmış olmaktadır¹⁹⁵.

Türk Medeni Kanunu 955/II. madde hükmünde alacak rehninin borçluya bildirimini şart olmadığı düzenlenmiştir. Rehinden haberi olmayan borçlunun iyiniyetle kendi alacaklısına yapacağı ödeme onu borçtan kurtaracağı için rehin alan veya rehin verenin borçluya bildirimde bulunması faydalı olacaktır. Türk Medeni Kanunu 961/II. fıkrasında “Rehin kendisine ihbar edilmiş olan borçlu borcunu asıl alacaklıya veya rehin alacaklısına ancak diğerinin rızasıyla ödeyebilir” hükmü getirilerek borçluya bildirim yapılmasının hüküm ve sonuçları düzenlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu 956. madde ise kıymetli evraka bağlanmış alacakların rehnedilmesini düzenlemiştir¹⁹⁶. Buna göre hamiline yazılı senetlerin rehni için alacaklıya teslimi yeterli görülmüştür. Bu bakımdan hamiline yazılı senetler üzerinde de teslimine bağlı taşınır rehni hükümlerine göre rehin kurulmaktadır¹⁹⁷. Türk Medeni Kanunu 956/II. madde, “Diğer kıymetli evrakın rehni için senedin ciro edilmiş veya yazılı devir beyanı yapılmış olarak teslimi gerekir” hükmünü taşımaktadır. Önceki Medeni Kanun’da ise bu hüküm emre yazılı senedin ciro, nama yazılı senedin devir yoluyla rehnini öngörmekteydi. Yeni hüküm, devir ve ciro ayrımı yapmaksızın nama veya emre yazılı senedin bu iki şekilden birine tâbi olarak teslimini düzenlemiştir¹⁹⁸.

Türk Medeni Kanunu 957. maddede bir senetle temsil olunan emtianın rehnedilmesi düzenlenmiştir. Buna göre emtiayı temsil eden kıymetli evrakın rehnedilmesiyle emtia üzerinde de rehin hakkı doğmuş olur. Emtiayı temsil eden senetlerin başlıcaları, makbuz senedi, taşıma senedi, konşimento olup kıymetli evrak niteliğindeki bu senetlerin rehni yukarıda açıklanan Türk Medeni Kanunu 956. madde hükmüne tâbidir.

Yukarıda yer verilen alacaklar dışında kalan diğer hakların rehni için Türk Medeni Kanunu 955/III’ de düzenlendiği gibi yine yazılı rehin sözleşmesi yapılmalı ve bu hakların devri için öngörülen bir şekil şartı varsa buna da uyulmalıdır.

¹⁹⁵ OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 999; ERTAŞ, s. 570.

¹⁹⁶ Kıymetli evraka bağlı alacağın rehni her ne kadar kanunda ayrı olarak düzenlenmiş olsa da bu alacak da senede bağlı bir alacak niteliğinde olduğundan genel olarak TMK 955 hükmüne göre de rehnedilebilir. Bu yönde bkz. DAVRAN, s. 35; OĞUZMAN/SELİÇİ, s. 999; KARAHASAN, s. 292; ERGÜNE, s. 41; ÇAKIRCA, s. 40.

¹⁹⁷ ÖGÜTÇÜ/DOĞRUSÖZ, s. 90; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 37.

¹⁹⁸ YETİK, s. 1332.

Alacak ve haklar üzerindeki rehin hakkının kapsamı da Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre faiz veya kar payı gibi dönemsel gelir getiren alacakların rehnedilmiş olması halinde vadeleri henüz gelmemiş olanlar rehlin kapsamına girer. Vadeleri geçmiş olan edimlerin de rehin kapsamına alınması isteniyorsa bu husus sözleşmede ayrıca belirtilmelidir. Eğer bu yan edimler için özel senetler düzenlenmiş ise, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, bunların rehin kapsamına girmesi şekil koşullarına uygun olarak rehnedilmelerine bağlıdır. Pay senetlerinin rehnedilmesi ortaklık genel kurulunda bu senetleri temsil etme yetkisi vermez, bu hak pay sahibine aittir, rehin alacaklısına ait değildir.

§ 3 REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ YOLUYLA TAKİP

Rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte, takip dayanağı alacak bir rehin ile temin edilmiştir. Bu takip çeşidini diğer takiplerden ayıran en temel özellik alacağın rehinle teminat altına alınmış olması olup, bu özellik takibin diğer aşamalarını da etkilemektedir. İşte bu nedenle rehinle temin edilmiş olan alacakların takip edilmesi İcra ve İflâs Kanunu'nda ayrı bir takip çeşidi olarak düzenlenmiştir.

Rehin hakkı, alacaklının alacağını teminat altına alma işlevini, alacaklıya rehlin paraya çevrilmesini talep etme hakkı vermek suretiyle sağlamaktadır. Gerçekten de, borç ödenmediği takdirde rehni paraya çevirme yetkisi vermeyen bir hak, rehin hakkı değildir¹⁹⁹. Alacağını temin amacıyla rehin almış olan alacaklı, icra müdürlüğünden talepte bulunarak rehlin satılmasını ve elde edilecek satış parasından alacağının ödenmesini ister²⁰⁰. Takibe konu olacak alacağın İcra ve İflâs Kanunu 23/I ve II. maddede²⁰¹ sayılan rehin çeşitlerinden biriyle temin edilmiş olması gereklidir²⁰².

¹⁹⁹ CANSEL, s. 214.

²⁰⁰ Öğretide, alacaklı ile borçlunun rehin sözleşmesinde rehin konusu malın bizzat alacaklı tarafından satışını kararlaştırmalarının geçerli olduğu ve bu durumda satışın alacaklı tarafından da yapılabileceği savunulmuştur. Bu konu yukarıda incelenmiş olup burada sadece icra kanalıyla rehlin paraya çevrilmesi yolu incelenecektir. (bkz. yuk. § 1, C, VIII, 3, c, ee)

²⁰¹ Anılan hüküm şöyledir: “Bu kanunun tatbikinde: (İpotek) tabiri ipotekleri, ipotekli borç senetlerini, irat senetlerini, gemi ipoteklerini, eski hukuk hükümlerine göre tesis edilmiş taşınmaz rehlini, taşınmaz mükellefiyetlerini, bazı taşınmazlar üzerindeki hususî imtiyazları ve taşınmaz eklentisi üzerine rehin muamelelerini, / Taşınır rehni tabiri, teslimine bağlı rehlini, Türk Medeni Kanunu'nun 940. maddesinde öngörülen rehlini, ticari işletme rehni, hapis hakkını ve alacak ve sair haklar üzerindeki rehlini ihtiva eder”.

²⁰² ÜSTÜNDAĞ, s. 313.

Genel takip şekli olan haciz yolu ile takiplerde altı aşama mevcuttur. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte ise haciz aşamasına gerek duyulmaktadır. Çünkü paraya çevrilecek olan taşınır eşya²⁰³ (rehin konusu) rehnin kurulması²⁰⁴ aşamasında güvence altına alınmıştır. Borçluya ödeme/icra emri gönderilerek takip kesinleştirildikten sonra borçlunun süresi içerisinde borcunu ödemesi beklenir. Borç ödenmezse alacaklı doğrudan satış talebinde bulunabilir.

İcra ve İflâs Kanunu'nda rehnin paraya çevrilmesi diğer takip şekillerinden ayrı düzenlenirken, aynı zamanda rehin konusunun taşınır ve taşınmaz olmasına göre de gruplandırılmışlardır. Her ne kadar her ikisinde de rehninli malın paraya çevrilmesi söz konusu olsa da taşınır ve taşınmaz malların rehninin daha kuruluş aşamasından itibaren farklılıkları olması bu ayrımı zorunlu kılmıştır. Gerçekten taşınır rehni genel olarak zilyetliğin teslimi şeklinde kurulurken (TMK m. 939); taşınmaz rehni ise resmi yazılı şekle (TMK m. 856) gerek duymaktadır. Her iki rehin çeşidinin ilâma bağlı olması ve buna göre rehnin ilâmlı takip yolu ile paraya çevrilmesi mümkün olmakla birlikte, kanun koyucu tarafından taşınmaz rehni için özel ilâmlı takip yolları (İİK m. 149 ve m. 150) öngörülmüştür. Ayrıca taşınmaz rehninde alacak miktarının, kesin olarak belirtilmiş olması veya üst sınır olarak tayin edilmiş olması (TMK m. 851) şeklinde yine ikili bir ayırım vardır. Dolayısıyla tüm bu özellikler, taşınır ve taşınmaz rehninin İcra ve İflâs Kanunu'nda ayrı ayrı düzenlenmesine neden olmaktadır.

Açıklanan nedenlerle taşınır rehninin paraya çevrilmesi yolu ile takip İcra ve İflâs Kanunu'nda ayrı olarak düzenlenmiştir. İcra ve İflâs Kanunu'nun 150h maddesi uyarınca alacağın veya rehin hakkının ilâm ya da ilâm niteliğinde bir belgede yer alması durumunda ilâmlı takip yapılması mümkün olmaktadır. İşte bu nedenle taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla takibe de ilâmlı ve ilâmsız olarak ayrı şekilde yer verilmiştir. İlâmsız takip İcra ve İflâs Kanunu'nun 145-147 maddeleri arasında, ilâmlı takip ise 150h maddesinde düzenlenmiştir.

²⁰³ Taşınır rehninin konusunu oluşturan şeylerin taşınır mülkiyetinden daha geniş olduğu ve nelerin taşınır rehni konusunu olacağı hakkında bkz. yuk. § 1, B.

²⁰⁴ Taşınır rehnin kurulması için genel kural taşınırın vasıtasız zilyetliğinin alacaklıya devredilmesidir. Bu durumda rehin konusu mal zaten alacaklının elindedir. Teslime bağlı olmayan taşınır rehni türlerinde de (hayvan rehni, motorlu araç rehni vb durumlarda) *sicile tescil ettirmek* ya da (kiralayanın hapis hakkında) *defter tutturmak* gibi yollarla rehin konusu mal ferdileştirilerek ve *rehin alenileştirilerek* güvence oluşturulmaktadır.

Taşınır rehinde ilâmlı ve ilâmsız takiplerin farklı yönleri takibin kesinleşmesine kadar etkili olup, takip kesinleştikten sonra bir fark arz etmemektedir. Hatta taşınır rehni ve taşınmaz rehni ister ilâmlı ister ilâmsız olsun, bunların hepsinin farkları takibin kesinleşmesine yöneliktir. Takibin kesinleşmesinden sonra satış ve paraların paylaşılması aşaması gelir ki, bu aşamalar taşınır ve taşınmaz rehninin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan tüm takipler için ortaktır. İşte bu nedenle İcra ve İflâs Kanunu'nda taşınır ve taşınmaz rehninin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takiplerde, paraya çevirme müddeti (İİK m. 150e), geçici ve kesin rehin açığı belgesi (İİK m. 150f ve 152), paraya çevirme usûlü (İİK m. 150g), alacağın veya rehlin ilâmla tespit edilmiş olması (m. 150h), paraların paylaşılması (İİK m. 151) hususları müşterek hükümler başlığı altında düzenlenmiştir.

II. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ YOLU İLE TAKİP

§ 4 TAŞINIR REHNİNİN İLÂMSIZ TAKİP YOLUYLA PARAYA ÇEVİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Alacağını taşınır rehni ile teminat altına alınmış olan alacaklı, borçludan olan alacağını tahsil etmek istediğinde taşınır rehninin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmsız takibe başvuracaktır²⁰⁵.

Alacaklının rehnin paraya çevrilmesini yoluyla takip açabilmesinin maddî hukuka ve takip hukukuna ilişkin bazı şartları vardır. Öncelikle alacaklının alacağı taşınır rehni ile temin edilmiş olmalıdır. İcra ve İflâs Kanunu açısından taşınır rehni kapsamına nelerin dâhil olduğu yine aynı kanunun 23. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre, teslimine bağlı rehinler, Türk Medeni Kanunu'nun 940. maddesinde öngörülen rehinler, ticari işletme rehni, hapis hakkı ile alacak ve sair haklar üzerindeki rehinler taşınır rehnidir.

Alacaklının rehnin paraya çevrilmesini yoluyla takip açabilmesi için ayrıca borçludan olan alacağı muaccel olmalıdır. Ancak alacak muaccel olduğunda alacaklının icra takibi talebinde bulunma zorunluluğu yoktur²⁰⁶. Alacaklı, alacak muaccel olduktan sonra da rehnin paraya çevrilmesini talep etmeyip, borçlunun borcunu ödemesini bekleyebilir. Alacaklının borç muaccel olduktan sonra rehnin paraya çevrilmesini talep etmemiş olması rehnin sukut etmesi sonucunu doğurmaz.

Taşınır rehnini paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takibin genel haciz yolu ile yapılan takiple benzer yönleri mevcuttur. Daha doğrusu rehnin paraya çevrilmesi

²⁰⁵ Alacaklının, alacak veya rehin hakkı ilâm ya da ilâm niteliğindeki bir belgeye dayanıyorsa İİK'nun 150h maddesi uyarınca ilâmlı takip yapabilme hakkı saklıdır.

²⁰⁶ Ancak rehin konusu mal bozulan veya hızla değer kaybeden bir şey ise borçlu alacağın muaccel olmasını beklemeden rehin konusu malın paraya çevrilmesini alacaklıdan talep edebilir. Rehnin değeri düşmekte iken borçlu, alacaklıya öncelikle rehnin benzeri başka bir mal ile değiştirilmesini teklif etmelidir. Böyle bir malı yoksa alacaklıdan rehni zamanından önce paraya çevirmesini talep edebilir. Bu yöndeki bir talep TMK. 2. maddeye uygun olduğu gibi değeri düşen malı saklamakta bir menfaati olmayan alacaklının da lehinedir. Ancak alacaklı borçluyu rehin konusu malı değiştirmeye zorlayamaz. Borçlu da alacaklıyı zamanından önce rehnin paraya çevrilmesi talebinde bulunmaya zorlayamaz. Alacaklının zararı önleme imkânı varken borçlunun zararına hareket etmesi durumunda TMK m. 2'deki iyiniyet kuralına göre sorumlu olur: **CANSEL**, s. 168. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. **ERTURGUT**, ss. 56–58.

yoluyla yapılan takipte, rehnin varlığının takibin özelliklerini etkilemediği durumlar söz konusudur ve bu nedenle kanun koyucu tarafından bu hususlarda ayrı düzenlemeler yapılmak yerine haciz yolu ile takibin ilgili hükümlerine atıf yapmakla yetinilmiştir. Bu kapsamda rehnin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmsız takipte takip talebi ve ödeme emri konuları farklarına binaen İcra ve İflâs Kanunu'nda (m. 145. ve 146) ayrıca düzenlenmiş, ödeme emrine itiraz başlıklı 147. maddede ise, genel haciz yoluyla takipte ödeme emrine itiraz hakkında 62'den72. maddeye kadar olan hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Takibin kesinleşmesinden sonra sıra takip konusu rehnin satılarak paraya çevrilmesi gelir ve bu aşama da yine genel haciz yolu ile yapılan takiple aynıdır. Rehnin paraya çevirme usûlüne ilişkin hüküm olan İcra ve İflâs Kanunu'nun 150g maddesi genel haciz yolu ile takibin ilgili hükümlerine atıf yapmıştır. Rehin paraya çevrildikten sonra paraların paylaşılması aşaması da yine haciz yolu ile takibe paraleldir. İcra ve İflâs Kanunu'nun paylaşırma başlıklı 151. maddesine göre, yine haciz yolu ile takipte geçerli olan İcra ve İflâs Kanunu'nun 138, 206, 141, 142 ve 144. maddeleri uygulanacaktır. O halde, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmsız takipte de satış masraflarının çıkarılmasından sonra, kalan para tüm alacaklıların alacağını karşılıyorsa hepsine alacaklarının tam olarak ödenmesi, karşılamıyorsa sıra cetveli düzenlenmesi söz konusudur.

Rehnin paraya çevrilmesi yolu ilâmsız takipte, genel haciz yolu ile yapılan takipten farklı olarak "aciz belgesi" kurumu yoktur; rehnin varlığı nedeniyle işin niteliğine uygun olarak "rehin açığı belgesi" vardır. İcra ve İflâs Kanunu'nda rehin açığı belgesine de, aciz belgesi gibi geçici ve kesin olarak iki ayrı şekilde yer verilmiştir.

B. Takibin Tarafları

Takibin tarafları alacaklı ile rehin veren borçludur²⁰⁷. Takip talebinde borçlu kısmına sadece borçlunun (varsa müşterek ve müteselsil borçlu ile kefillerin) adı, soyadı ve adresi yazılır. Takip konusu rehinle olan hukuki ilişkilerinden dolayı takip talebinde adı, soyadı adresi bildirilen başka kişiler vardır ki bu bilgilere -takip talebi

²⁰⁷ GÜRDOĞAN, s. 37.

konusunda²⁰⁸ da görüleceği üzere- farklı amaçlarla yer verilir. Bu kişiler rehin maliki üçüncü kişi (rehin konusu mal borçlunun mülkiyetinde değilse ya da sonradan el değiştirmişse) ile eğer varsa rehin üzerinde art rehin hakkı sahibi olan kişilerdir.

Daha önce belirtildiği gibi üçüncü kişinin bir başkasının borcu için kendi taşınır üzerinde rehin hakkı kurması mümkündür²⁰⁹. Yine rehinli malın mülkiyetinin bir başkasına geçirilmesi de mümkündür; bu durumda malın mülkiyeti, aynı hak olan rehin hakkı ile takyidatlı olarak elde edilecektir ve takip bu kişiye de yöneltilecektir.

İşte bu ihtimallere göre üçüncü kişinin varlığı durumunda takibin bu kişilere de yöneltmesi zorunludur. Ancak asıl borçlu hakkında takip yapılmadan bu kişilere karşı takip yapılamaz²¹⁰. İcra müdürü kendisine yapılan başvurudan böyle bir durumu anladığı zaman, talebi reddetmeye mecburdur. Ancak diğer ihtimalde, yani üçüncü kişiye yönelmeden asıl borçluya karşı takip yapıldığında, bu durumda takip istemi reddedilmeyip rehin maliki üçüncü kişiye ödeme emri gönderilmek suretiyle takibe dâhil edilir²¹¹.

Üçüncü kişi durumundaki rehin maliki, takip hukukunda borçlu ile birebir aynı statüde değildir. Rehin malikine İcra ve İflâs Kanunu'nun 146. maddesi uyarınca ödeme emri gönderiliyor olması bu kişiye borçlu sıfatını vermez. Rehin malikine ödeme emri gönderilmesinin amacı, hem olası itirazlarını²¹² bildirebilme fırsatı vermek, hem de dilerse borcu ödeyerek rehin konusu malını satıştan kurtarmaktır. Rehin maliki üçüncü kişinin hukuki durumunun borçludan ayrıldığı husus rehnin paraya çevrilmesinden sonra ortaya çıkmaktadır. Rehnin alacağın tamamını karşılayamaması durumunda rehin açığı belgesine dayanarak genel haciz yolu ile takip yapmak isteyen alacaklı bu takibi ancak borçluya karşı yapabilir; rehin malikine yönelmez. Çünkü rehin malikinin sorumluluğu rehin konusu taşınır mal ile sınırlıdır.

Alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi varsa bu hakka sahip olan kişinin adı, soyadı ve adresinin de takip talebinde verilir, ancak bu kişinin de hukuki statüsü

²⁰⁸ Bkz. aşa. § 4, D.

²⁰⁹ Bkz. yuk. § 2, A.

²¹⁰ UYAR, İlâmlı Takip, s. 174; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 199.

²¹¹ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 199.

²¹² İncelemekte olduğumuz takip çeşidi ilâmsız olduğundan ve kural olarak taşınır rehni yazılı bir anlaşma olmadan kurulabildiğinden, alacaklı olduğunu iddia eden kişi takip talebine herhangi bir belge vs. eklemeden kolaylıkla takip açabilecektir. Dolayısıyla rehin maliki üçüncü kişi için de itiraz edilebilecek hususlar mevcut olup, rehin malikinin de itiraz hakkı tanımak kaçınılmazdır.

hem borçludan hem rehin maliki üçüncü kişiden farklıdır. Bu kişiye ödeme emri gönderilmez; İcra ve İflâs Kanunu 146. madde uyarınca takip yapıldığına ilişkin bir ihbarname (bildirim) gönderilir.

Rehin konusu malın birden fazla alacaklının alacağını temin etmesi, yani üzerinde birden fazla rehin kurulmuş olması mümkündür. İşte bu durumda alacaklılardan her biri rehnin paraya çevrilmesini talep edebilir, yeter ki şartları oluşmuş olsun. Alacağın miktarı veya rehnin sırası önemli değildir. Ancak Türk Medeni Kanunu 948 ve yine aynı yönde İcra ve İflâs Kanunu 150g göndermesi nedeniyle İcra ve İflâs Kanunu 138 ve 206. madde hükümleri gereği üst derecede yer alan alacaklının alacağının tamamı ödenmeden alt derecedeki alacaklılara ödeme yapılmaz²¹³.

Rehlinli alacağın temlik edilmesi veya aynı şekilde rehin karşılığında alınmış bir borcun nakli mümkün olup; bu işlemler rehin hakkını doğrudan etkilemektedir. Daha önce belirtildiği gibi taşınır rehni hakkı, asıl alacağa bağlı fer'î bir hak niteliğindedir²¹⁴. Alacağın temlik halinde fer'î hakların da temlik edene geçeceği yönündeki Borçlar Kanunu 168/I hükmü²¹⁵ gereğince taşınır rehni hakkı da temlik alan alacaklıya geçmektedir²¹⁶.

Borcun nakli (yüklenilmesi) durumunda, borcu nakil alan kişi eski borçlunun yerine geçmektedir. Fer'î haklar ilke olarak borçlunun değişmesinden etkilenmezler²¹⁷. Borcun naklinin fer'î haklara etkisini düzenleyen Borçlar Kanunu 176/I hükmünde “Borçlu değişmiş olsa bile borçlunun şahsına has olanlardan maada müteferri haklar, baki olur.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hüküm uyarınca taşınır rehninin de borcu yüklenene geçmektedir. Borcun yüklenilmesi durumunda taşınır rehninin durumunu rehni verenin bizzat borçlu veya üçüncü kişi olmasına göre ayrı ayrı incelemek gereklidir. Borçlu kendi malı üzerinde rehin kurduğunda, borcun yüklenilmesi durumunda taşınır rehni aynen devam eder. Eski borçlu takipte “rehin maliki üçüncü kişi” olarak takip edilir, kendisine bu suretle ödeme emri gönderilir²¹⁸.

²¹³ Bkz. yuk. § 1, C, VII.

²¹⁴ Bkz. yuk. § 1, C, IV.

²¹⁵ Anılan hüküm şöyledir: “Alacağın temlikinde, temlik eden kimsenin şahsına has olanlardan maada rüçhan hakları ve diğer müteferri haklar dâhil olur.”

²¹⁶ GÜRDOĞAN, s. 37; EREN, s.1191.

²¹⁷ EREN, s.1202.

²¹⁸ Bkz. aşa. § 4, E, I.

Ancak Borçlar Kanunu 176/II hükmü gereği, rehin veren üçüncü bir kişi ise, rehin hakkının devamı ancak bu kişinin borcun yüklenilmesine muvafakat etmesine bağlıdır. Kendi malı üzerinde başkasının borcu için rehin kuran üçüncü bu tarz teminatları borçlunun kişiliğini dikkate alarak vermektedirler²¹⁹.

C. Yetkili İcra Dairesi

Taşınır rehninin paraya çevrilmesi takibine ilişkin olarak kanunda ayrı bir yetki kuralı öngörülmemiş değildir. Bu nedenle rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takiplerde yetkili icra dairesi genel hükümlere göre belirlenecektir. Bu durumda ilâmsız takiplerde icra dairelerinin yetkilerini düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu 50. madde hükmü uygulama alanı bulacaktır.

İcra ve İflâs Kanunu 50/II hükmü “Para veya teminat borcu için takip hususunda Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nun yetkiye dair hükümleri kıyas yolu ile tatbik olunur. Şu kadar ki, takibe esas olan akdin yapıldığı icra dairesi de takibe salahiyetlidir.” şeklindedir. O halde İcra ve İflâs Kanunu 50. madde ve Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu hükümleri gereğince şu icra daireleri yetkilidir:

- a) Her dava, aleyhine dava açılan kişinin yerleşim yerinde görülebileceğinden, genel yetki kuralı çerçevesinde *borçlunun yerleşim yerindeki icra dairesi* (HUMK m. 9),
- b) Dava sözleşmenin ikame olunacağı yerde de açılabilirdiğinden ve söz konusu borcun para borcu olması karşısında Borçlar Kanunu 73. madde gereği alacaklıya götürülecek borçlardan olduğundan, *alacaklının yerleşim yerindeki icra dairesi* (HUMK m.10),
- c) *Alacak sözleşmesinin*²²⁰ *yapıldığı yerdeki icra dairesi* (İİK m. 50- HUMK m. 10). Sözleşmenin yapıldığı yerin yetkili olabilmesi için Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nun 10. maddesinde, davalı veya vekilinin dava zamanında orada bulunmaları şartı aranmaktadır. İcra ve İflâs Kanunu 50. maddede ise “ Para veya teminat borcu için takip hususunda Hukuk Usûllü Muhakemeleri Kanununun yetkiye dair

²¹⁹ EREN, s.1203.

²²⁰ Alacak ve rehin sözleşmesinin ayrı yerlerde yapılması mümkün olduğundan, İİK 50. madde uygulamasında hangi sözleşmenin dikkate alınacağı önemlidir. Öğretideki hâkim görüş, icra takibi alacağı elde etmek için yapıldığından alacak sözleşmesinin yapıldığı yerin esas alınması gerektiği yönündedir, bkz. GÜRDOĞAN, s. 38; UYAR, İİK Şerhi, s. 11909.

hükümleri kıyas yolu ile tatbik olunur. Şu kadar ki, takibe esas olan akdin yapıldığı icra dairesi de takibe yetkilidir.” denilerek bu şart kaldırılmıştır. Böylece İcra ve İflâs Kanunu 50. madde çerçevesinde, takip açılırken borçlu veya vekilinin orada olması aranmaksızın sözleşmenin yapıldığı yer icra dairesi de yetkili olacaktır.

Dikkat edilecek olursa takibin rehnin paraya çevrilmesi yoluyla olması yetkide bir farka neden olmamaktadır. İlâma bağlanmamış para alacaklarındaki yetki kuralları aynen burada da geçerlidir. Takibe konu edilen rehinli malın nerede olduğunun yetki kuralı açısından bir önemi yoktur.

Borçlu yukarıda yer verilen yetki kurallarına uyulmadığı düşüncesindeyse ödeme emrinin tebliğinden itibaren yedi gün içinde yetkiye açıkça itiraz etmelidir. Ayrıca yerleşmiş Yargıtay uygulaması gereği, borçlu itirazında yetkili icra müdürlüğünü göstermek zorundadır, birden fazla yetkili yer göstermesi de geçerlidir²²¹. Bu esaslar dâhilinde yapılan yetki itirazı sonucunda takip durur. Alacaklı, takibe devam edebilmek için genel haciz yolu ile yapılan takiplerde olduğu gibi borçlunun itirazını hükümsüz hale getirmelidir²²².

D. Takip Talebi

Rehnin paraya çevrilmesinde takip talebinin içeriği İcra ve İflâs Kanunu 145. maddede belirtilmiştir. Buna göre takip talebi ile ilgili genel hüküm İcra ve İflâs Kanunu 58. maddedekinden başka, rehin ilişkisine dair bazı hususlara da takip talebinde yer verilmesi gerekli kılınmıştır. İcra ve İflâs Kanunu 58. maddeye göre icra müdürlüğünden sözlü veya yazılı olarak takip talebinde bulunulması mümkündür²²³. Ancak ister yazılı ister sözlü olsun rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte, takip talebi İcra ve İflâs Kanunu 58 ve 145. maddelerdeki hususları bir arada içermelidir. İcra ve İflâs Kanunu m. 58’e göre yer alması gerekli genel kayıtlar aşağıdaki gibidir:

²²¹ 12. HD, 23.11.2006, E. 2006/18715, K. 2006/21913 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

²²² UYAR, Yetki-Görev, s. 87.

²²³ Anılan madde hükmü şöyledir: “Takip talebi icra müdürüne yazı ile veya sözlü olarak yapılır”.

- a) Alacaklı ve borçlunun kimlik ve adresleri bildirilmelidir.
- b) Alacağın Türk parası ile tutarı, eğer faiz isteniyorsa faizin miktarı ve işlemeye başladığı gün alacak belirtilmelidir.
- c) Alacak veya rehin hakkı bir belgeye dayanıyorsa bu belgenin ne olduğu belirtilerek, aslı veya onaylanmış örneği borçlu sayısından bir fazla olarak takip talebinin ekinde verilmelidir.

Rehin hakkından dolayı İcra ve İflâs Kanunu 145. maddeye göre olması gerekli kayıtlar ise şu şekildedir:

- a) Üzerinde rehin kurulanın ne olduğu takip talebinde yer almalıdır. Alacaklının ayrıca rehinli malı icra dairesine vermesi gerekmez. Ancak rehinli malın anlaşılır şekilde açıkça belirtilmesi gereklidir. İlâmsız takiplerde alacak ve rehin hakkı çoğu kez bir belgeye dahi dayanmadığı için bu husus daha bir önem kazanmaktadır. Ancak ilâmlı takipte de, sadece alacak hakkı ilâma bağlanmışsa ve aynı alacak için borçlunun birden fazla malı alacaklıda rehin olarak bulunuyorsa hangi rehin için takip yapıldığı bu suretle belli olur. İcra müdürü de takip kesinleşip satış aşamasına geldiğinde sadece bu malı satıp paraya çevirecektir.
- b) Alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi varsa bu hakka sahip olan kişinin adı, soyadı, adresi takip talebinde yer almalıdır. Hemen belirtelim ki bu husus *ihtiyaridir*; yani, alacaklının kendinden sonra gelen rehin hakkı sahibini takip talebinde belirtmemiş olması takibin iptalini gerektiren bir husus değildir²²⁴. Alacaklının art rehin hakkı sahibini belirtmesinin amacı icra dairesinin de İcra ve İflâs Kanunu 146. maddeye göre art rehin hakkı sahibi bu kişiye takip yapıldığını bildirerek kendi çıkarlarını korumasını sağlamaktır²²⁵.
- c) Rehin konusu malın mülkiyeti üçüncü kişiye aitse ya da sonradan üçüncü kişiye geçmişse bu kişinin adı, soyadı, adresi takip talebinde mutlaka belirtilmelidir. Bu bildirim amacını, İcra ve İflâs Kanunu 146. madde hükmüne göre bu kişiye de ödeme emri gönderilebilmesidir.

²²⁴ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 40; POSTACIOĞLU, s. 560; UYAR, İlâmlı Takip, s. 174.

²²⁵ Bkz: aşa. § 4, E, II.

Alacaklı takip talebini verdiğinde gerekli harçları ödemelidir. İcra harçları ile ilgili hükümler Harçlar Kanunu'nun ekindeki 1 sayılı Tarife'nin B kısmında yer almaktadır. Buna göre rehnin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan takip ister ilâmlı ister ilâmsız olsun Tarife'nin B kısmı I/1'e göre *maktu başvuru harcı* verilmelidir²²⁶. Ayrıca takibin konusu alacaktan dolayı, takip, değeri belli olan icra takibi grubuna girdiği için *nisbî harca*²²⁷ tâbidir. İncelemekte olduğumuz takip, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla *ilâmsız* takip olduğundan takibin açılışında *peşin harç*²²⁸ da ödenmelidir²²⁹. Peşin harcın miktarı genel haciz yolu ile takiplerde olduğu gibi takip değerinin %5'i oranındadır. Başvuru harcı ve peşin harç, adlarından da anlaşılacağı üzere takibin başında alınan harçlardır. Bunların dışında takibin sonunda, daha doğrusu icra dosyasından tahsilât yapıldıkça, tahsil edilen miktar üzerinden alınan harçlar vardır. Bunlar da *cezaevleri harcı*²³⁰ ile *tahsil harcı*dır.

Bu takipte tahsil harcının nasıl hesaplanacağı daha bir önem taşımaktadır. Çünkü genel haciz yolu ile yapılan takiplerde tahsil harcının oranı; Tarife'nin B kısmı I/3'ün a bendine göre hacizden önce ise % 3.6, b bendine göre satıştan önce ise %7.2 ve c bendine göre ise satıştan sonra %9 olarak üç temel evreye ayrılarak belirlenir. Rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takipte tahsil harcına ilişkin ayrı bir düzenleme yapılmamış, sadece c bendinde “haczedilen veya rehinli malların satılıp paraya çevrilmesi suretiyle tahsil olunan paralardan %9” oranında harç alınacağı belirtilmiştir. O halde rehinli malın satışı suretiyle tahsil edilen paralardan %9 oranında tahsil harcı alınacağı açıktır²³¹. Bu durumda, rehinli malın satışından önce

²²⁶ Tarife'nin maktu olarak tespit edilen başvuru harcı 2008 yılı için 14 YTL olup; maktu harçlar, Harçlar Kanunu mükerrer 138. maddeye göre, her yıl için belirlenen *değerleme oranına* göre artırılır.

²²⁷ Nisbî harç; üzerinden tahsil edileceği meblağın belli bir oranında alınan harçtır, bkz: **YILMAZ**, s. 506.

²²⁸ Peşin harç, Harçlar Kanunu'nun 29. maddesine göre, ilâmsız takiplerde, takip sonunda alınacak tahsil harcına mahsuben alınan %5 oranındaki harca denilmektedir, bkz: **BUDAK**, s. 165.

²²⁹ “Rehnin paraya çevrilmesi ile yapılan takip, hususî bir takip yolu olmakla beraber, ilâmsız takip mahiyetinde olduğundan, peşin harç alınması icap eder.” 16.02.1962 tarihli, 2726 sayılı Adalet Bakanlığı HİGM Genelgesi. (**UYAR**, İİK Şerhi, s. 11893).

²³⁰ Cezaevleri harcı, 2548 sayılı Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun'un 1. maddesine göre %2 oranında sadece alacaklıdan alınan bir harçtır.

²³¹ Aslında bu husus da çok net değildir. Şöyle ki, 12.04.1967 tarihli, 2726 sayılı Adalet Bakanlığı HİGM Genelgesi “Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takiplerde, alacağın teminatı olan şeyin haczi söz konusu olamayacağından bu türlü takiplerde alınacak tahsil harcının alacak ister ödeme veya icra emrinin tebliği üzerine ödenmiş, ister rehnin satılması suretiyle tahsil edilmiş olsun, sadece Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı Tarife'nin B kısmının 1/3-a bendine göre hesaplanması

yani ödeme emrinin tebliğinden sonra yapılan tahsilâtlarda, tarifenin hangi kısmına göre harç alınacağı sorusunun cevabı belirsizdir. Rehinli malın satışından öncesiyile ilgili ayrı bir düzenleme yapılmadığından genel haciz yolu ile yapılan takip için geçerli olan oranlar işin niteliğine uygun düştüğü nispette uygulanacaktır. Ancak rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takibin haciz yolu ile yapılan takipten ayrılan en önemli özelliği haciz işleminin olmamasıdır. İşte bu noktada a ve b bentlerinden hangisinin uygulanacağını tespit edilmesi gerekir.

Rehlin paraya çevrilmesinden önce yapılan işlem borçluya ödeme emri gönderilmesi olduğuna göre ve Adalet Bakanlığı'nın HİGM Genelgesi'nde "...tahsil harcının alacak ister ödeme veya icra emrinin tebliği üzerine ödenmiş, ister rehlin satılması suretiyle tahsil edilmiş olsun, sadece Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı Tarife'nin B kısmının 1/3-a bendine göre hesaplanması gerekmektedir" denilmek suretiyle ayırım yapılmadan²³² "a" bendinin uygulanması ifade edildiğine göre fikrimizce burada "a" bendinin uygulanarak %3.6 oranında tahsil harcı alınmalıdır.

Takip giderleri ise genel haciz yolu ile yapılan takiplerde olduğu gibi öncelikle alacaklı tarafından ödenir ve takip sonunda borçlunun haksız çıkması durumunda borçluya yükletilir²³³ (İİK m. 59 ve m. 138)²³⁴.

Alacaklının takip talebini alan icra memuru, alacaklının dayandığı rehin hakkının gerçekten var olup olmadığını inceleyemez²³⁵. Ancak alacaklının takip

gerekmektedir." hükmünü içermektedir. Genelgede, Tarife'nin B kısmının 1/3-c bendinde "haczedilen veya rehinli malların satılıp paraya çevrilmesi suretiyle tahsil olunan paralardan" şeklinde ifade edilen ve %9 oranında harç alınmasını öngören hükmü yok sayılmaktadır. Ancak Tarifenin net ifadesi karşısında rehlin satılması suretiyle tahsil elden paralardan %9 oranında tahsil harcı alınması gerektiğini düşünüyoruz.

²³² Rehlin satılması suretiyle tahsil olunan paralarda "a" bendinin değil, "c" bendinin uygulanması gerektiği, yani %9 oranında tahsil harcı alınması gerektiği yönünde, bkz: yuk. dn.233.

²³³ **BUDAK**, s. 167.

²³⁴ Rehlin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan takiplerin müşterek hükmü olan İİK'nun 151. maddesinde, genel haciz yolu ile yapılan takiplerdeki paylaştırmaya ilişkin 138. maddenin uygulanacağı açıkça belirtilmişken, takip masrafları konulu 59. maddeye herhangi bir atıf yapılmamıştır. Ancak İİK 59. maddenin de uygulama alanı olduğu kuşkusuzdur. Çünkü 138 madde, malın satışı sonunda elde edilecek paradan öncelikle haciz (incelemekte olduğumuz takip için haciz aşaması olmadığından bu masraf yoktur) ve satış masraflarının alınacağını belirtmektedir. İşte kanun maddesinde, paylaştırmaya başlamadan önce bu satış masrafları alınacak buyrulduğuna göre bu parayı, masrafi yapan alacaklının alacağı ve bu paranın ana borçtan düşülmeyeceği, dolayısıyla borçluya yükletilmiş olduğu anlaşılmaktadır. İİK 59. madde hükmü de 1. fıkrasında takip masraflarının borçluya ait olduğunu, ancak alacaklının avans olarak yatırmasını gerektiğini ve alacaklının icra dosyasına ödenen ilk paradan yapmış olduğu masrafi alma hakkı olduğunu düzenlemektedir. Bu durumda 138. madde satış halinde haciz ve satış masraflarını düzenlemektedirken; 59. madde genel olarak takip masraflarına ilişkin hüküm içeren genel bir düzenleme niteliğindedir ve rehlin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takiplerde de uygulanacağı açıktır.

talebinden ya da beyanından *rehin hakkının mevcut olmadığı* açık ve kesin olarak anlaşılıyorsa, bu durumda icra memuru rehlin paraya çevrilmesi yoluna ilişkin takip talebini reddedebilir. Alacaklı bu red kararına karşı koymak istiyorsa, şikâyet yoluna başvurabilir. İcra müdürlüğü reddetmeyip de borçluya ödeme emri gönderirse, bu halde de borçlu işlemi şikâyet²³⁶ edebilir.²³⁷

E. Ödeme Emri ve İhbarname Gönderilmesi

Alacaklının takip talebinde bulunmasından sonra icra müdürü tarafından yapılacak işlem borçluya ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye ödeme emri gönderilmesidir. Ayrıca alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi varsa ona da takip talebinde bulunulduğunu bir ihbarname ile bildirecektir (İİK m.146).

I. Ödeme Emri Gönderilmesi

Ödeme emri ile ilgili bu hususlar, İcra ve İflâs Kanunu 146. madde hükmünde düzenlenmiştir. İcra memuru alacaklının talebini aldıktan sonra buna uygun ödeme emri düzenleyerek borçluya ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye göndermelidir.

Borçluya gönderilecek ödeme emrinde öncelikle takip talebinde yazılı hususlar yer alır. Ayrıca, takibin rehin hakkına dayanması bakımından genel haciz yolu ile yapılan takipteki ödeme emrinden; ilâma bağlı olmaması nedeniyle borçlunun itiraz etmesinin mümkün olması bakımından da rehlin ilâmlı olarak paraya çevrilmesindeki icra emrinden farklı hususlar içermektedir.

Ödeme emrinde öncelikle takip talebinde yer alan hususlar yazılır. Bunlar takiple ilgili bilgilerdir. Ayrıca borçluya ihtar edilen hususlar vardır ki, ödeme emrinin asıl bu kısmı genel haciz yolu ile yapılan takiplerden önemli farklılıklar içermektedir. Ödeme emrindeki borçluya yönelik ihtarları şu şekilde sıralayabiliriz:

²³⁵ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 41; ÜSTÜNDAĞ, s.313; UYAR, İİK Şerhi, s. 11932; ÜLKÜ, s. 127.

²³⁶ Buradaki şikâyet, alacaklının beyanından rehin hakkının doğmadığı açıkça anlaşıldığı halde icra memuru tarafından rehlin paraya çevrilmesi yoluna ilişkin olarak ödeme emri gönderilmesi hususundadır. Bu nedenle rehin hakkının varlığına karşı yapılan itirazdan farklıdır. Ancak borçlunun bu şikâyeti yapabileceği durumda rehin hakkı da var olmadığından bu durumda rehin hakkına itiraz ile icra memurunun eylemini şikâyet yolu arasında hakların yarışması söz konusudur.

²³⁷ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 41; UYAR, İİK Şerhi, s. 11932

- a) Borcun²³⁸ *onbeş gün içinde ödenmesi gerektiği*: Genel haciz yolu ile yapılan takiplerde yedi gün olan ödeme süresi burada onbeş güne çıkarılmıştır. Öğretide bunun nedeni, nasılsa haciz safhasına gerek duyulmayacağı için, yani takip uzamayacağı için borçluya parayı bulabilmesi için yeterli zamanı tanımak şeklinde açıklanmıştır²³⁹.
- b) Yedi gün içinde itiraz edilemez ya da onbeş gün içinde borç ödenmezse alacaklının *rehnin satışını talep edebileceği* ihtarı: Ödeme süresi onbeş gün olduğu halde itiraz süresi genel haciz yolu ile yapılan takiplere uygun olarak yedi gün ile sınırlı tutulmuştur.
- c) Yedi gün içinde *açıkça rehin hakkına itiraz edilmez ise*, alacaklının rehin hakkının artık bu takip bakımından tartışma konusu yapılamayacağı ihtarı: Bu husus İcra ve İflâs Kanunu 147/I hükmünde, “Rehin hakkına açıkça itiraz edilmemişse, alacaklının rehin hakkı takip safhası içinde artık tartışma konusu olamaz” şeklinde belirtilmiştir. Buna göre borçlu sadece itiraz etmişse bunun borca itiraz olduğu kabul edilecek ve rehin hakkı kesinleşmiş olacaktır²⁴⁰.
- d) Sırf rehin hakkına itiraz edildiği takdirde, alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek, *takibin haciz yolu ile devamını isteyebileceği* ihtarı: İcra ve İflâs Kanunu 147/II hükmünde alacaklıya takibe devam edebilmesini kolaylaştırıcı böyle bir seçim hakkı verilmiştir. Çünkü borçlunun sadece rehin hakkına itiraz etmesi, alacaklının alacak hakkını, yani borcunu kabul ettiğinin göstergesidir ve bu durumda alacak hakkı bakımından takip kesinleşmiştir²⁴¹. Alacak bakımından takip kesinleştiği için, borçlunun takibi uzatmak için kötü niyetli olarak rehin hakkına itiraz etmesi karşısında kanun koyucu alacaklıya böyle bir hak tanımıştır.
- e) Takibin dayandığı senet altındaki imza borçluya ait değilse, yedi günlük itiraz süresi içinde imzaya açıkça itiraz etmesi, aksi halde icra takibinde

²³⁸ Borç ifadesi sadece rehin karşılığında alınan borcu değil; takip giderleri, faiz vb. tüm fer’ileri kapsar.

²³⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 42; POSTACIOĞLU, s. 560; UYAR, İİK Şerhi, s. 11932; ÜLKÜ, s. 130.

²⁴⁰ POSTACIOĞLU, s. 561; ÜSTÜNDAĞ, s. 315; ÜLKÜ, s. 130.

²⁴¹ POSTACIOĞLU, s. 561; ÜSTÜNDAĞ, s. 316; ÜLKÜ, s. 130.

imzanın borçludan sadır sayılacağı ihtar: Bu ihtar aslında takibin rehin yoluyla olmasından kaynaklanan özel bir durum değildir. Genel haciz yolu ile takipte olduğu gibi rehlin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takipte de, borçlunun ileri sürdüğü itiraz sebepleri ile bağlı olduğu kuşkusuzdur. Bu nedenle bu ihtar da yer verilmelidir²⁴².

Rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte borçlunun herhangi bir malvarlığı değeri haczedilemeyeceğinden ödeme emrinde mal bildirimine ilişkin her hangi bir ihtar yer almaz. Ancak alacaklı, yukarıda açıklanan esaslar dâhilinde, takibe haciz yoluyla devam etmek istediğinde borçluya tekrar ödeme emri tebliğ edilmez. Borçluya mal bildiriminde bulunması için davet kâğıdı tebliğ edilerek; davet kâğıdının tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde, İcra ve İflâs Kanunu 74. madde hükümleri gereğince mal beyanında bulunması ihtar olunur²⁴³.

II. İhbarname Gönderilmesi

Alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi varsa İcra ve İflâs Kanunu 146. maddeye göre, icra dairesi bu kişiye takip yapıldığını bir ihbarname ile bildirir. Bu bildirim amacını art rehin hakkı sahibi kişinin takipten haberdar edilerek kendi yararına gerekli önlemleri alabilmesini sağlamaktır.

Art rehin hakkı sahibi, bildirimden sonra ihaleye katılarak veya müşteri bulup yüksek fiyata satılmasını sağlayarak kendi menfaatini koruyabilir²⁴⁴. Bu nedenle rehlin paraya çevrilmesi yolu ile ilâmsız takiplerin takip talebinde alacaklının art rehin hakkı sahibinin adı, soyadı ve adresini bildirmesi öngörülmüştür²⁴⁵. İşte alacaklı art rehin hakkı sahibini icra müdürüne bildirmediğinden icra müdürü de art rehin hakkı sahibine bildirim yapamazsa, takipten haberi olmayan art rehin alacaklısı bu nedenle uğradığı zararı takip yapan rehin alacaklısından talep edebilir²⁴⁶, ancak

²⁴² **KURU**, s. 847; **UYAR**, İİK Şerhi, s. 11934.

²⁴³ “takip dosyasında menkul rehlinin paraya çevrilmesi yoluyla takip talebinde bulunulduğu, sanığa gönderilen örnek 50 ödeme emrinde mal beyanında bulunulmasının talep edilmediği, takibin haciz yoluyla devamına karar verilmesi halinde mal beyanında bulunulmasının isteneceği hususunun ihtar edildiği, o halde sanığın mal beyanında bulunma zorunluluğunun bulunmadığı...” Y16.HD, 16.3.2004, E. 2003/13126, K. 2004/4305 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

²⁴⁴ **GÜRDOĞAN**, Türk-İsviçre, s. 40.

²⁴⁵ Bkz: yuk. § 4, D.

²⁴⁶ **MARTİN**, s. 331; **GÜRDOĞAN**, Türk-İsviçre, s. 40; **POSTACIOĞLU**, s. 560; **UYAR**, İlâmlı Takip, s. 174.

takibin iptalini isteyemez. Alacaklı art rehin hakkı sahibini icra müdürüne bildirmiş olup da icra müdürü bu kişiye bildirim yapmamışsa, bu halde icra müdürü art rehin hakkı sahibinin zararını ödemekle yükümlü olur²⁴⁷.

İcra müdürü ihbarnamenin tebliğ giderini alacaklıdan alır²⁴⁸. Alacaklı bu masrafi vermekten kaçınırsa ihbarname gönderilemez ve az önce yukarıda değinildiği gibi alacaklı, art rehin hakkı sahibinin kendisine bildirim yapılmadığından dolayı uğradığı zararını ödemek zorunda kalır.

Alacaklının icra müdürlüğü aracılığı ile değil de, doğrudan doğruya kendisi de bildirimde bulunabilir²⁴⁹, yeter ki art rehin hakkı sahibini menfaatini korumaya elverişli zaman ve şekilde haberdar etmiş olsun.

Borçlunun bir taşınır üzerinde ikinci bir rehni kurması, Türk Medeni Kanunu 941. madde hükmüne göre, art rehni ilk rehin hakkı sahibine bildirmesi şartına tâbidir. Bu hükümlerle, borçlunun art rehin kurması için, ön sıradaki rehinli alacaklıya, kendi alacağı ödendikten sonra rehnedileni, alt sıradaki rehinli alacaklıya teslim etmesinin bildirilmesi zorunlu sayılmıştır. Bu nedenle takip yapan alacaklı, kendinden sonra gelen rehin hakkı sahibinin varlığını bilmediğini iddia edemez²⁵⁰. Bu vesileyle ön sıradaki alacaklı art rehin hakkı sahibi ile ilgili bilgilere sahip olmaktadır.

İcra takibi yapanın art rehin hakkı sahibi olması da mümkündür. Kanunda bu konuda bir düzenleme olmamakla birlikte, bu durumda da takip yapan rehin alacaklısının kendinden önce rehin hakkı olan kişiye bildirim yapması gerekecektir. Özellikle paraya çevrilmesi talep edilen rehin konusu malın kendinden önceki rehin alacaklısının elinde olduğu düşünüldüğünde bu bildirim kaçınılmazdır²⁵¹.

F. Takibin Kesinleşmesi

Ödeme emrinin borçluya ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye tebliğ edilmesinden sonra, bu kişiler üç farklı şekilde davranabilirler: İlk ihtimal borcu

²⁴⁷ ÜLKÜ, s. 79.

²⁴⁸ UYAR, İİK Şerhi, s. 11933.

²⁴⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 40.

²⁵⁰ MARTİN, s. 331.

²⁵¹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 40; UYAR, İlâmlı Takip, s. 174; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 199.

ödeyebilirler, ikinci olarak ödemede ve itirazda bulunmazlar ki bu durumda takip kesinleşir ya da son ihtimal olarak yedi gün içinde itiraz edebilirler.

I. Borcun Ödenmesi

Borçlu veya rehin maliki üçüncü kişi dosya borcunu ödeyerek takibi sonlandırabilirler. Bu durumda alacaklıya alacağı tüm fer'ileriyle birlikte ödenir ve rehin satılarak paraya çevrilmesi işlemine gerek kalmaz. Eğer rehin maliki üçüncü kişi borcu ödemişse ödediği oranda borçluya karşı alacaklının haklarına halef olur²⁵².

İcra takibinin ödeme işlemiyle sonlanması için ödeme kayıtsız şartsız yapılmalıdır²⁵³. Örneğin, borçlu veya rehin maliki üçüncü kişi rehin konusu malın kendilerine ve icra dairesine teslimi şartıyla ödeme yaparlarsa bu ödemeye takip sona ermez. Rehin konusu malın iadesi maddi hukuku ilgilendiren bir husus olup; takip hukukunda bu konuda yapılabilecek bir şey yoktur. Zaten rehin konusu mal da alacaklının elinde olup; icra dairesinin alacaklıyı teslimine zorlaması düşünülemez. Kanunla icra memuruna böyle bir yetki verilmiş de değildir²⁵⁴. Ancak öğretide İcra ve İflâs Kanunu'nun m. 144/I hükmüne²⁵⁵ kıyasen icra dairesinin rehin borçluya iade edilmek üzere teslimini alacaklıdan istemesi gerektiği savunulmuştur. İcra ve İflâs Kanunu m. 144. hükmündeki durumda, senet takip talebiyle birlikte icra dairesine verilmiş olup, rehin paraya çevrilmesi yoluyla takibe kıyasen uygulanması uygun düşmemektedir²⁵⁶. Bu nedenle rehin konusu malın iadesini isteyen borçlunun yapacağı tek şey dosya borcunu kayıtsız şartsız ödemiş olmaktır. Çünkü alacağına kavuşmuş olan alacaklının Türk Medeni Kanunu 944. madde çerçevesinde rehin hakkı kendiliğinden düşmekte ve rehin konusu malı iade borcu doğmaktadır. Buna rağmen alacaklı iadede kaçındığında artık maddi hukuka ilişkin nedenlerle borçlu ve rehin maliki üçüncü kişinin uğradığı zarardan sorumluluğu gündeme gelecektir²⁵⁷.

Borçlunun taksitlendirme talep edebilmesi konusu, rehin paraya çevrilmesi yoluyla takip bakımından tartışmalıdır. İcra ve İflâs Kanunu 150g maddesinde, rehin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takibe kıyasen uygulanacak genel hükümler

²⁵² UYAR, İİK Şerhi, s. 11937.

²⁵³ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 43; POSTACIOĞLU, s. 564.

²⁵⁴ CANSEL, s. 229, dn. 118.

²⁵⁵ Anılan hüküm şöyledir: "Alacağı tamamen ödenmiş olan alacaklıya ait senet icra dairesince borçluya verilir".

²⁵⁶ CANSEL, s. 229, dn. 118.

²⁵⁷ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 43.

belirtilirken taksitle ödemeyi düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu 111. maddeye atıf yapılmamıştır. Bu nedenle rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte taksitlendirmenin mümkün olup olmadığı²⁵⁸ tartışma konusu olmuştur²⁵⁹. Ancak İcra ve İflâs Kanunu 111. maddede 4949 sayılı kanunla yapılan değişiklikle tartışma önemini yitirmiştir. Çünkü hükmün eski halinde, borçlu ile alacaklının borcun taksitlendirilmesi için icra dairesinde yapacakları sözleşme veya sözleşmelerin devamı süresince 106. maddedeki (genel haciz yoluyla yapılan takibe göre satış isteme süresi) sürelerin işlemeyeceği düzenlenmişken, değişiklikle 150e hükmündeki sürelerin de (rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte satış isteme süreleri) işlemeyeceği belirtilmiştir. Bu da kanun koyucunun rehinli takiplerde taksitlendirmeyi mümkün gördüğünün çok açık bir göstergesidir²⁶⁰.

Taksitlendirme mümkün görüldüğünde, “taksitlendirme teklifinin kabulü için borçlunun borca yeter miktarda malının haczedilmiş olması koşulunun” nasıl sağlanacağı üzerinde durulmalıdır. Öğretide yasa değişikliğinden önce de taksitlendirmeyi kabul eden görüş, icra memurunun rehinli malın kıymetini takdir ederek, borca yeter miktarda olduğunu anlaması halinde teklifi kabul etmesi gerektiği yönündedir²⁶¹. Buna göre icra memuru malın değerini takdir etmeli ve İcra ve İflâs Kanunu 111. maddedeki diğer şartların da gerçekleşmiş olması halinde teklifi kabul etmelidir.

Ayrıca belirtelim ki, borçlu ve rehin maliki üçüncü kişinin dosya borcunu ödemeleri için kendilerine verilen onbeş günlük süreden sonra da her zaman ödeme yaparak rehlin satışını önlemeleri mümkündür²⁶². Bu onbeş günlük süre alacaklının takibin devamını isteyemeyeceği ve dolayısıyla rehlin satışını da talep edemeyeceği süredir.

²⁵⁸ Hemen belirtelim ki, alacaklı ile borçlunun İİK 111. madde dışında, istedikleri şartlarda taksitlendirme anlaşması yapmaları her zaman mümkündür. Burada kastedilen icra dairesi ve alacaklının kabul etmek zorunda olduğu taksitlendirme teklifidir

²⁵⁹ *Gürdoğan* tarafından, mehzaz kanunda İİK 111. madde hükmünü karşılayan maddeye atıf yapılmış olması dolayısıyla, bizim hukukumuz açısında da uygulanabileceği savunulmuşken (*GÜRDOĞAN*, Türk-İsviçre, s. 42- 43.), *Postacioğlu* ve *Uyar*, taksitlendirmeye ilişkin İİK 111. maddeye atıf yapılmadığı için taksitlendirmenin mümkün olmadığını savunmuşlardır (*POSTACIOĞLU*, s. 581, dn. 24; *UYAR*, Rehin, s. 143.).

²⁶⁰ Nitekim *Uyar* tarafından da değişiklik doğrultusunda taksitlendirme geçerli kabul edilmiştir (*UYAR*, İİK Şerhi, s. 12421.).

²⁶¹ *GÜRDOĞAN*, Türk-İsviçre, s. 43.

²⁶² *GÜRDOĞAN*, Türk-İsviçre, s. 42; *POSTACIOĞLU*, s. 564.

II. Ödememe ve İtiraz Etmeme

Borçlu veya rehin maliki üçüncü kişi kendilerine ödeme emrinin tebliğinden sonra yedi gün içinde itiraz etmediklerinde ve onbeş gün içinde ödeme yapmadıklarında²⁶³ aleyhlerine başlatılan icra takibi kesinleşir. Takibin kesinleşmesiyle alacaklı İcra ve İflâs Kanunu'nun m. 150e hükmüne göre satış isteyebilir.

III. Ödeme Emrine İtiraz Edilmesi

1. Genel Olarak

Alacağın rehinle temin edilmiş olmasının takibe en önemli etkilerinden biri de hem alacak hakkının hem rehin hakkının ayrı ayrı veya birlikte itiraz konusu olabilmeleridir. Borçlunun itiraz hakkı olduğu kadar, rehin maliki üçüncü kişinin²⁶⁴ de borçlununkiyle eşdeğerde ve bağımsız olarak itiraz hakkı vardır²⁶⁵. Borçlu veya malikten birinin itiraz etmemiş veya itirazının kaldırılmış olması bir diğerinin itirazını geçersiz kılmaz. Takip bunlardan birine karşı kesinleşse bile diğerine karşı da kesinleşmeden satış istenemez²⁶⁶. Kendilerine ödeme emri tebliğ edilen bu kişiler için itiraz süresi her birine kendilerine tebliğden itibaren ayrı olarak işler. Aşağıda ayrıntılı şekilde incelenecek olan itiraz nedenleri, itirazın hükümden düşürülmesi konularında borçlu için ifade edilen hususlar rehin maliki üçüncü kişinin itirazı bakımından da geçerlidir.

İcra ve İflâs Kanunu 147/I. maddede rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte ödeme emrine itiraz hakkında İcra ve İflâs Kanunu 62 ila 72. maddelerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte rehinli takipte itiraz bakımından bazı özellikler mevcuttur ki, İcra ve İflâs Kanunu 147/II' de bunlar da ayrıca düzenlenmiştir. Hükme göre; rehin hakkına açıkça itiraz edilmemişse rehin hakkı artık takip safhası içinde tartışma konusu olamaz ve sırf rehin hakkına itiraz

²⁶³ Kısmi ödeme halinde ödenen miktar kadar takip sonuçlanır. Ödenmeyen kısım için ise kesinleşir ve devam eder. Borcun tamamı ödenmemiş olduğu için takibin kesinleşmesiyle alacaklı rehnin satışını talep edebilir.

²⁶⁴ İİK 146. maddeye göre rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapıldığı kendisine bildirilen art rehin hakkı sahibinin itiraz hakkı yoktur. Zaten kendisine ödeme emri tebliğ edilmemektedir.

²⁶⁵ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s.201; UYAR, İİK Şerhi, s. 11938.

²⁶⁶ UYAR, İİK Şerhi, s. 11938.

olunduğu takdirde, alacaklı, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek takibin haciz yolu ile devamını isteyebilir.

İcra ve İflâs Kanunu 62 ila 72. maddeler çerçevesinde rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte de,

- Ödeme emrine itiraz süresi yedi gündür, itiraz yazılı veya sözlü olarak yapılabilir (İİK m. 62/I).
- İtiraz takibin yapıldığı icra dairesinden başka bir icra dairesine yapılırsa masrafi borçludan itirazla birlikte alınarak, itiraz yetkili icra dairesine ulaştırılır. Alınmayan masraftan icra memuru şahsen sorumludur (İİK m. 62/I).
- Gideri alacaklının yatırdığı avanstaki karşılanmak suretiyle, üç gün içinde itiraz edildiğine dair bir muhtıra alacaklıya tebliğ edilir (İİK m. 62/II).
- İtiraz eden borçlu veya vekili, itirazla birlikte yurt içinde bir adres göstermek ve sonraki adres değişikliklerini bildirmek zorundadır (İİK m. 62/III).
- Kısmî itiraz geçerlidir, ancak bunun cihet ve miktarı açıkça gösterilmelidir (İİK m. 62/IV).
- Senetteki imza açıkça reddedilmezse borçlunun imzayı kabul ettiği varsayılır (İİK m. 62/V).
- Borçluya itiraz ettiğine dair parasız ve pulsız bir belge verilir (İİK m. 62/VI).
- İtiraz sırasında belirtilen sebepler değiştirilemez ve genişletilemez. İtiraz sebebini bildirme mecburiyeti yoktur, ancak sebep bildirilmemişse itirazın kaldırılması duruşmasında ancak senet metninden anlaşılan sebepler ileri sürülebilir (İİK m. 63).
- İtiraz alacaklıya ait ödeme emri nüshasına kaydedilir (İİK m. 64).
- Gecikmiş itiraz mümkündür. Yani borçlu kusuru olmaksızın bir mani sebebiyle süresi içinde itiraz edememişse paraya çevirme işlemi bitinceye kadar itiraz edebilir (İİK m. 65).
- Süresinde yapılan itiraz neticesinde takip durur. Borçlunun kısmî itirazı halinde kesinleşen miktar üzerinde takibe devam edilir (İİK m. 66/I).

- İtiraz süresinde değilse alacaklının talebi üzerine icra memuru takibe devam eder (İİK m. 66/I).
- Ayrıca itirazın hükümden düşürülmesi, merci kararıyla takibin iptali veya taliki, menfi tespit ve istirdat davalarına ilişkin İcra ve İflâs Kanunu 67 ile 72. maddeler de genel haciz yolu ile takipteki gibi aynen uygulanacaktır. İtiraz sebeplerine ve alacaklının elindeki belgelere göre itirazın hükümsüz bırakılması süreci şekillenecektir. Alacaklı icra mahkemesinde itirazın geçici ya da kesin kaldırılmasını veya genel mahkemede itirazın iptalini sağlamak suretiyle itirazı hükümsüz bıraktığında rehlin satışını talep edebilecektir.

2. İtirazın Türleri

Yukarıdaki esaslar dâhilinde itiraz eden borçlunun (varsa rehin maliki üçüncü kişinin) itirazı üç şekilde olabilir: Sadece borca (alacak hakkına) itiraz, sadece rehin hakkına itiraz ya da her ikisine birden itiraz. Bu itirazlardan hangisi kim tarafından (borçlu ya da rehin maliki üçüncü kişi) yapılırsa yapılsın bir önemi yoktur, süresinde yapılan her itiraz sonucunda takip duracaktır.

Ayrıca belirtelim ki borçlunun takip kesinleştikten sonraki bir zamanda meydana gelmiş olan nedenlerden dolayı İcra ve İflâs Kanunu m. 71. hükmüne göre icra mahkemesinden icranın geri bırakılmasını talep etmesi her zaman mümkündür. Buna göre borçlu takip açıldıktan sonra borcun sona erdiği iddiasıyla takibin iptali²⁶⁷, ya da kendisine ödeme için alacaklı tarafından süre verilmiş olması nedeniyle icranın ertelenmesi hakkında bir karar verilmesi için icra mahkemesine başvurabilir.

a. Sadece Borca İtiraz Edilmesi

Sadece borca itiraz edilmesi neticesinde alacaklının rehin hakkı artık takip safhası içinde tartışılmaz (İİK m. 147/II). Zaten borçlu alacak hakkına itiraz ederken rehin hakkının varlığını susma yoluyla ya da açıkça kabul etmiştir²⁶⁸. Borca itiraz borcun hiç doğmadığı, borcun ödeme, takas vb. bir nedenle sona ermiş olduğu

²⁶⁷ İİK 71. madde hükmüne göre takibin iptali talep edebilecek bir diğer neden de borcun zamanaşımına uğradığı iddiasıdır. Ancak BK 138. madde gereği, alacak zamanaşımına uğramış olsa bile, alacaklının rehin hakkından alacağını tahsil etme hakkı bulunduğundan borçlunun bu iddiasının bir hükmü olmayacaktır.

²⁶⁸ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 45.

şeklinde olabilir. Ancak zamanaşımına uğramış olduğu nedeniyle itiraz edilemez. Çünkü Borçlar Kanunu 138. madde gereği taşınır rehninde alacak zamanaşımına uğramış olsa bile, alacaklı rehinden hakkını alabilir. Borca kısmen itiraz edilmesi durumunda, sadece itiraz edilen miktar kadar takip durur, kalan miktar için takibe devam edilir. Borçlunun rehin hakkına açıkça itiraz etmeden, sadece “itiraz ediyorum” gibi ifadelerle itiraz etmesi durumunda bu itiraz borca itiraz olarak kabul edilir²⁶⁹.

Aslında, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte borca itiraz ifadesini, genel haciz yolu ile yapılan takiplerdekiyle aynı düşünmemek gerekir. Şöyle ki; genel haciz yolu ile yapılan takiplerde itiraz nedenleri temel olarak ikiye ayrılır: Borca ve imzaya itiraz. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takiplerde ise, rehin hakkına itiraz edilmesi karşısında bir bütünlük arzettiğinden imzaya itiraz ve borca itiraz hususları “borca itiraz” şeklinde ifade edilir. Bu nedenle incelemekte olduğumuz ilâmsız takibin dayanağı bir senet olduğunda, borçlu senetteki imzanın kendisine ait olmadığını düşünüyorsa imzaya itiraz edebilmektedir. İmzaya itirazı yine genel haciz yolu ile yapılan takiplerde olduğu gibi açıkça yapmalıdır (İİK m. 60/II, b.3; . 62/V). Rehnin paraya çevrilmesi suretiyle takipte, bu şekilde imzaya itiraz eden borçlunun itirazında “borca itiraz” başlığı altında anlatılanlar geçerlidir. Bu nedenle, borçlu sadece imzaya itiraz ettiğinde alacaklının rehin hakkı artık takip içinde tartışma konusu yapılamayacaktır.

b. Sadece Rehin Hakkına İtiraz Edilmesi

Borçlu, borcu açıkça veya zımnen kabul ederek sırf rehin hakkına itiraz edebilir. Ancak rehin hakkına itirazın açıkça olması gereklidir (İİK m. 147/II). Rehin hakkının geçerli şekilde doğmadığı, sona ermiş olduğu, rehin konusu malın alacaklıya ariyet olarak verildiği, rehin konusu eşyanın zorla alındığı şeklindeki beyanlar rehin hakkına itirazdır²⁷⁰. Sadece rehin hakkına itiraz edilmesiyle alacak bakımından takip kesinleşmiş olur²⁷¹.

Alacaklı, borçlunun vaki itirazını kaldırarak takibe (rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takibe) devam edebilir. Ancak alacak hakkının borçlu tarafından

²⁶⁹ ÜSTÜNDAĞ, s. 315.

²⁷⁰ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s.205; UYAR, İİK Şerhi, s. 11938.

²⁷¹ POSTACIOĞLU, s. 561; ÜSTÜNDAĞ, s. 316; ÜLKÜ, s. 130.

kabulüyle alacak bakımından takibin kesinleşmiş olması karşısında kanun koyucu alacaklıya bir seçimlik hak tanımayı uygun görmüştür. Buna göre alacaklı, rehin hakkına yapılan itirazı hükümden düşürmeden, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yaptığı takipten vazgeçerek, takibin haciz yoluyla devamını isteyebilir.

Alacaklı bu seçimlik hakkını kullandığında takibe aynı dosya üzerinden devam edilecek, borçluya yeniden ödeme emri gönderilmeyecektir. Yalnız borçluya ilk gönderilen ödeme emrinde, o sırada haciz ihtimali gündemde olmadığı için mal bildirimde bulunmaya ilişkin bir ihtar yer almaz. Alacaklı takip tarzını bu şekilde değiştirdiğinde, borçluya mal bildiriminde bulunması için davet kâğıdı tebliğ edilir. İcra ve İflâs Kanunu 147/II hükmünde bu husus açıkça düzenlenerek borçluya mal bildiriminde bulunması için yedi günlük süre verilmiştir. Takip kesinleşmiş olduğundan alacaklının haciz talep edebilmesi için bu yedi günlük süreyi beklemesi gerekmez²⁷². Ancak borçlunun haczedilecek malvarlığı bilinmiyorsa, mal bildiriminde bulunması beklenebilir. Bu durumda bile, rehin konusu mal borçluya aitse alacaklı tarafından haczi talep edildiğinde haczedilebilecektir²⁷³. Alacaklı bu şekilde haciz yoluyla takibe devam etme kararı aldığı anda rehin hakkından feragat etmiş sayılmaz, feragat edilen husus rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takiptir²⁷⁴.

Alacaklının bu seçimlik hakkını ne zaman kullanacağı konusunda kanunda bir düzenleme yoktur. Alacaklının ödeme emri kuvvetini koruduğu sürece bu hakkı kullanabileceğini kabul etmek gerekir. Çünkü bu seçimlik hakkın temelini, borçluya gönderilen ödeme emri sonucunda *alacak hakkının kesinleşmiş olması* ilkesi oluşturur. Bu nedenle ödeme emri İcra ve İflâs Kanunu 78. madde doğrultusunda kuvvetini koruduğunda, yani ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir sene geçmemişse, alacaklı bu hakkını kullanabilir. Hatta önce itirazın hükümden düşürülmesi talebinde bulunan alacaklı bu talebi reddedildiğinde ya da talebi sonuçlanmadan bu yoldan vazgeçtiğinde de yine bu haktan yararlanabilecektir²⁷⁵. Alacaklının bu şekilde hareket etmesi için kanunî bir engel mevcut değildir. Yeter ki ödeme emri için haciz talep edilebilir olsun.

²⁷² GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 46; BERKİN, s. 152; POSTACIOĞLU, s. 562.

²⁷³ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 46; BERKİN, s. 152.

²⁷⁴ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 46; BERKİN, s. 152; POSTACIOĞLU, s. 562.

²⁷⁵ POSTACIOĞLU, s. 563.

c. Borca ve Rehin Hakkına Birlikte İtiraz Edilmesi

Borçlunun hem rehin hakkına hem de alacağa itiraz etmesi mümkündür. Bu itiraz nedenleri borca ve rehin hakkına karşı yapılan itiraz nedenleri ile aynıdır. Alacaklının takibe devam edebilmesi için her iki itirazı da hükümden düşürmesi gereklidir.

Alacaklının iki itirazı birden hükümden düşürmesi takibe “rehnin paraya çevrilmesi yoluyla” devam edebilmesi içindir. Alacaklı dilerse İcra ve İflâs Kanunu 147/II maddesinde düzenlenen seçimlik haktan yararlanabilir. Yani sadece borca yapılan itirazı hükümden düşürerek rehine yapılan itiraza karşı koymayabilir. Böylece alacak bakımından takip kesinleşmiş olduğundan İcra ve İflâs Kanunu 147/II hükmündeki şartlar da sağlanmış olur ve alacaklı takibin haciz yoluyla devamını talep edebilir²⁷⁶.

3. İtirazın Hükümden Düşürülmesi

Borçlu ve rehin maliki üçüncü kişinin yukarıdaki esaslar çerçevesinde yapmış oldukları itirazlarının hükümden düşürülmesi tıpkı genel haciz yoluyla takipteki gibi ya icra mahkemesinden itirazın geçici veya kesin olarak kaldırılması ya da genel mahkemeden itirazın iptali talepli dava ile olur.

Bu sürecin genel haciz yolu ile takipten bir farkı olmadığı için kısaca değinmek gerekirse, itiraz üzerine takibe devam edilebilmesi için itirazın hükümden düşürülmesi gereklidir. Bunun için alacaklı, icra mahkemesinden *itirazın geçici olarak kaldırılmasını* ya da *itirazın kesin olarak kaldırılmasını* talep edebilir. Ya da genel mahkemede *itirazın iptali* davası açar.

Alacaklının, itirazın geçici kaldırılması talebinde bulunabilmesi için itiraza uğrayan rehin veya alacağın dayandığı belgenin hususî olması ve borçlunun itirazından açıkça bu belgedeki imzayı reddetmesi gereklidir. Alacaklı ancak bu şartlardaki itiraza karşı geçici kaldırılması yoluna başvurabilir (İİK m. 68a/I).

Rehin veya alacak İcra ve İflâs Kanunu 68. maddedeki belgelerden birine dayanıyorsa alacaklı bu durumda icra mahkemesinden itirazın kesin kaldırılmasını talep edebilir.

²⁷⁶ POSTACIOĞLU, ss. 563–564.

Alacaklı yukarıdaki şartları sağlayamazsa itirazın kaldırılması yoluna başvuramaz. Genel mahkemeden itirazın iptalini isteyebilmesi içinse elindeki belgenin, takip dayanağının bir önemi yoktur. Yani alacaklı itirazın kaldırılması yoluna başvurabilmesi imkânına sahip olsun olmasın her şekilde itirazın iptali yoluna başvurabilir.

Tüm bu yollara başvurmak için kanunda düzenlenen hak düşürücü süreler burada da geçerlidir. Buna göre alacaklı, itirazın kendisine tebliğ tarihinden itibaren itirazın kaldırılmasını icra mahkemesinden *altı ay*, genel mahkemeden itirazın iptalini *bir yıl* içinde istemelidir.

İncelemekte olan takip şeklinde farklı olan husus ise itirazın geçici kaldırılmasına karar verildiğinde, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibin niteliği gereği haciz talep edilemediğinden alacaklının, borçlunun mallarının geçici haczini isteyememesidir²⁷⁷. Zaten rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takipte alacaklının alacağı rehinli mal ile güvence altındadır²⁷⁸. İtirazın geçici olarak kaldırılmasına karar verildiğinde bu kararın tek bir hükmü olmaktadır. O da borçlunun borçtan kurtulma davası açma zorunluluğudur²⁷⁹. Geçici kaldırma kararı verilmesinden sonra borçlunun borçtan kurtulma davasını bir hafta içinde açması gereklidir (İİK m. 69/II). Borçlu bir hafta içinde müracaatta bulunmazsa ya da davası reddedilirse geçici kaldırma kararı kesin kaldırmaya dönüşmüş olur ve böylece takibin amacına uygun olarak rehinli malın satışı istenebilir.

Öğretide borçlu sadece rehin hakkına itiraz ettiğinde, alacaklının itirazın geçici olarak kaldırılması kararından sonra takibin haciz yolu ile devamını isteyebileceğinden bahisle bu durumda borçlunun mallarının geçici haczini isteyebileceği savunulmuştur²⁸⁰. Ancak sadece rehin hakkına itiraz edildiğinde alacak bakımından takip kesinleşmiş olduğundan ve bu durumda alacaklının daha üstün bir hak olan *kesin haciz* isteme yetkisi olduğundan bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü yukarıda²⁸¹ da ifade edildiği gibi alacaklının bu hakkı kullandığı yönündeki

²⁷⁷ MARTIN, s. 332; BERKİN, s. 153; POSTACIOĞLU, s. 564; KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 208; ÜSTÜNDAĞ, s. 316; UYAR, İİK Şerhi, s. 11940.

²⁷⁸ ÜSTÜNDAĞ, s. 316; UYAR, İİK Şerhi, s. 11940.

²⁷⁹ ÜSTÜNDAĞ, s. 316.

²⁸⁰ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s.208.

²⁸¹ Bkz. yuk. § 4, F, III, 2, b.

beyanından sonra haciz istemesi için beklemeye gerek yoktur, borçluya tekrar ödeme emri tebliğ edilmez.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 147/I hükmü gereği alacaklının itirazın kaldırılması ve iptali talepleri üzerine aynen haciz yolu ile takipteki hükümler uygulanacaktır. Bu nedenle bu sürece burada kısaca değinmekle ve farklı olan hususlara yer vermekle yetiniyor, itirazın hükümden düşürülmesi konunun ayrıntılı açıklamasını genel eserlere bırakıyoruz.

§ 5 TAŞINIR REHNİNİN İLÂMLI TAKİP YOLUYLA PARAYA ÇEVİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Rehin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip İcra ve İflâs Kanunu'nun 150h maddesi gereği, alacağın veya rehin hakkının yahut her ikisinin bir ilâmda ya da ilâm niteliğini haiz bir belgede²⁸² yer alması neticesinde yapılabilir. Bu takibe, ilâmların icrasına dair hükümler kıyasen uygulanacaktır. Alacak veya rehin hakkından hangisinin ilâma bağlandığının rehnin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan ilâmlı takip açısından bir farkı yoktur.

Alacaklının ilâmlı takip talebinde bulunabilmesi için elinde bir mahkeme ilâmı ya da kanunların ilâm niteliğinde saydığı bir belgenin olması gereklidir. İcra müdürü alacaklının verdiği belgeyi ilâm olup olmadığı yönündeki incelemeyi kendiliğinden yapmakla yükümlüdür. İlâm niteliğinde olmayan belgeye dayanılarak açılan icra takibinde borçluya icra emri gönderilirse borçlu süresiz olarak şikâyette bulunabilir²⁸³.

Mahkemelerden verilmiş bütün hükümler ilâmlı icranın konusunu oluşturmazlar. İlâmlı icraya konu olabilmesi için bir *eda* hükmünü içermesi gereklidir. Bu nedenle bir *eda* ve ifa içermeyen *tespit* niteliğindeki hükümler ile zaten kendiliğinden yeni bir hukuki durum doğuran *inşai* hükümler ilâmlı icraya konu olamaz²⁸⁴.

²⁸² Takibin dayanağının ilâm ya da ilâm niteliğini haiz belge olmasının takip bakımından bir farkı olmadığından çalışmamız boyunca ilâm terimi ile birlikte ilâm niteliğini haiz belde de kastedilmiş olacaktır.

²⁸³ KURU, s. 774; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, ss. 325-326.

²⁸⁴ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 320.

Bir belgeye ilâm niteliği ancak kanun hükmüyle verilebilir²⁸⁵. İcra ve İflâs Kanunu 38. maddede hangi belgelerin²⁸⁶ ilâmlı icraya konu olabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca diğer özel kanunlarla da ilâm niteliği kazandırılmış belgeler²⁸⁷ mevcuttur.

Alacaklının rehin hakkının varlığına rağmen öncelikle rehinin paraya çevrilmesi için takip talebinde bulunma zorunluluğunun olmadığı, genel mahkemelerde alacak davası açma hakkının olduğu yukarıda belirtilmişti²⁸⁸. Alacaklı bu yola daha çok elinde İcra ve İflâs Kanunu'nun 68. maddesinde belirtilen belgeler olmadığı için açacağı ilâmsız takibin itiraza uğraması ihtimaline karşı başvurmaktadır²⁸⁹. Alacaklının bu suretle hem alacağını hem de rehin hakkını ilâma bağlaması mümkündür. Alacak ve rehin hakkının aynı ilâmda yer alması şart değildir, ikisi farklı ilâmlarda da yer alabilir²⁹⁰.

Bu şartlar altında alacaklı ilâma dayanarak rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip yapabilecektir. Bu takip şeklinde alacaklı İcra ve İflâs Kanunu 145. maddeye uygun takip talebi ile birlikte elindeki ilâmı da sunarak icra müdürlüğüne takip talebinde bulunacaktır.

Sadece alacak hakkının ilâma bağlanmış olması mümkündür. Bu durumda ilâmda yer alan alacakla rehin hakkının ilişkisinin açıkça anlaşılması gereklidir²⁹¹. Rehin hakkı ilâmın hüküm fıkrasında yer almasa da, asgari olarak, ilâma bağlanan alacak ile rehin arasındaki bağlantı ilâma yansımış olmalıdır; hiç olmazsa gerekçe kısmında yer almalıdır²⁹². Alacaklı bu takipte yine İcra ve İflâs Kanunu 145. maddedeki esaslara uygun olarak takip talebini icra müdürlüğüne verir.

²⁸⁵ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 320.

²⁸⁶ İİK 38. madde hükmüne göre, mahkeme huzurunda yapılan sulhler, kabuller, kayıtsız şartsız para borcu ikrarını içeren düzenleme şeklindeki noter senetleri, temyiz kefaletnâmeleri, icra dairesindeki kefaletnâmeler ilâmların icrası hükümlerine tabiidir. Öğretide mahkeme huzurundaki kabulü ilâm sayan İİK 38 ve feragatin kesin hüküm olduğunu düzenleyen HUMK 95/1. maddeleri çerçevesinde mahkeme huzurunda yapılan icraî niteliğindeki feragatlerin de ilâm niteliğinde olduğu kabul edilmiştir; bkz. KURU, ss. 765–766; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 320.

²⁸⁷ Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kn. m. 12; Avukatlık Kanunu m. 64, 86, 162; Tüketicinin Korunması Hakkında Kn. m. 22/V gibi. Diğer örnekler için bkz: KURU, ss. 768–770.

²⁸⁸ Bkz. yuk. § 1, C, VIII, 1.

²⁸⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 48.

²⁹⁰ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 49.

²⁹¹ UYAR, Rehin, s. 145.

²⁹² POSTACIOĞLU, s. 583.

Öte yandan sadece rehin hakkı ilâma bağlanmış olduğunda yine ilâmlı takip yapılabilecektir. Hatta rehin hakkına ilişkin olarak ilâmın eda davasına ait olması gerekmeyip, bir tespit hükmü olması dahi yeterlidir²⁹³. Bu durumda takip yapılabilmesi için de ilâmda yer alan rehnin temin ettiği alacağın muaccel olması gerekli²⁹⁴ ve yeterlidir.

Taşınır rehninin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan ilâmlı takibin, genel haciz yolu ile yapılan ilâmlı takip ile benzer yönleri vardır. Zaten rehnin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan ilâmlı takibi düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 150h maddesinde "ilâmların icrasına dair hükümlerin kıyasen uygulanacağı" hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle ilâmlı olarak yapılan rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takiplerde de, ödeme süresinin yedi gün olması, alacaklının dilediği yer icra dairesine başvurabilmesi, takip talebinde ilâma ilişkin bilgilere yer verilmesi, vekile tebligat yapılması gerekmesi, icranın geri bırakılması kararının alınma esasları gibi normal ilâmlı takiplerle aynı olan birçok husus mevcuttur. Bunun dışında normal ilâmlı takiplerden ayrıldığı en önemli nokta haciz aşamasının olmayışdır. Ayrıca genel haciz yolu ile yapılan ilâmlı takipte alacak hakkına ilişkin olarak tek ilâm mevcutken, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takipte rehin hakkı ve alacak hakkının ayrı ayrı ilâmda yer alması mümkün olduğundan takibin dayanağını iki ayrı ilâm oluşturabilir.

İlâmlı olarak yapılan rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takibin, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmlı takiple büyük benzerlikleri mevcuttur. Bu benzerlikler özellikle takibin kesinleşmesi aşamasından sonra başlar. Zaten İcra ve İflâs Kanunu'nda rehnin satışı, paraların paylaşılması gibi takibin kesinleşmesinden sonuna kadar olan aşamalar her iki takip için ortak hükümler şeklinde düzenlenmiştir. Bu iki takibin farklı yönleri ise, genel haciz yolu ile yapılan takiplerdeki ilâmlı-ilâmsız takiplerin farkları gibidir. Yani rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte, genel haciz yoluyla yapılan takiplerdeki gibi ilâmsız takipte itiraz neticesinde takip çeşidine²⁹⁵ göre takip kendiliğinden durmakta iken, ilâmlı takipte itiraz mümkün değildir, ancak icranın geri bırakılması kararı ile takip durabilir. İcra

²⁹³ POSTACIOĞLU, s. 584.

²⁹⁴ POSTACIOĞLU, s. 584; UYAR, s. 145.

²⁹⁵ Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile yapılan takiplerde, İcra Hukuk Mahkemesi tarafından geçici durma kararı verilmeden takip durmaz (İİK m. 169, 170)

ve İflâs Kanunu 146. madde gereği ilâmsız takiplerde ödeme süresi onbeş gün iken, ilâmlı takiplerde yedi gündür(İİK m. 150h, 32, Yön. 25/a).

B. Takibin Tarafları

İncelemekte olduğumuz ilâmlı takibin dayanağı bir ilâm olacağı için takibin tarafları olan alacaklı ve borçlunun ilâmda da alacaklı ve borçlu olarak gösterilen kişiler olması gereklidir.

Ayrıca takibe dayanak olan ilâmda, borçlunun vekili olarak adı yazılı bir kimse varsa bu kişiye de icra emrinin tebliği gereklidir. Bu husus her ne kadar yasal bir zorunluluk olmasa da Yargıtay vekille temsil edilen davaların ilâmlarının icraya konulması halinde vekile tebliği zorunlu gördüğünden bu bilgilerin takip talebinde yer alması gereklidir²⁹⁶. Bu nedenle ilâmda borçlu vekili olarak yer alan kişinin adı, soyadı ve adresi takip talebinde belirtilmelidir.

Bu hususlar dışında rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmsız takibin tarafları konusunda anlatılanlar ilâmlı takip için de geçerlidir²⁹⁷. Takibin tarafları yine rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmsız takipte olduğu gibi alacaklı ile rehin veren borçludur. Bu takipte de yine rehin maliki üçüncü bir kişiyse, bu kişiye icra emri gönderilir, ayrıca art rehin hakkı sahibi varsa bu kişiye de bir ihbarname ile takip açıldığı bildirilir.

C. Yetkili İcra Dairesi

İcra ve İflâs Kanunu'nda yer alan yasa maddelerinin büyük çoğunluğu kamu düzenine ait olup, icra dairelerinin re'sen gözeteceği ve tarafların anlaşmayla bertaraf edemeyeceği hükümlerdir. Ancak takip hukukunda icra dairesinin yetkisi kamu düzenine ilişkin değildir²⁹⁸. Bu nedenle yetki hususunu icra müdürlüğü re'sen gözetemeyeceği gibi, alacaklı ile borçlunun anlaşması ya da borçlunun süresinde itiraz etmemesi gibi nedenlerle aslında yetkisiz olan bir icra idaresini yetkili kılmak suretiyle de bu dairede icra takibi yapılabilir, başlanmış olan takibe devam edilebilir.

İcra ve İflâs Kanunu 50. maddede yetkili icra dairesinin Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 25. maddesine göre belirleneceği, ayrıca takibe esas olan

²⁹⁶ KURU, s. 774.

²⁹⁷ Bkz. yuk. § 4, B.

²⁹⁸ PEKCANİTEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 113.

anlaşmanın yapıldığı yer icra dairesinin de yetkili kabul edileceği düzenlenmiştir. Ayrıca İcra ve İflâs Kanunu 34. maddeye göre ilâmlı takiplerde bu yetki kuralı aranmayacak, alacaklı dilediği icra dairesine takip için başvurabilecektir.

İşte bu çerçevede rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı icra takibinde de takibin ilâma dayanması nedeniyle alacaklı dilediği icra dairesine başvurabilmelidir. Alacak ve rehin hakkından hangisinden herhangi bir tanesinin ilâma bağlanmış olması yetki kuralının aranmaması için yeterlidir. Öğretide yetki kuralının aranmayacağı halin, ancak alacak hakkının (rehinle veya yalnız olarak) ilâmda yer alması durumu ile sınırlı olduğu, bunun dışında eğer sadece rehin hakkı ilâma bağlanmışsa bu takipte yetki kurallarının bağlayıcı olduğunu ve alacaklının sadece yetkili icra dairesine başvurabileceği savunulmuştur²⁹⁹. Bu fikre göre yetkili icra dairesi İcra ve İflâs Kanunu 50. maddeye göre belirlenmelidir. Ancak, taşınır rehninin ilâmlı takip yolu ile paraya çevrilmesini düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 150h maddesinde “ alacağın veya rehin hakkının yahut her ikisinin ilâmda yer alması” halleri arasında bir ayrım yapılmadan ilâmların icrasına dair hükümlerin kıyasen uygulanacağını belirtilmesi nedeniyle İcra ve İflâs Kanunu 34. maddenin her koşulda uygulanacağını ve yetki kuralı aranmaksızın alacaklının dilediği icra dairesine takip için başvurabileceğini düşünüyoruz.

D. Takip Talebi

Taşınır rehninin ilâmlı takip yoluyla paraya çevrilmesindeki takip talebi, büyük ölçüde, yukarıda³⁰⁰ incelenen taşınır rehninin ilâmsız takip yoluyla paraya çevrilmesindeki gibidir. En büyük fark takip ilâma dayandığı için ilâm ve ilâm bilgilerine takip talebinde yer verilmesidir.

İncelediğimiz takip çeşidi ilâmlı takip olduğundan takibe dayanak olan ilâmın tarihi, numarası ve özeti işte bu esas dâhilinde takip talebinde belirtilecektir. Ayrıca bu ilâm, takip talebiyle birlikte icra dairesine verilecektir.

²⁹⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 50; *Karahacıoğlu/Doğrusöz/Altın* tarafından, hem ilâmlı takip olması nedeniyle her ihtimalde dahi yetkinin söz konusu olmadığı (KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 195), hem de sadece rehin hakkı ilâma bağlanmışsa ancak yetkili icra dairesinde takibe girişilebileceği belirtilerek (KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 208) bu iki fikir çelişkili bir şekilde savunulmuştur.

³⁰⁰ Bkz. yuk. § 4, D.

Bu takipte de takip talebi, İcra ve İflâs Kanunu 145. maddeye uygun olarak verilir. İlâmsız takip kısmında yapılan açıklamalar aynen geçerli olmakla birlikte kısaca belirtmek gerekirse; alacaklı ile borçlunun adı, soyadı, adresleri, alacağın Türk parası ile tutarı, eğer faiz isteniyorsa faizin miktarı ve işlemeye başladığı gün, alacak ve rehin hakkı bir belgeye dayanıyorsa bu belgenin ne olduğu belirtilerek, aslı veya onaylanmış örneği, üzerinde rehin kurulanın ne olduğu, alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi varsa bu hakka sahip olan kişinin adı, soyadı, adresi ve son olarak rehin konusu malın mülkiyeti üçüncü kişiye aitse ya da sonradan üçüncü kişiye geçmişse bu kişinin adı, soyadı, adresi belirtilmelidir.

Üzerinde rehin kurulanın ne olduğu ilâmlı olarak yapılan takip talebinde de belirtilmelidir. Çünkü ilâmlı takipte, sadece alacak hakkı ilâma bağlanmışsa ve aynı alacak için borçlunun birden fazla malı alacaklıda rehin olarak bulunuyorsa hangi rehin için takip yapıldığı bu suretle belli olur.

İncelemekte olduğumuz takip ilâmlı olduğu için, takip harç ve giderleri taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takipten farklıdır. Öncelikle benzerlikleri belirtecek olursak, yine ilâmsız takipteki gibi Harçlar Kanunu'nun ekindeki 1 sayılı Tarife'nin B kısmı I/1'e göre *başvuru* harcı verilecektir. Alacağının ilâma bağlanmış olması nedeniyle alacaklıdan nispi harç alınmaz³⁰¹. İşte farklı olan nokta, takip ilâmlı olduğundan peşin harç verilmeyecektir; dolayısıyla ilâmlı takipte takip konusu yapılan alacak miktarı ne kadar olursa olsun alınan harç miktarı değişmez, *maktudur*. Bunun dışında takip sonunda alınan cezaevleri harcı ile tahsil harcı hususları ilâmsız icra takibindeki gibidir. Takip giderleri ile ilgili olarak da aynı esaslar geçerlidir³⁰².

³⁰¹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 49.

³⁰² Bkz. yuk. § 4, D.

E. İcra Emri ve İhbarname Gönderilmesi

I. İcra Emri

İcra ve İflâs Kanunu 150h hükmü ile rehlin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip yapılabilmesi mümkün kılınmış ve bu takibe ilâmların icrasına dair hükümlerin kıyasen uygulanabileceği belirtilmiştir. Buna göre borçluya (ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye) gönderilecek olan icra emri hem ilâma dayanması hem de rehin hakkını konu alması bakımından özellik göstermektedir.

Alacaklının ilâmlı takip yapabilmesi açısından hem alacak hakkının hem de rehin hakkının ikisinin birden ilâma bağlanmasına gerek yoktur. Bunlardan sadece bir tanesi de ilâm da yer aldığı ilâmlı takip yapılabilir³⁰³. İşte bu şekilde ilâma dayanılarak yapılan takipte hangi unsurun ilâmda yer aldığına bakılmaksızın hepsine aynı hükümler uygulanacak ve aynı içerikte icra emri gönderilecektir. Çünkü alacak veya rehin hakkından hangisi ilâma bağlanmış olursa olsun buna göre açılacak takipte, ilâmdaki hak diğer hakla ilişkilendirilmiş olmaktadır ve böylece takip nezdinde ikisi (alacak ve rehin hakkı) bir bütünlük arz etmektedir. Ayrıca kanuni düzenlemede de bu yönde bir ayırım yapılmamış, alacak veya rehin hakkından bir tanesinin ilâma bağlanmış olmasında da ilâmlı icra hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. İşte bu nedenle ister her iki hak birden ister yalnızca bir tanesi ilâma bağlanmış olsun, bütün takipler aynı güçte ve etkide kabul edilmelidir³⁰⁴.

İcra emri alacaklının takip talebine ve takip dayanağı ilâm belgesine uygun olarak düzenlenmelidir. Aykırı şekilde düzenlenmesi halinde süresiz şikâyet yoluyla *icra emrinin iptali* talep edilebilir³⁰⁵.

Borçluya (ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye) gönderilen icra emrinde, yedi gün içinde borç ödenmediği veya yedi gün içinde icranın geri bırakılmasına dair bir karar getirilmediği takdirde, alacaklının rehlin satışını isteyebileceği ihtar edilir. Borçlunun bu takipte herhangi bir malvarlığı değeri haczedilemeyeceğinden, mal bildirimine ilişkin bir ihtar yer almaz.

³⁰³ Bkz. yuk. § 5, A.

³⁰⁴ Öğretide **Gürdoğan**, aksi görüştedir. Yazara göre tam bir ilâmlı takip özelliği, ancak hem alacak hem rehin hakkı ilâma bağlanmış olduğunda görülür. Ancak bu çeşit takipte borçlunun itiraz konusu yapabileceği bir husus olmadığını savunmaktadır. Sadece alacak hakkının ilâma dayandığı takipte rehin hakkının, sadece rehin hakkının ilâma dayandığı takipte de alacak hakkının itiraz konusu yapılabileceğini ifade etmiştir (**GÜRDOĞAN**, Türk-İsviçre, ss. 48–50).

³⁰⁵ **KURU**, s. 775.

Takibin ilâma dayanmasının önemli bir özelliği de icra emrinin borçlunun vekiline tebliğ edilmesi gereğidir. Kanunda böyle bir düzenleme olmamasına rağmen, Yargıtay tarafından icra takibi, takibe dayanak olan ilâmın davasının devamı olarak görülmekte ve bu davada borçluyu avukat temsil etmişse icra emrinin vekili tebliği zorunlu tutulmaktadır³⁰⁶. Buna göre borçlunun vekiline icra emri tebliği zorunlulukken, avukatla birlikte borçluya da tebliğ edilmesi keyfidir.

II. İhbarname Gönderilmesi

İcra müdürü, İcra ve İflâs Kanunu 146. madde çerçevesinde, borçluya ve varsa rehin maliki üçüncü kişiye icra emri gönderirken, art rehin hakkı sahibine takibe girişildiğini bildiren bir ihbarname gönderir³⁰⁷. İhbarname gönderilmesinin amacı rehin maliki üçüncü kişiyi takipten haberdar ederek kendi menfaatini korumasını sağlamaktır. Bu nedenle, anılan hüküm (İİK m. 146) her ne kadar rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takipler için öngörülmüş olsa da, aynı ihtiyaç ilâmlı takiplerde de olduğundan bu hüküm uyarınca ihbarname gönderilmelidir.

Taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takipte olduğu gibi³⁰⁸ bu takipte de, alacaklı ihbarnamenin tebliğ masrafını vermemiş ya da art rehin hakkı sahibi ile ilgili bilgileri takip talebinde belirtmemiş olduğu için ihbarname gönderilemezse, art rehin hakkı sahibinin kendisine bildirim yapılmadığından dolayı uğradığı zararını ödemek zorunda kalır.

F. İcranın Geri Bırakılması ve Takibin Kesinleşmesi

Kendisine veya vekiline icra emri tebliğ edilen borçlunun ödeme süresi içerisinde borcu ödemesi veya ödememesi şeklinde iki ihtimal vardır. Borçlunun ödeme süresi olan yedi gün içerisinde borcun tamamını fer'îleriyle birlikte icra müdürlüğüne ödemesi durumunda, icra müdürlüğü de kendisine yatırılan parayı alacaklının talebi üzerine alacaklıya öder ve takip son bulur.

Ancak ödememe halinde çeşitli ihtimaller mevcuttur. Borçlu takibe hukukî yollardan karşı koyarak ödememe hakkından yararlanabileceği gibi, herhangi bir

³⁰⁶ HGK, 02.07.2003, 12-442/445 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası)

³⁰⁷ İcra müdürü bu ihbarnameyi hemen gönderebileceği gibi, art rehin hakkı sahibinin haklarını korumaya elverişli olacak bir zamana kadar da gönderebilir. Buna göre satışa kadar ihtarin yapılması mümkündür, bkz. GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 41.

³⁰⁸ Bkz. yuk. § 4, E, II.

işlem yapmadan da ödemekten kaçınabilir. İşte borçlu takibe karşı koymaksızın ödeme süresini geçirdiğinde takip kesinleşir ve alacaklı icra müdürlüğünden takip konusu rehnin satılarak paraya çevrilmesini talep eder.

Borçlunun ilâmlı icra takibine karşı koyma tarzı ilâmsız takipten önemli farklılıklar gösterir. Borçlunun ilâmlı icra takibinde başvuracağı yol icranın geri bırakılmasıdır³⁰⁹. İcranın geri bırakılması talebi Yargıtay'dan (İİK 36. m.), yargılamanın yenilemesi davasına bakan mahkemeden ya da icra mahkemesinden talep edilebilir (İİK m. 33, 33a).

İcranın geri bırakılması talebi ve kararı bakımından, rehnin ilâmlı takip yoluyla paraya çevrilmesi ile genel olarak para alacaklarına ilişkin ilâmların³¹⁰ icrası büyük benzerlik göstermektedir. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takipte de, Yargıtay'dan ya da yargılamanın yenilenmesi davasını gören mahkemeden alınan icranın geri bırakılması kararı yargılamanın sonuna kadar icra takibini *durdurmuş* olacaktır³¹¹. İcra mahkemesinden icranın geri bırakılması talebi ise ya takibin tamamen iptaline ya da durdurulmasına ilişkin olacaktır. Yine para alacaklarına ilişkin ilâmların icrasındaki gibi aynı nedenlerle icra mahkemesinden icranın geri bırakılması talep edilebilir (İİK m. 33, 33a): *İtfa* (borcun sona ermesi), *zamanaşımı* (ilâmın zamanaşımına uğramış olması) ve *imhâl* (borçluya ödemesi için süre verilmesi). Buna göre ya *itfa* veya *zamanaşımı* nedeniyle *takibin iptaline* karar verilecektir, ya da borcun imhâli nedeni ileri sürülmüşse borçluya ödemesi için süre verilerek *icra geri bırakılacaktır*. Rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip için icranın geri bırakılması kararının genel olarak yapılan ilâmlı takipten bir farkı olmadığı için bu kadar değinmekle yetiniyoruz³¹².

İncelenmekte olan rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takibin diğer ilâmlı takiplerden ayrıldığı önemli bir husus zamanaşımı konusudur. Genel olarak ilâmlı icra takibinde zamanaşımı itirazı, ilâmın veya takibin zamanaşımına uğramış olması

³⁰⁹ Kanunda her ne kadar bir ayırım yapılmadan tüm durumlar için icranın geri bırakılması ifadesi kullanılmışsa da, aslında kimi zaman takibin tamamıyla ortadan kalkması yani iptali kimi zaman da borçluya bir süre verilmesi söz konusudur.

³¹⁰ İlâmlar, takibe konu olmaları açısından konusu para olan ve para dışındaki şeyler olarak gruplandırılmaktadır. İncelemekte olduğumuz rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı icra takibine ancak konusu para olan ilâmlar dayanak teşkil edebilir. Zira rehnin kuruluşunda belirtildiği gibi ancak konusu para olan veya parayla değerlendirilebilen alacaklar taşınır rehni ile güvence altına alınabilir. Çünkü alacaklının borç ödenmediğinde yegâne hakkı rehni paraya çevirerek alacağını tahsil etmektir.

³¹¹ KURU; s. 301; İPEKÇİ, s. 149;

³¹² KURU; ss. 781–794; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, ss. 321–323; İPEKÇİ, ss. 141–144, ss. 148–150.

nedenine dayandırılır. Ancak alacağın taşınır rehniyle temin edilmiş olması, konuyu zamanaşımı açısından özelleştirmektedir. Şöyle ki, ilâmın zamanaşımına uğraması, ilâm borçluya verildiği tarihten itibaren on yıl içinde tebliğ edilmezse, ya da on yıl içinde tebliğ edilip de tebliğ tarihinden itibaren on yıl içinde takip açılmazsa söz konusu olur (İİK m. 39/I, BK m. 135/II). Ancak taşınır mallar³¹³ üzerindeki aynî haklar zamanaşımına uğramadığından bu nedenle taşınır mülkiyetine ve taşınırlar üzerindeki diğer aynî haklara ilişkin ilâmlar da zamanaşımına uğramaz³¹⁴. Aynî hak niteliğindeki taşınır rehnine ilişkin ilâm da yukarıda belirtilen süreler geçirilse bile ilâmlı icra yoluyla takibe konulabilecektir. Ancak sadece alacağın ilâma bağlanmış olması durumunda yapılan rehlin ilâmlı icra yoluyla paraya çevrilmesine ilişkin icra takibinde, rehin hakkı ilâmın hüküm fıkrasında yer almadığından, kanımızca burada zamanaşımı genel ilkelere tâbidir. Artık taşınır rehni dolayısıyla aynî haktan söz edilemez.

Zamanaşımı konusu ayrıca alacağın taşınır rehni ile temin edilmiş olması bakımından incelenmelidir. Her ne kadar alacağın taşınır rehni ile temin edilmiş olması zamanaşımına uğramasına engel olmasa da, alacaklının rehinli maldan alacağını almasına mani olmaz³¹⁵. Yani buna göre alacaklı rehlin paraya çevrilmesi sonucu elde edilecek paranın tümünü alacağına mukabil alabilecektir. Ancak rehin konusu malın değeri alacağını karşılamaya yetmezse ve borçluya karşı haciz veya iflas yollarından biriyle takibe devam edilmek istenirse, borçlu bu artan kısım için yapılan takibe zamanaşımı nedeniyle karşı koyabilecektir. Sonuç olarak rehlin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı icra takibinde borçlunun alacak için zamanaşımı itirazında bulunması mümkün değildir.

G. İcranın İadesi

İlâmlı icra takibine konu olan ilâm temyiz edildiğinde icranın geri bırakılması talebinde bulunulmaması ya da talebin reddedilmesi neticesinde ilâmlı icraya devam edilmiş olabilir. İşte temyiz incelemesi devam ederken icra takibi de devam edecek, belki de rehinli mal satılarak parası alacaklıya ödenmiş olacaktır.

³¹³ Taşınmazlar üzerindeki aynî haklar için de aynı kural geçerlidir.

³¹⁴ KURU, s. 779.

³¹⁵ SARI, s. 105.

Yargıtay temyiz incelemesi sonucu ilâm, temyiz eden borçlu lehine bozulduğunda söz konusu ilâmlı takibe aynen devam edilmesi düşünülemez (İİK m.40). Ancak takibin hemen iptali de mümkün değildir. Çünkü Yargıtay'ın bozma kararı hakkında öncelikle yerel mahkemenin karar vermesi gereklidir³¹⁶. Bu nedenle bozma kararının takip dosyasına ibraz edilmesi halinde öncelikle takibin durması yönünde bir karar verilir. Buna göre takip hangi aşamada olursa olsun başkaca hiçbir işlem yapılmadan olduğu halde bırakılır. Bozma kararından önce yapılan tüm işlemler geçerliliğini korur³¹⁷. İcranın bu şekilde durmasından sonra, icranın iadesi için yerel mahkeme kararının bozmaya kısmen veya tamamen uyması ve bu uyma kararının da usûlüne göre kesinleşmesi gerekir³¹⁸. Karar kesinleştikten sonra, henüz rehin konusu mal satılmamışsa, bu durumda rehinli mal borçluya geri verilir. Satılmışsa, alacaklıya ödenmiş olan para, kararda borçlu lehine (borcu olmadığı yönünde) tespit edilen miktar kadar alacaklıdan alınarak borçluya verilir³¹⁹.

³¹⁶ KURU, s. 794, PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 323; İPEKÇİ, s. 156.

³¹⁷ KURU, s. 795; KAÇAK, s. 551.

³¹⁸ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 324.

³¹⁹ KURU, s. 796; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 324.

III. BÖLÜM

TAŞINIR REHNİNİN PARAYA ÇEVİLMESİNİN ORTAK HÜKÜMLERİ

Şimdiye kadar görmüş olduğumuz rehnin ilâmlı ve ilâmsız olarak paraya çevrilmesi yoluyla takiplerin ayırt edici unsuru bu takiplerin kesinleşme şeklidir. Her iki takip de kesinleştiğinde ve borçlu tarafından ödeme yapılmadığında artık sıra, rehnin satılarak paraya çevrilmesine gelir ki bu hükümler her iki takip tarzı için de bir farklılık göstermez. Hatta o kadar ki İcra ve İflâs Kanunu'nda bu aşamalar hem taşınır hem de taşınmaz rehni için ortak olarak düzenlenmiştir.

Takibin bu aşamasından sonraki tüm aşamalar artık aynı hükümlere tâbidir. Bu aşamalar rehnin paraya çevrilmesi (satış) ve paraların paylaşılması (ödenmesi) aşamalarıdır.

§ 6 PARAYA ÇEVİRİME VE PAYLAŞTIRMA

A. Paraya Çevirme

I. Satış Talebi

Alacaklı ilâmsız takipte rehinli malın satışını, itiraz edilmişse itirazın hükümden düşürülmesinden, itiraz edilmemişse borçlunun ödeme süresi geçtikten sonra isteyebilir. Bu belirtilen süre alacaklının en erken satış talep edebileceği süredir. İlâmlı icrada ise takiple ilgili olarak icranın geri bırakılması kararı verilmişse bu kararın hükümsüz kalmasından, böyle bir karar yoksa ödeme süresinin geçmesinden sonra istenebilir.

Alacaklı bu sürelerden önce satış isteyemeyeceği gibi, kanundaki sürenin geçmesinden sonra da satış talep edemez. İcra ve İflâs Kanunu 150e maddesinin birinci fıkrasına göre, alacaklı, borçluya ödeme veya icra emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde rehinli taşınırın satışını talep etmelidir. Bu süre ödeme veya icra emrinin tebliğinden itibaren başlar³²⁰, ancak alacaklı bu tarihten (tebliğ tarihinden) itibaren satış talep edemez. Alacaklının satış talep edebilmesi için yukarıda belirttiğimiz gibi, borçlunun ödeme süresinin ödemede bulunmadan geçmesi

³²⁰ Haciz yolu ile yapılan takiplerde ise satış isteme süresi haciz tarihinden itibaren başlar (İİK 106. m.).

beklenmelidir. İlâmsız takipte ödeme süresi onbeş gün olduğu için borçlu yedi gün içinde itiraz etmemişse, alacaklı satış talep edebilmek için sekiz gün daha beklemelidir³²¹. Zaten borçlu bu süreler içinde ödeme yaptığında takip sonlanmaktadır; dolayısıyla rehnin satışının istenmesinin ihtimali ve gereği kalmamaktadır. İlâmlı takipte ise icranın geri bırakılması kararı getirmek veya ödeme yapmak için yedi gün olarak süreler eşit belirlenmiştir. Bu nedenle ilâmsız takipteki gibi sekiz günlük bir bekleme olmaz.

Alacaklının *satış talep etmiş* sayılması için icra müdürlüğüne sadece satışı talep eden bir beyanı yeterli değildir. Bu talebiyle birlikte satış avansını da yatırmalıdır³²². Yani satışın yapılması için mücerret bir talepten öte, satış için kendisine düşen sorumlulukları da yerine getirmelidir. Ancak bu hallerde geçerli bir satış talebi var kabul edilir. Öğretide alacaklının satış talep etmiş kabul edilebilmesi için satış avansını yatırmanın yanı sıra rehinli malı icra dairesine teslim etmesi gerektiği de savunulmuştur³²³.

Rehin veren üçüncü kişiye, bu kişiye de ödeme veya icra emri tebliğ edilmektedir ve bu durumda satış isteme süresi borçlu ile üçüncü kişiden hangisine daha geç tebliğ edilmişse o süreden itibaren hesaplanır³²⁴.

Alacaklının süresinde satış istememesinin sonucu İcra ve İflâs Kanunu 150e maddesi ikinci fıkrada düzenlenmiştir. Buna göre satış bu süreler içinde istenmez veya talep geri alınıp da bu müddetler içinde yenilenmezse takip düşer. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmlı veya ilâmsız takipte satışın süresinde talep edilmemesinin, haciz yoluyla yapılan takipten ayrılan en önemli yönü takibin düşmesidir. Haciz yoluyla yapılan takipte, İcra ve İflâs Kanunu'nun 78. maddesi gereği sadece haciz talep etme hakkı düşmektedir.

Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmlı veya ilâmsız takiplerde, takibin düşmesi sonucunda alacaklının rehin hakkı düşmemektedir; sadece yapmış olduğu takip düşmektedir. Bunun neticesinde alacaklı rehin hakkına dayanarak taşınırın tekrar satılmasının talep edecek olursa bunu düşen takip dosyasından yapamaz. Yeniden takip talebinde bulunmalı, borçluya tekrar ödeme veya icra emri

³²¹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 51.

³²² KURU, s. 870.

³²³ ÜSTÜNDAĞ, s. 327.

³²⁴ KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 218.

gönderilmelidir³²⁵. Borçluya karşı ikinci kez yapılan takipte ödeme emri gönderilmesinin sonucunda, borçlunun ilk takipte itirazı olmamasına rağmen, yeni takip sırasında itiraz etmesi mümkündür. Borçluya icra emri gönderilmesi halinde ise icra emrine karşı koyabileceği şekilde³²⁶ yine karşı koyması mümkündür.

Yukarıda açıklanan nedenlerle satış isteme süresinin satış talep edilmeden geçirilmesinin alacaklı açısından oldukça olumsuz sonuçları vardır. Bu sürenin içinde, yani ödeme emrinin tebliğinden geçen bir yılın içinde, alacaklının satış talebinde bulunmasının işin niteliği gereği mümkün olmadığı bazı süreler vardır ve bu sürelerin hesaba katılmayacağı kanunda düzenlenmiştir. Buna göre İcra ve İflâs Kanunu 150e/III hükmünün yollaması sonucu 78/II hükmü gereği³²⁷, satış isteme süresinin bir yıldan daha uzun olabilmesini sağlayacak başlıca iki istisna vardır: İlki, borçlunun ödeme emrine itirazı tarihinden, itirazı üzerine görülen itirazın kaldırılması veya itirazın iptali davasında verilen kararın kesinleşmesine kadar geçen zaman, bir diğeri de alacaklı ile borçlunun icra dairesinde taksit anlaşması yaptığı durumlarda taksit sözleşmesinin ihlaline kadar geçen zamanın hesaba katılmamasıdır.

Borçlunun ödeme emrine itiraz etmiş olması halinde itirazın hükümden düşürülmesi için yapılan başvurudan hükmün kesinleşmesine kadar geçen süre dikkate alınmaz³²⁸. Buna göre itirazın kaldırılması yoluna gidilmişse icra mahkemesinden veya itirazın iptali için genel mahkemeye başvurulması tarihinden,

³²⁵ Öğretide ödeme emri yerine yenileme talebi gönderilmesi gerektiğini savunan yazarlar da olmuştur. Bu görüşe göre haciz yoluyla takiplerde haciz isteme süresi geçirildiğinde sadece haciz isteme hakkı düştüğünden, başka bir deyişle tekrardan borçlunun malları haczedilmek istendiğinde yenileme talebi vererek işlemlere aynı dosya üzerinden devam etmek mümkün olduğundan, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte de sadece satış isteme hakkının düşmesi gerekir. Yine bu görüşe göre İİK 150e hükmü ile İİK 78. madde hükmü arasında ahenksizlik yaratmaya gerek yoktur, bu nedenle takibin düşmesi deyimi satış talep etme hakkının düşmesi olarak anlaşılmalı ve borçluya aynı dosya üzerinden yenileme talebinin tebliği ile yetinilmelidir. Bkz. **BERKİN**, s. 154; **POSTACIOĞLU**, s. 565. Ayrıca, süresinde satış istenmemiş olsa bile, rehin alacaklının elinde olduğu için borcun sukutu karinesinin kabule imkân olmadığı, bu nedenle de ödeme emri tebliğine gerek olmadığı, ancak kanunun lafzı, yani 150e hükmünün açıkça takibin düşeceğini belirtmiş olması karşısında kendi görüşlerinin kabul görmemesinin mümkün olduğu yolundaki görüş için bkz: **POSTACIOĞLU**, ss. 565–566.

³²⁶ Bkz. yuk. § 5, F.

³²⁷ Anılan hüküm her ne kadar, ödeme emrinin tebliğinden sonra haciz isteme süreleri ile ilgili olsa da, rehlin paraya çevrilmesi yolu ile takipte haciz aşaması olmadığı için bu süreyi satış olarak yorumlamak gerekir, bkz. **ERTURGUT**, s. 73. Ayrıca rehlin satışının talep edilmesini düzenleyen kanun maddesinde bu hükme atıf yapılmış olması sonucunda da yine satış isteme süresi olarak kabul etmek gereklidir.

³²⁸ **ERTURGUT**, ss. 72–73.

icra mahkemesinin itirazın kaldırılması kararının ya da mahkemenin itirazın iptali kararının kesinleşmesine kadar geçen zaman bu bir yıllık sürenin hesabına katılmaz.

Alacaklı ile borçlu icra dairesi nezdinde borcun taksitle ödenmesi konusunda bir anlaşma yapmışlarsa, bir yıllık süre, borçlunun anlaşmayı ihlal ettiği tarihten itibaren başlayacaktır³²⁹.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 78/II hükmü, genel haciz yolu ile yapılan takiplere ilişkin olduğu için, takibe itiraz edilebileceğinden hareketle satış isteme süresinde hesaba katılmayacak zamanlar belirtilmiştir. Ancak ilâmlı takipte itiraz söz konusu olmayacağı için, bunu icranın geri bırakılması kararı mevcutsa bu kararın hükümden düşürülmesi sırasında geçen zamanın hesaba katılmayacağı şeklinde anlamak gereklidir. Zaten rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmlı ve ilâmsız takipler için müşterek hüküm olan İcra ve İflâs Kanunu'nun 150e/III hükmü 78/II hükmüne atıf yaparak ilâmlı yapılan takiplerde de satış isteme süresini uzatan istisnaların olduğunu açıkça ortaya konulmuştur.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, şimdiye kadar anlatılan alacaklının satış talep etmesi hali olmakla birlikte borçlunun da satış talep etmesi mümkündür. İcra ve İflâs Kanunu 150g hükmünün 113. maddeye yaptığı atıf gereği, alacaklı satış talep etmese dahi borçlu satış talep edebilecektir³³⁰. İcra müdürlüğü tarafından yapılacak olan rehnin satış ve parayı paylaşırma işlemleri, satışı borçlunun talep etmiş olması halinde de bir farklılık arz etmeyecektir. Yani buradan sonra anlatılanlar hem borçlunun hem de alacaklının satış istemiş olması hali için ortak olan hususlardır. Ayrıca İcra ve İflâs Kanunu'nun 113/II. maddesi gereği kıymeti hızla düşen veyahut muhafazası masraflı olan malların satılmasına icra müdürü talep olmaksızın da karar verebilecektir³³¹.

II. Satışın Yapılması

İcra memuru, alacaklının satış talebinden sonra satış işlemlerine res'en devam eder. Artık alacaklının herhangi bir talep de bulunmasına gerek yoktur. İcra memuru alacaklının satış talebi ile bağlı olup, alacaklı satış talebini geri almadığı sürece, icra

³²⁹ GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 51.

³³⁰ Borçluya satış talep etme hakkı verilmesine, rehnin malın borçlunun tasarrufunda olmamasından dolayı, malı dilediği gibi kullanamaması, ondan yararlanmak hakkından yoksun olması gibi nedenlerden dolayı gerek görülmüştür. Bkz. UYAR, Satış Süresi, s. 43.

³³¹ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 247.

memuru rehnin paraya çevrilmesi için satış işlemini yapmaya, yani satış için gerekli hazırlıkları yaparak satış gününde koşulların gerçekleşmesi halinde satışı yapmaya mecburdur.

Satışa hazırlık aşamasında icra memuru öncelikle rehinli malın kıymetini takdir edecektir. İcra memurunun kıymet takdiri işlemine karşı hem alacaklı hem de borçlunun (varsa rehin maliki üçüncü kişinin) şikâyet yoluna başvurma hakları vardır. Haciz yoluyla takipteki gibi icra memurunun satışı yapılacak malı daha önceden görmüş olması mümkün olmadığından, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte alacaklının rehinli malı kıymet takdiri için hazır etmesi gereklidir. Gerçekten de hazır etmesi yeterli olup, satış gününe kadar rehnin alacaklıda kalmasında sakınca yoktur. Rehlinli mallar için, haciz yoluyla takiplerde hacizli malların muhafaza ve bakımını düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu 88. madde gibi bir hüküm öngörülmemiştir. Rehin konusu malın, takibe kadar alacaklıda bulunmuş olduğu düşünüldüğünde takipten sonra da satışa kadar yine alacaklıda kalması uygun olacaktır. Ancak alacaklının en geç satış gününde rehinli malı icra memurluğuna teslim etmesi gerektiği kuşkusuzdur. Çünkü satış halinde taşınırın alıcıya tesliminin icra dairesinde yapılması gereklidir³³². Aksi yönde davranırsa, icra memuru satışı yapamaz ve herhalde tüm sonuçlarına alacaklı katlanır; en başta gerçekleştirilemeyen bu satışın masrafları borçluya yüklenemez.

İcra memuru tarafından yapılacak satış hazırlıkları da tıpkı haciz yolu ile yapılan takiplerde olduğu gibidir³³³. Bundan sonraki aşama satış gününde ihalenin yapılmasıdır ki; bu aşama rehinli takip açısından bir farklılık arz etmez. Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe ilişkin satışı düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 150g maddesinde, satılması istenen rehin hakkında 92/III ve 93, 96, 97, 97a ve 98 ve 99 uncu maddeler ile 112 den 137. maddeye kadar olan hükümlerin kıyas yolu ile uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre, rehinli malın ihalesi hacizli taşınırın ihalesi ile aynı şartlar altında yapılır. Kısaca belirtmek gerekirse, İcra ve İflâs Kanunu'nun 115. maddesi gereği, birinci arttırmada en çok pay sürene ihalenin yapılabilmesi için, ileri sürülen peyin; malın tahmin edilen kıymetinin %60'ını bulması, satış ve

³³² GÜRDOĞAN, Türk-İsviçre, s. 53.

³³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: KURU, ss. 526-528; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, ss. 249-250; İPEKÇİ, ss. 575-580.

paylaştırma masraflarını karşılması ve satış isteyen alacaklıdan başka öncelikli alacaklılar varsa bu alacakların toplamından fazla olması gerekir.

İkinci arttırma, yine haciz yolu ile takipteki İcra ve İflâs Kanunu 166. madde hükmü çerçevesinde olacaktır. İkinci arttırmada en çok pay sürene ihalenin yapılabilmesi için, ileri sürülen peyin; birinci arttırmadan farklı olarak malın tahmin edilen kıymetinin %40'ını bulması yeterlidir.

Eğer satış isteyen ilk sıradaki rehin alacaklısı ise, o halde alacağın tamamının karşılması şartı aranmaz³³⁴. İhale yapılarak kalan bedel için kendisine rehin açığı belgesi verilir. Bu husus hem birinci hem de ikinci arttırma için geçerlidir.

Hapis hakkına konu olan eşyaların paraya çevrilmesi de aynı esaslar dâhilinde olur. Üzerinde hapis hakkı kullanılan şey, nama yazılı bir kıymetli evrak ise, Türk Medeni Kanunu 953/II hükmü gereği icra dairesi borçlu (rehin borçlusunu) yerine gerekli işlemler yapar. Bu durumda paraya çevirme için satış işlemi yapılmayacak, icra memuru borçlu adına yazılı kıymetli evrakı, yani borçlunun alacaklısı olduğu kıymetli evrakı borçlu yerine geçerek alacağı tahsil ederek paraya dönüştürmüştür olur.

Yukarıda anlatılanlar dışında rehlin satışı bakımından bir özellik mevcut olmayıp haciz yoluyla takibe ilişkin hükümler uygulama alanı bulmaktadır.

B. Paraların Paylaştırılması (Ödenmesi)

Takibin son aşaması olan paraların paylaştırılması aşamasının, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan icra takibinde nasıl olacağı İcra ve İflâs Kanunu'nun 151. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, *“Rehin bedelinden masrafların çıkarılmasında ve artanın alacaklılar arasında paylaştırılmasında 138. madde hükmü tatbik olunur./ Satış tutarı alacaklıların alacağını ödemeye yetmezse icra müdürü 206. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarına göre alacaklıların her birine ait sıra ve payları tayin eder./ 141, 142 ve 144. maddelerin hükümleri burada da caridir”*.

Takibin diğer aşamalarında olduğu gibi, paraların paylaştırılmasında³³⁵ da yine haciz yolu ile yapılan takibe ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır. Buna

³³⁴ UYAR, Taşınırın İhalesi, s. 29.

³³⁵ Ancak hemen belirtelim ki, gerçek anlamda *paraların paylaştırılması* birden çok alacaklının rehinli takibe iştiraki olduğunda söz konusu olup, tek alacaklı olduğunda *ödeme* söz konusu olur. Bkz. PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 275.

göre İcra ve İflâs Kanunu'nun 138/II. maddesi uyarınca, ilk önce, paraya çevrime ve paylaşırma masrafları elde edilen satır parasından ayrılır. Daha sonra kalan para, alacaklılara (yapmış oldukları takip masrafı ve işlemiş faiz de eklenerek) alacakları oranında dağıtılır.

Eğer tek alacaklı varsa paraya çevrime ve paylaşırma masrafları düşüldükten sonra kalan paradan alacaklıya alacağı ödenecektir. Alacağını aldıktan sonra artan para varsa borçluya iade edilecektir. Eğer alacağı karşılamaya yetmemişse bu durumda da alacaklının eksik kalan alacak miktarı tutarında alacaklıya rehin açığı belgesi verilecektir³³⁶.

Ancak birden fazla alacaklının olması ve satır bedelinin tüm alacaklıların alacağını karşılamaması durumunda sıra cetveli düzenlenmesi zorunluluğu doğar³³⁷ (İİK m. 151/II, İİK m. 206/II-III). Sıra cetvelinin tebliğı ve cetvele itiraz hususlarında da yine İcra ve İflâs Kanunu 141 ve 142. maddeler, alacağın tamamen elde edilmiş olduğu durumda da İcra ve İflâs Kanunu 143. madde uygulanacaktır.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 206. maddesine göre rehinli alacaklılar ilk önce tatmin edilecek alacaklı grubudur. Rehlinli alacaklılara ödenecek para, satır parasından İcra ve İflâs Kanunu 206/I. madde uyarınca malın aynından kaynaklanan amme masrafları ayrıldıktan ve 138. maddeye göre rehnedilen eşyanın muhafaza ve paraya çevirme masrafları düşüldükten sonra kalan paradır³³⁸. Bu paranın da rehinli alacaklılar arasında nasıl dağıtılacağı İcra ve İflâs Kanunu'nda değil, Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 948. maddesi uyarınca rehin hakkının sırası kuruluş tarihine göre belirlenir. Buna göre rehinli alacaklılar rehin tarihine göre satır parasından alacağını alır. Rehin tarihi önce olan, yani ön sırada yer alan rehinli alacaklı alacağının tamamını almadan arka sıradaki alacaklıya ödeme yapılmaz. Bu şekilde yapılan paylaştırmadan sonra alacağının tamamı ödenmemiş olan alacaklılar varsa bu kişilere rehin açığı belgesi verilir.

³³⁶ Bkz, aş. § 6, C.

³³⁷ ÜSTÜNDAĞ, s. 3230; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 276.

³³⁸ UYAR, Alacaklıların Sırası, s. 25.

§ 7 REHİN AÇIĞI BELGESİ

A. Genel Olarak

Rehnin paraya çevrilmesi, borçlunun borcunu ödeyememesi durumunda alacaklının alacağını tahsil edebilmesinin kanun koyucu tarafından işaret edilen tek yoldur³³⁹. Böyle bir durumda borçlunun üzerinde rehin kurulan malının satışıyla elde edilen gelir alacaklı ya da alacaklıların borcunu ödemedeki kullanılır. Satış sonunda elde edilen para alaktan fazlaysa kalan kısmı borçluya ödenir. Özellikle birden fazla alacaklının olduğu ve rehnedilen malın ederi borcu karşılamaya yetmediği durumlarda genel haciz yolu ile takipteki gibi tamamlama hacizleri de yapılamaz.

Böyle bir durumda, rehin kurulan mal üzerinde önceliği bulunan rehin alacaklısının bu avantajını yitirmemesi amacıyla “rehin açığı belgesi” düzenlenir. Geçici ve kesin olmak üzere iki şekilde düzenlenen rehin açığı belgesinin ana amacı, rehin kurulan malın satışı aşamasında rehinli mal üzerinde hak sahibi olan alacaklı ya da alacaklıların sahip oldukları ödeme önceliğini korumaktır. Bununla birlikte rehin açığı belgesi alacaklının alacağının kısmen ya da tamamen ödenmemiş olduğunu gösterme özelliğine de sahiptir³⁴⁰.

B. Geçici Rehin Açığı Belgesi

İcra ve İflâs Kanunu 150g maddesinde yer alan geçici rehin açığı belgesi, rehin üzerinde alacağı bulunan kişinin açtığı icra takibi devam ederken rehinli malın satışı sonucunda elde edilecek gelirin alacağı karşılamayacağına anlaşılması durumunda, alacaklının talebi doğrultusunda verilir. Geçici rehin açığı belgesinin alınabilmesi için satışın sonuçlanması gerekmemektedir. İcra memurunun rehinli mala kıymet takdir etmesinden sonra rehinli malın alacağı karşılamadığı anlaşıldığında alacaklıya geçici rehin açığı belgesi verilmesi uygundur.

Geçici rehin açığı belgesi sahibi alacaklı yeni bir takip açmaya gerek kalmadan ve öncelik avantajını yitirmeden başka bir borçlunun haczine ortak olabilir³⁴¹. Bununla birlikte belge sahibi alacaklının haczedilen malların satışını talep

³³⁹ İstisnaları için bkz. yuk. § 1, C, VIII, 3.

³⁴⁰ UYAR, Rehin, s. 464.

³⁴¹ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s. 358.

edebilmesi için öncelikle rehnin satılıp açığın kesinleşmesi gerekir. Bu çerçeveden bakıldığında geçici rehin açığı belgesi bir yandan çok geç olmadan alacaklıya borçlunun diğer mallarına yönelmesine olanak tanıdığı için alacaklıyı, bir diğer yandan açık kesinleşmeden haczedilen mallarının satışını engellediği için de borçluyu korumaktadır.

C. Kesin Rehin Açığı Belgesi

İcra ve İflâs Kanunu 152. maddede düzenlenen kesin rehin açığı belgesi, rehin kurulan malın borcu karşılayamayacağını kesin olarak anlaşıldığı durumlarda alacaklıya verilir. Bu belge, rehnin satılmadığı ya da satılmış olup da bedelinin rehinli alacaklının alacağını tamamen ya da kısmen karşılayamadığı anlamına gelmektedir.

Alacaklının kendisinden önce gelen diğer alacakların tutarından fazla bir bedele alıcı çıkmazsa rehinli malın satışı yapılamaz. Bu durumda alacaklıya kesin rehin açığı belgesi verilir. Bu belge, borç kabulünü kapsayan senet görevi görür³⁴².

Kesin rehin açığı belgesinde alacaklı borçluya karşı haciz ya da (eğer mümkünse) iflâs yoluyla takip yapabilir. Bununla birlikte haciz yolu ile yapılan takiplerde verilen ‘borç ödemekten aciz’ belgesinin diğer hükümlerinden yararlanamaz.

Rehin yoluyla yapılan alacak takibi zamanaşımına uğramışsa, alacaklı takip yaptırabilse de, borcun kalan bölümü için, zamanaşımından dolayı takip yaptıramaz, dolayısıyla rehin açığı belgesi alamaz.

³⁴² KARAHACIOĞLU/DOĞRUSÖZ/ALTIN, s. 247.

SONUÇ

Alacağı taşınır rehniyle temin edilmiş olan alacaklı, alacağı ödenmediğinde üzerinde rehin hakkı tesis edilen taşınırdan alacağını elde eder. Alacaklının rehinden tatmin edilmesi ancak rehnin satış parasından alacağının kendisine ödenmesi suretiyle olur. Lex commissoria yasak olup; alacaklı borç ödenmediğinde rehin konusu mala sahip olamaz, tarafların bu yöndeki anlaşmaları da batıldır (TMK m. 949). Bu nedenle alacaklı, borç ödenmediğinde alacağına kavuşmak için rehnin paraya çevrilmesi kurumuna başvurmalıdır.

Taşınır rehнинin paraya çevrilmesinde genel kural alacaklının icra dairesine başvurarak rehinli malın satılmasını talep etmesidir. Alacaklı ile borçlu aralarında yaptıkları bir anlaşma ile alacaklıya rehinli malın satışını bizzat yapma yetkisi vermiş olabilirler. Bu durumda da alacaklı anlaşmada kararlaştırılmış şekil ve usûller dâhilinde satış işlemini gerçekleştirmelidir.

Kanunun öngördüğü rehnin paraya çevrilmesi şekli icra takibine dayalıdır. Bu nedenle çalışmada kanuni düzenlemeler çerçevesinde icra hukukunda taşınır rehнинin paraya çevrilmesi anlatılmıştır.

Konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle taşınır ve taşınır rehni kavramları üzerinde durulmalıdır. Nitelikleri itibariyle taşınabilen maddî şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçler taşınır eşya hükmündedir (TMK m. 762). Bu çerçevede para, kıymetli evrak, altın, gümüş gibi değerli eşyalar, üzerinde hâkimiyet kurmanın ve mülk edinmenin olanaklı olması halinde elektrik, atom ve hidrojen enerjileri taşınır hükmündedir. Ayrıca bazı kanunlarla da kimi eşyaların taşınır eşya sayılacağı açıkça düzenlenmiştir. Buna göre sicile kayıtlı olmayan Türk gemileri ile sicile kayıtlı olsun olmasın tüm yabancı gemiler taşınır hükmündedir (TTK m. 867/1).

Taşınır rehнинin kanunlarda bir tanımı yapılmış değildir, ancak Türk Medeni Kanunu ve onun dışındaki çeşitli kanunlarda taşınır rehni tiplerine yer verilmiştir. Hatta bu kanunlarda taşınır kavramına dâhil olmayan şeyler (hak ve alacaklar gibi) üzerinde de taşınır rehni kurulabileceği belirtilerek taşınır rehni kavramı, taşınırdan daha kapsamlı hale getirilmiştir.

Taşınır rehninin kurulmasında genel kural taşınırın zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesidir. Ancak teslim şartının alacaklı ve borçlu için getirdiği külfetler tarafları ya rehinden uzak tutmakta ya da muvazaalı işlemlere yönelmektedir. Bu nedenle ticari yaşamın gerekleri düşünülerek kanuni düzenlemede de dönem dönem değişiklikler yapılmış, teslim şartsız rehin tipleri arttırılmıştır. Özellikle 1971 yılında Ticarî İşletme Rehni Kanunu'nun kabul edilmesiyle ticarî işletmelerde teslimsiz rehin kurularak kredi sağlanması ticarî yaşamın ihtiyaçlarına cevap veren önemli bir değişiklik olmuştur. Çünkü yasadan önceki dönemde, bir kişi ticarî işletmesiyle ilgili işletmedeki malları üzerinde rehin kurarak kredi temin etmek istediğinde rehinli malları alacaklıya teslim etmesi, işletmenin iş yapamaması ve borcun ödenmesini neredeyse imkânsızlaştırması sonucunu doğuruyordu. Teslim şartına kanunla getirilen bir diğer önemli istisna da, yeni Türk Medeni Kanunu ile kabul edilen sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar üzerinde sicile tescil ile rehin kurulabilmesidir (TMK m. 940). Bu suretle de özellikle motorlu taşıtlar üzerinde rehin kurmak isteyen ancak teslim şartından kaçınan kişilerin muvazaalı işlemlere yönelme gereksinimleri kalmamıştır.

Rehin ilişkisine hâkim olan ilkeler taraflar arasında rehnin kurulmasından, kapsam, hüküm ve sonuçlarına kadar birçok hususu ilgilendirmektedir. Aslında bu ilkelerin hepsi kaynağını doğrudan veya dolaylı olarak kanundan almaktadır. *Belirlilik* ilkesine göre rehin kurulacak taşınır eşyanın ve temin edilen alacağın ferden belirlenebilir olması şarttır. *Bölünmezlik* ilkesine göre ise, geçerli olarak kurulan bir rehin ilişkisinde, rehin alacağın tamamını temin eder. Bu nedenle alacaklı, alacağının tamamını almadıkça rehinli malı borçluya iade etmeye zorlanamaz. Ayrıca yine bu ilkeye göre rehin hakkı rehin konusu eşya ile birlikte bütünlüycü parça ve eklentilerini de kapsar (TMK m. 947). *Fer'ilik* ilkesinin bir sonucu olarak; rehin hakkı temin ettiği alacağa bağlı bir haktır ve rehin doğması ancak geçerli bir alacağın varlığına bağlıdır. Yine fer'î bir hak olma özelliğinden dolayı, rehin hakkı alacağın herhangi bir sebeple sona ermesi halinde kendiliğinden sona erer. *Kamuya açıklık (aleniyet)* ilkesi ile bir taşınır mal üzerinde rehin tesis edilmesi işleminin dışarıdan anlaşılacak şekilde olmasının sağlanması amaçlanmış ve bunun için genel kural olarak zilyetliğin alacaklıya geçirilmesi öngörülmüştür (TMK m. 939/I). *Kamu güveni* ilkesi çerçevesinde bir taşınır, üzerinde tasarrufla

bulunmaya yetkili bulunmayan bir kimseden iyiniyetle rehin alan alacaklı rehin hakkını kazanmış olmaktadır (TMK m. 939/II).

Bu ilkeler çerçevesinde geçerli olarak kurulmuş bir rehin hakkına sahip olan alacaklı, alacağı ödenmediğinde borçlu aleyhine rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe girişmelidir. Alacaklının alacağı rehinle temin edilmiş olduğundan kural olarak öncelikle rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmak zorundadır, borçlu aleyhine haciz ve iflâs yolları ile takip yapamaz (İİK m. 45). Bu hüküm emredici bir hüküm olup; tarafların aralarında yapacakları bir anlaşma ile bertaraf etmeleri mümkün değildir. Ancak rehinle temin edilmiş alacağın kambiyo senedine bağlanmış olması, ipotekle temin edilmiş bir alacağın faiz veya senelik taksit alacağına ilişkin olması ya da konut finansmanından kaynaklanıyor olması, kiralayanın hapis hakkına dayanması gibi kanunda açıkça düzenlenmiş istisnaları vardır. Aksi düşünce ile emredici olmadığını kabul etmek, borçlunun diğer alacaklarına karşı haksızlık teşkil etmektedir. Bu nedenle kamu düzeniyle ilgili bulunan hükmün tarafların anlaşmasıyla etkisiz hale getirilmesi kabul edilemez.

Alacaklının rehin hakkına dayanarak yapacağı takip ilâmlı ve ilâmsız olarak iki şekilde olabilir. Alacaklının alacak ve rehin hakkından her ikisinin veya birinin ilâma bağlanmış olması halinde borçlu aleyhine ilâmlı takip yapması mümkündür (İİK m. 150h). Rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılan ilâmlı ve ilâmsız takipler aslında genel haciz yolu ile yapılan ilâmlı ve ilâmsız takiplerle büyük ölçüde benzeşirler. Takibin rehnin paraya çevrilmesi ile oluşu takip talebine ve ödeme emrine (ilâmlı takip ise icra emrine) ilave kayıtlar konulmasına neden olur.

Rehnedilenin ne olduğu, alacaklıdan sonra gelen rehin hakkı sahibi bir kişi varsa bu kişinin ismi ve adresi, rehin konusu malın mülkiyeti üçüncü kişiye aitse ya da sonradan üçüncü kişiye geçmişse bu kişinin ismi ve adresi takip talebinde yer almalıdır. Bu takip şeklinde borçlunun herhangi bir malvarlığı değeri haczedilmeyeceğinden gönderilen ödeme veya icra emrinde mal beyanında bulunmaya ilişkin bir ihtar yer almaz.

Borçlunun ödeme süresi ilâmlı takipte icra emrinin tebliğinden itibaren yedi gün (İİK m. 150h, 32), ilâmsız takipte ise ödeme emrinden itibaren onbeş gündür (İİK m. 146). Ödeme emrinde sırf rehin hakkına itiraz edildiği takdirde, alacaklının rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipten vazgeçerek, takibin haciz yolu ile devamını

isteyebileceği ihtarı ile yedi gün içinde açıkça rehin hakkına itiraz edilmez ise, alacaklının rehin hakkının artık bu takip bakımından tartışma konusu yapılamayacağı ihtarı yer alır. İtiraz edilmesi durumunda itirazın hükümden kaldırılması genel haciz yolu ile yapılan takipteki gibidir (İİK m. 147). Takip ilâma dayanmaktaysa borçlunun itiraz hakkı söz konusu olamayacağından bu kayıtlar yer almaz. İlâmlı takipte gönderilen icra emrinde, yedi gün içinde borç ödenmediği veya yedi gün içinde icranın geri bırakılmasına dair bir karar getirilmediği takdirde, alacaklının rehlin satışını isteyebileceği ihtar edilir.

Borçlu ödemede bulunmaksızın takibin kesinleşmesinde alacaklı rehinli malın satılmasını icra memurundan talep edebilir. Alacaklı, borçluya ödeme veya icra emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde rehinli taşınırın satışını talep etmelidir. Bu süre ödeme/icra emrinin tebliğinden itibaren başlar (İİK m. 150e/I). Alacaklı süresi içinde satış talep etmezse yapmış olduğu takip düşer (İİK m. 150e/II). Genel haciz yolu ile yapılan takiplerde, süresinde satış talep edilmezse haciz düşer. Bu husus rehinli takibin genel takipten ayrılan en önemli özelliklerindedir. Rehlin paraya çevrilmesi yolu ile yapılan takiplerde de borçlunun satış talep etmesi mümkündür (İİK m. 150g, 113).

İcra müdürlüğü tarafından yapılan ihaleye hazırlık, ihalenin yapılması, paraların paylaşılması, gerekli ise sıra cetvelinin düzenlenmesi, tebliği ve sıra cetveline itiraz hususları da genel haciz yolu ile takipteki İcra ve İflâs Kanunu hükümleri çerçevesinde olmaktadır.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 206. maddesine göre rehinli alacaklılar ilk sırada yer almaktadır, yani alacağı ilk önce ödenecek olan alacaklı grubudur. Birden fazla rehinli alacaklının olması durumunda paranın nasıl paylaşılacağı da Türk Medeni Kanunu'nda yer almaktadır. Buna göre rehinde sıra rehlin kuruluş tarihine göre belirlenir ve ön sıradaki alacaklı alacağının tamamını almadan arka sıradakine ödeme yapılmaz.

Genel haciz yolu ile takipteki aciz belgesi kurumuna benzer olarak rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipler için rehin açığı belgesi öngörülmüştür. Rehin açığı belgesi geçici veya kesin olarak iki şekilde olabilir. Rehinli malın satışı sonucunda elde edilecek gelirin alacağı karşılamayacağının anlaşılması durumunda satışın yapılmasını beklemeden alacaklıya verilen geçici rehin açığı belgesi, alacaklıya yeni

bir takip açtırmaya gerek kalmadan başka bir borçlunun haczine ortak olma hakkı verir (İİK m. 150f). Rehnin satılmadığı ya da satılmış olup da bedelinin rehinli alacaklının alacağını tamamen ya da kısmen karşılayamadığı durumlarda alacaklıya kesin rehin açığı belgesi verilir (İİK m. 152). Kesin rehin açığı belgesi ile alacaklı borçluya karşı haciz ya da iflâs yoluyla takip yapabilmektedir.

KAYNAKLAR

ADAL Erhan, Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı, 9. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005.

AKYAZAN Sıtkı, “Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları”, Batider, Cilt: 9, Sayı: 2, 1977.

BELGESAY Mustafa Reşit, İİK Değişen Maddeler Şerhi, İstanbul, 1966.

BELGESAY Mustafa Reşit, İcra ve İflâs Hukuku, 1. Cilt Kısım 1–2, Marifet Basımevi, İstanbul, 1945. (İcra ve İflâs)

BELGESAY Mustafa Reşit, İİK Şerhi (Metinler ve İzahı), İstanbul, 1949. (İİK Şerhi)

BERKİN Necmeddin, İcra Hukuku Dersleri, 2. Bası, İstanbul, 1969.

BERTAN Suat, Aynî Haklar, Cilt: 2, Ankara, 1976.

BUDAK Ali Cem, İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2008. (İpotek)

BUDAK Ali Cem, İİK’nda Kiralayanın Hapis Hakkının Kullanılması, Yetkin, Ankara, 2003.

CANSEL Erol, Türk Menkul Rehni Hukuku, Cilt: 1, Teslim Şartlı Menkul Rehni Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967.

CANSEL Erol, Menkul Mülkiyetinin Geçişinin İlliliği, İmran Öktem’e Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, ss. 333–358.

ÇAKIRCA Seda İrem, Adi Alacakların Rehni, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006.

ÇATALKAYA Cevdet ve İhsan BANDAĞÇIOĞLU, İİK Şerhi, Ankara, 1967.

DAVRAN Bülent, Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972.

DEMİRER Sırrı D, “Hapis Hakkı”, Adalet Dergisi, S.1, 1986.

DOĞRUSÖZ Edip, Ali Haydar KARAHACIOĞLU ve Mehmet ALTIN, Türk Hukukunda Rehin, Ankara, 1996.

ER Refik, “Bankalar Açısından Araç Rehninin Menkul Rehni İçerisindeki Hukukî Durumu”, Yargıtay Dergisi, Cilt. 24, Sayı: 3, 1998, ss. 285–292.

ERDEMERCÜMENT ve Can GÖKSOY, “Limited Şirkette Payın Rehni”, Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, s. 571–623.

ERGÜNE Mehmet Serkan, Hukumuzda Taşınır Rehninin Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002.

ERTAŞ Şeref, Eşya Hukuku, 8. Bası, Seçkin, Ankara, 2008.

ERTURGUT Mine, Menkullerin Paraya Çevrilmesi, Ankara, 2000.

ERYILMAZ Ahmet A, “Öncelikle Rehnin Paraya Çevrilmesi Emredici midir?”, İBD, Cilt: 58, S. 10–11–12, 1984, ss. 648–656.

ESENER Turhan ve Kudret GÜVEN, Eşya Hukuku, 4. Bası, Yetkin, Ankara, 2008.

GUİSAN François, “Alacağın Rehinle Temin Edilmiş Olmasının Takip Tarzına Etkileri”, çev. Burhan Gürdoğan, Batider, Cilt 2, Sayı: 3, 1964, ss. 451–472.

GÜRDOĞAN Burhan, “Rehnin Paraya Çevrilmesi Yolu ile Takip”, İİK Değişiklik Tasarısı Hakkında Seminer, 1963. (Seminer)

GÜRDOĞAN Burhan, Türk-İsviçre İİH’nda Rehnin Paraya Çevrilmesi, Ankara, 1967. (Türk-İsviçre)

GÜRDOĞAN Burhan, “İİK’nın 45. Maddesiyle ilgili bir Yargıtay Kararı Üzerine”, ABD, 1967/1, ss. 11–14. (Karar İncelemesi).

GÜRAL Muzaffer, “Rehnin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Satış”, İBD, 1963/1–4, ss. 26–30.

HELVACI İlhan, TMK’na Göre Lex Commissoria Yasağı, İstanbul, 1997.

İMRE Zahit, Menkul Rehni ve Mülkiyeti, İstanbul, 1951.

İPEKÇİ Nizam, İcra ve İflâs Kanunu Tatbikatı, 7. Bası, Arıkan, İstanbul, 2007.

KAÇAK Nazif, İlâmlı İcra, Seçkin, Ankara, 2007.

KARAHASAN Mustafa Reşit, Yeni Türk Medeni Kanunu, Eşya Hukuku Cilt 1–2, Arıkan, İstanbul, 2007.

KARAYALÇIN Yaşar, “Rehnedir Cirantanın Hukuki Durumu”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara, 1984, ss. 227–262.

KALPSÜZ Turgut, Gemi Rehni, 4. Bası, BTHAE, Ankara, 2001.

KARADENİZ ÇELEBİCAN Özcan, Roma Eşya Hukuku, 3. Bası, Ankara, 2006.

KILIÇOĞLU Ahmet, Medeni Kanunumuzun Aile, Miras, Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

KÖPRÜLÜ Bülent ve Selim KANETİ, Sınırlı Aynî Haklar, 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982–1983.

KUBİLAY Huriye, “Kambiyo Senetlerinin Rehni”, Kudret Ayiter’e Armağan, DEÜHFD, Cilt: 3, Sayı: 1–4, Ankara, 1987, ss. 497–513.

KUNTALP Erden, “Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı”, İnan Kıracı’a Armağan, İstanbul, 1994, ss. 151–162.

KUNTALP Erden, “Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk”, Reha POROY’a Armağan, İstanbul, 1995, ss. 263–299.

KUNTALP Erden, “Yargıtay’ın Nesnel Teminatla İlgili Olarak Rehin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı ile Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukuki Değerlendirilmesi”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV, Ankara, 1997, ss. 3–22.

KURU Baki, İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2006.

NOMER Ergin ve Cemal ŞANLI, Devletler Hususi Hukuku, 16. Bası, Beta, İstanbul, 2008.

MARTIN Alfred, “Rehnin Paraya Çevrilmesi Yolu ile Takip”, çev. Necmettin BERKİN, İÜHFM, Cilt: 22, İstanbul, 1957, ss: 1–4.

OĞUZMAN M. Kemal ve Özer SELİCİ, Eşya Hukuku, 3. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

ÖĞÜTÇÜ Tahir ve Edip DOĞRUSÖZ, Rehin Hukuku, Ankara, 1982.

PEKCANITEZ Hakan, Oğuz ATALAY, Meral SUNGURTEKİN ÖZKAN ve Muhammet ÖZEKES. İcra ve İflâs Hukuku, 5. Bası, Yetkin, Ankara, 2007.

PEKCANITEZ Hakan, “4949 Sayılı Kanunla İcra Hukukunda Yapılan Değişiklikler”, TBBD, Sayı: 49, 2003, ss. 137–158.

PEKCANITEZ Hakan, İcra ve İflâs Hukuku’nda Şikâyet, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

POSTACIOĞLU İlhan, İcra Hukuku Esasları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

REİSOĞLU Seza, Menkul İpotegi -Teslimsiz Menkul Rehni, Ankara, 1965.

SARI Mehmet, Takip Hukukunda Zamanaşımı, Seçkin, İstanbul, 2007.

SİRMEN Lale, Alacak Rehni, BTHAE, Ankara, 1990.

SEROZAN Rona, “Taşınır Eşya Hukukunda ‘Kamuya Açıklık’ (Teslim) İlkesinin Zedelenmesi: Sözde Zilyetlik Devirleri”, Bülent Davran’a Armağan, İstanbul, 1998, ss. 133–142.

TEKİNAY Selahattin Sulhi, Menkul Mülkiyet ve Sınırlı Aynî Haklar 2/3, İstanbul, 1994.

TÜRKEL Doğuş Taylan, Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008.

UYAR Talih, İcra Hukukunda Şikâyet, Manisa, 2. bası, 1991.

UYAR Talih, “Taşınır Mallara İlişkin İhalenin Yapılması”, Bursa Barosu Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 35, 1989, ss. 23–36.

UYAR Talih, İİK Şerhi, Cilt: 3, 2. bası, Ankara, 2004. (İİK Şerhi)

UYAR Talih, İİK Şerhi, Cilt: 8, 2. bası, Ankara, 2004. (İİK Şerhi)

UYAR Talih, “Taşınır Rehninin İlâmlı Takip Yoluyla Paraya Çevrilmesi”, Yasa Hukuk Dergisi, Cilt: 8, 1985, ss. 173–177. (İlâmlı Takip)

UYAR Talih, “Taşınır Mallara İlişkin İhale Bedelinin Ödenmemesi”, İBD, 1988 Cilt: 62, Sayı: 1–2–3, ss. 4–35.

UYAR Talih, “Adi ve Rehinli Alacaklıların Sırası”, İBD, Cilt: 49, 1975, Sayı: 1–2, 24–30. (Alacaklıların Sırası)

UYAR Talih, “Taşınır Rehninin İlamsız Takip Yoluyla Paraya Çevrilmesi”, TNB, Sayı: 59, 1988. ss. 15–21.

UYAR Talih, “Paraya Çevrilmesi Özel Bir Usûlü Gerektiren Mal ve Haklar”, MBD, Yıl: 21, Sayı: 82, 2002/3, ss. 59–73.

UYAR Talih, “Taşınır Mallara İlişkin İhalenin Yapılması”, Bursa Barosu Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 35, 1989, ss. 23–36. (Taşınırların İhalesi)

UYAR Talih, “Paraya Çevirme İsteminde Bulunma Süresi”, MBD, 2001/2 Yıl:20, S:77, ss. 43–52. (Satış Süresi)

UYAR Talih, “Rehinli Alacaklının Rehnin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip Yapma Zorunluluğu”, BBD, Sayı: 18, 1984, ss. 16- 20. (Rehinli Alacaklı)

UYAR Talih, Rehnin Paraya Çevrilmesi, 2. Bası, Manisa, 1992. (Rehin)

UYAR Talih, “4949 Sayılı Kanunla İcra Hukukunda Yapılan Değişiklikler”, TBBĐ, Sayı: 49, 2003, s. 158.

UYAR Talih, İcra Hukukunda Yetki-Görev ve Yargılama Usûlü, 2. Bası, Manisa, 1991. (Yetki-Görev)

ÜLKÜ Nazlı Gören, İcra Hukukunda Ödeme Emri, Arıkan, İstanbul, 2008.

ÜNAL Mehmet ve Veysel BAŞPINAR, Şekli Eşya Hukuku, 3. Bası, Yetkin, Ankara, 2007.

ÜSTÜNDAĞ Saim, İcra Hukukunun Esasları, İstanbul, 2004.

WIELAND C, Kanunu Medenide Aynî Haklar, çev. İsmail Hakkı Karafatih, 2. Bası, Ankara, 1949.

YAVUZ Nihat, İtirazın İptali ve Tahsil Davası, 2. Bası, Yetkin, Ankara, 2007.

YETİK Nurten, Eşya Hukuku, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007.

YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin, Ankara, 2003.